
This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google[™] books

<https://books.google.com>

St. 34. F. 70.

KAIS. KÖN. HOF

BIBLIOTHEK

26.675-B

Neu-

26675-B.

ÖNB

+Z313719400

BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM GRAECORUM ET ROMANORUM
EDITA CURANTE
CAROLO SCHENKL.

M. TULLI CICERONIS
ORATOR.

RECENSUIT

TH. STANGL.

PRAGAE
SUMPTUS FECIT F. TEMPSKY
MDOCCLXXXV.

M. TULLI CICERONIS
ORATOR

AD M. BRUTUM.

RECENSUIT

TH. STANGL.

PRAGAE
SUMPTUS FECIT F. TEMPSKY
MDCCCLXXXV,

PROOEMIUM.

ARGUMENTUM*.

Cum saepius Cicero a M. Bruto rogatus esset, ut quale ei uideretur eloquentiae genus, quo nihil addi posset, exponeret, hoc libro, anno a. Chr. n. XXXXVI inter bellum ciuile Africanum conscripto, id quod ille rogauerat efficiendum suscepit, quamquam, ut in prooemio dicit, uerendum erat, ne perfecti oratoris imagine proposita retardaret studia multorum, qui desperatione debilitati experiri id nollent, quod se assequi posse diffiderent, ac ne in summo oratore fingendo talem informaret, qualis fortasse nemo fuisset. sed utramque dubitationem sic tollit, ut doceat primum neque quod sit optimum in artibus desperandum esse, et in praestantibus rebus magna esse ea quae sint optimis proxima; deinde hic non quaeri quis fuerit orator, sed quid sit illud in arte dicendi, quo nihil possit esse praestantius. et quoniam haec ingressio uideri poterat e media philosophia repetita, fatetur se oratorem non ex rhetorum officinis, sed ex philosophiae spatiis exstitisse, omninoque sine philosophia negat effici posse quem quaerat eloquentem (c. 1—5 med). summa autem totius disputationis huc redit, ut doceatur oratorem perfectum eum esse, qui trium illorum generum dicendi uim consecutus sit, ut parua summisce, modica temperate, magna grauiter dicere possit. peraeque autem in his omnibus floruisse perpaucos, multosque fuisse, qui Atticum dicendi genus in tenuitate et ieiunitate quadam ponerent, cum potius Attice dicere nihil aliud sit quam in omni genere dicendi id quod insolens aut ineptum sit uitare, (c. 5 rel.—9).

Iterum muneris a Bruto flagitati difficultate explicata (c. 10) et praemissa breui generis epidictici descriptione cum Isocratis laude coniuncta (c. 11—13) tria potissimum uidenda oratori docet,

*) Depromptum ex editione quam instituit a. 1815 Chr. God. Schuetz, ita ut pauca uel addita sint uel dempta.

quid et quo quidque loco et quo modo dicat. ac duo breuiter prima perstringit (c. 14—16). de modo autem dicendi fusius disserit eumque actione (c. 17. 18) et elocutione contineri docet. hanc elocutionem oratoris primum seiungit ab oratione philosophorum, sophistarum (c. 19), historicorum, poetarum (c. 20). deinde eloquentem esse docet eum, qui in foro causisque ciuilibus ita dicat, ut probet, ut delectet, ut flectat. huius eloquentiae fundamentum esse sapientiam, sine qua orator quid deceat in sententiis aut in uerbis, quo nihil sit maius uel difficilius, intellegere non possit (c. 21. 22). tum trium illorum dicendi generum notam et formulam constituit et quomodo orator in genere tenui (c. 23—26), in medio (c. 27), in graui (c. 28) decore uersetur exponit. hanc autem uarietatem saepe in eadem oratione temperandam esse docet, quidque ipse in ea re assecutus sit enarrat (c. 29—31). neque uero perfecte eloquentis esse eam tantum facultatem habere, quae sit eius propria, sed potius eum a dialecticis instructum omniumque philosophiae partium narum esse debere, ac ne iuris quidem ciuillis aut historiae ignarum (c. 32—34).

Sic instructum uenturum ad causas, quarum generibus cognitis semper ad id quod deceat accommodaturum orationem; in primis autem cum in uniuersa generis quaestione, tum in amplificatione recte tractanda uersaturum (c. 35—36 med.). duo restare, quae bene tractata admirabilem eloquentiam faciant: alterum quod Graeci *ῥηθινόν* uocent, alterum quod *παθητικόν* (36 extr.—38). praeterea magnum orationi ornamentum afferre figuras uerborum et sententiarum (c. 39. 40).

Sed haec nisi collocata et structa satis placere non posse. qua de re dicturus primum non indignum esse sua persona ista docere demonstrat (c. 41—43); deinde recta collocatio uerborum quae sit ostendit: in quo primum esse curandum, ut inter se quam aptissime cohaereant extrema cum insequentibus primis, eaque sint quam suauissimis uocibus (c. 44—49 med.); deinde ut forma ipsa concinnitasque uerborum orbem suum conficiat (c. 49 extr.—50 med.); denique ut comprehensio, id est periodus, apte et numerose cadat (c. 50 rel.—71 med.). hic primum uniuerse disputatur aduersus

eos qui numeros oratorios reprehendebant (c. 50. 51); tum de numeri origine (c. 52), causa (c. 53), natura (c. 53 extr. — 60), usu (c. 61 med.—71 med.) disseritur. ac natura quidem numerorum fusius explicatur (c. 54—60): ubi primum demonstratur esse in oratione numerum quendam (c. 56 in.); deinde hi numeri poetice sint an ex alio quodam genere quaeritur (c. 56 rel.); tum qui maxime cadant in orationem aptam numeri (c. 57); deinceps qui numeri cum quibus miscendi sint, et quibus generibus sint quique accommodatissimi (c. 58); denique totone in ambitu uerborum numeri tenendi sint an in primis partibus atque in extremis (c. 59. 60 in.); postremo illa capita quae pertinent ad naturam numerorum oratoriorum intellegendam breuius repetuntur (c. 60 rel.).

Iam futura disputatione discripta (c. 61) ipse numerorum oratorum usus sic explicatur, ut primum in causis forensibus multo minus quam in epidictico genere eis utendum esse doceatur (c. 61 rel. — 62 in.); deinde quo loco sit adhibenda numerosa oratio et quam diu retinenda (c. 62 rel.); tum quot modis mutantur comprehensiones et clausulae (c. 63. 64); deinde qui numerus ex compositione et genere concinnitatis consequatur (c. 65); et quomodo partim in incisis, partim in membris eluceat (c. 66. 67); ultimo loco utilitas numerorum oratoriorum exponitur (c. 68—71 med.).

Breuis epilogus totam disputationem Bruti iudicio summittit (71 rel.).

DE SUBSIDIIS CRITICIS

HUIUS EDITIONIS.

Codicum Oratoris duo constat esse genera: alterum mutilorum, integrorum alterum. mutilorum duae rursus describuntur species, quarum antiquioris unus exitat codex **Abrincensis** 238 (= A), cuius pars ea (fol. 51^r—60^r), qua Oratoris fragmenta (§ 90 (aliquan-) toque robustius — 191 trochaeum quo enim, et 231 (sem-) per uersetur. — 238 suscepisse. Orator explicit) continentur, saeculo X exarata est. alteram mutilorum speciem quadraginta fere libri efficiunt per Italiam Germaniam Galliam Britanniam dispersi et saeculo XIV atque sequentibus confecti. hi

minores mutili utrum propter summam quandam uerborum et seruatorum et non seruatorum communionem ad unum omnes ex illo Abrincensi fluxisse statuendi sint an hic et alter Italicorum praecipue librorum ex altero quodam archetypo eoque Abrincensis aequali ac fere pari manauerint, quoniam adhuc sub iudice lis est, minores mutilos a subsidiis criticis omnino seiungere nolui selegique ex eis quos F. Heerdeggen inspexit triginta septem libris duo, totos a me collatos: Florentinum Laurentianum S. Marci 262. membr. saec. XV in. (= 1) et Florentinum Magliabecchianum VI 185 membr. a. 1418 perfectum (= m), quos hic illic componerem cum Abrincensis ea collatione, quam post Ed. Le Héricher, Ern. de Leutsch et F. G. Schneidewin, F. Heerdeggen diligentissime confecit J. E. Sandys Cantabrigiensis humanissimeque mecum communicauit.¹⁾

Integri libri omnes deducti sunt e codice illo uetusto (saec. fere VIII—IX), qui Aprili fere mense a. 1422 in urbe Galliae cisalpinae Laude Pompeia inuentus a Gerardo Landriano episcopo Laudensi permissus est Gasparino Barzizio Bergomati, qui tum Mediolani et Papiae Latinarum litterarum doctor archetypi multifariam descripti exempla breui tempore omnem per Italiam diffudit. hic **Laudensis liber ubi ipse terrarum occultus iaceat etsi post d. VI Kal. Mai. a. 1425 ne fama quidem suspicari licet, instaurari tamen quodammodo ac refingi potest quattuor quibusdam libris inter se compositis, qui inter a. 1422 et 1425 conscripti uel ex ipso Laudensi libro uel ex primo Laudensis exemplo uel ex altero quodam fonte puro quasi atque candido hausti sunt²⁾. notantur autem his siglis:**

F = cod. Florentinus Magliabecchianus I 1,14, fol. 1^r—32^r, capitum dispositione uacat, propriam Oratoris ex archetypo et inscriptionem et subscriptionem solus tuetur.

O = cod. Ottobonianus 2057, fol. 72^r—92^u, in XXVIII capita digestus³⁾, carens legitima inscriptione, subscriptione sua quadam auctus eaque communi quinque quos tenet libris oratoriis.

P = cod. Uaticanus Palatinus 1469, fol. 149^u—192^u, in eadem XXVIII capita digestus, carens item inscriptione, subscriptione sua quadam auctus eaque communi quattuor quos tenet libris oratoriis.

M = cod. Mutinensis VI D 6, fol. 37^r—62^r, capitum dispositione uacans, archetypi inscriptionibus ornatus quamuis non plenis neque accuratis, subscriptionem, Bruto et Oratori communem, sua sponte subiecit Oratori.

L = consensus codicum F O P M.

Magliabecchianum librum, olim Nicolai de Nicolis, aut ipso a. 1422 exeunte aut a. 1423 ineunte e Laudensi transcriptum esse G. Detlefsen inde recte conclusit, quod epistula Poggii exstat, ad Nicolaum data id. Maiis a. 1423, qua Poggius uel ipsius Nicolai uel alienum librorum oratoriorum exemplum transcribendum poscit.

Ottobonianus codex et Palatinus non ipso e Laudensi libro, qui continua scriptura exaratus erat, deprompti sunt, sed ex uno eodemque illo Laudensis archetypi exemplo, quod Franciscus Bossius episcopus Nouocumanus studiose interpunxisse dicitur a Uigleuio de Ardiciis in subscriptione libri Ottoboniani (in Oratore scilicet XXVIII quos supra dixi locis). atque Ottobonianus quidem codex transcribi (=O¹) desitus est a. d. III Kal. Dec. a. 1422, emendari ex ipso Laudensi (=O² uetus) a. d. VI Kal. Mai. a. 1425. Palatini codicis neque librarium aut dominum scimus neque quo anno scriptus sit neque utrum 'exemplar' illud, ad quod a subscriptore emendatus fertur, (=P²; contra P²al.=Pe mutilis uel aliunde correctus) idem sit atque ipse Laudensis archetypus an Laudensis totius prima translatio facta per Cosmum quendam Cremonensem.

Mutinensis liber, quamquam cum Magliabecchiano continuæ scripturae societate quadam coniungitur, tamen ne ipse quidem ipso e Laudensi archetypo sumptus est; dicit eundem Francisci Calcagnini prisci heri librarius 'emendatum ab eo exemplari, quod a uetusto illo codice primum transcriptum perfectumque fuerat, pridie idus Septembres a. 1425. Mantuae.'

P codicem primus adhibuit ad Ciceronem emendandum I. Gruter, F et O Fr. Ellendt; M ubi aut quid esset princeps uidit G. Detlefsen. diligentior librorum F O P collatio debetur F. Heerdegen, noua eorundem et prima totius Mutinensis a me confecta est.

Sequitur turba eorum codicum, qui aut olim mutili post inuentum Laudensem suppleti sunt aut integri ex mutilis correcti

sunt aut integri et Laudensis archetypi tot tantisque mendis referti doctorum ingeniis emendati sunt. ex his libris Heerdegen magnam uim earum aut correctionum aut coniecturarum congessit, quas easdem grammatici posteriorum temporum uel e suo quisque ingenio promptas uel e codicibus ascitas in textum Ciceronis uulgarem (= v) aut in apparatus criticum intulerunt. nos haec Italorum maxime hominum inuenta (= ε), quae quidem essent proba, e Teubneriana editione assumpsimus, non quo inde nouum quidquam aut inauditum partum putaremus, sed ut quid a superioribus criticis, quid a recentioribus in uerbis Tullianis male traditis correctum esset, magis posset distingui.⁴⁾

Accedit tertium quoddam subsidiorum criticorum fundamentum quale positum esse uidemus in **testimoniis ueterum** scriptorum, inprimis rhetorum et grammaticorum Latinorum⁵⁾. horum codicum quae condicio esset et ante editionem Teubnerianam et post exposuimus, idemque quid sentiremus de ea ratione, quae integris qui supra dicti sunt libris inter se aut cum mutilis intercederet, et alias et in uerbis huius editionis constituendis satis significauimus, ut eadem de re iterum disserere non huius loci sit.

In ipso uero apparatu critico condendo illud secuti sumus, primum ut Laudensis archetypi refecti errata omnia indicaremus, singulorum codicum uel integrorum uel mutilorum maxima quaeque menda atque grauissima notaremus, unde qui uellent codicum gradus tamquam atque ordinem comparando persequerentur. deinde curas Teubnerianas ita supplere studuimus, ut, quaecumque meliora hominum doctorum inuenta aut ad emendandum Tullium a librariis male habitum aut ad falsum ex interpolationibus perspiciendum aliquid proficerent, ea quocumque modo fieri posset colligeremus. in quo tamen si quis uel nouissima quaedam eademque leuiora requireret, non ea nos praetermisisse putet, sed reliquisse.

Restat ut C. Schenkl et I. E. Sandys, qui me in plagellis corrigendis optime adiuuerunt, itemque H. Hellmuth Herbipolitano, qui in hoc Oratore per hiemem praeteritam una lectitando multa me et praeclara quae ad Ciceronis sermonem illustrandum pertinerent docuit, huius tanti officii gratias agam quam maximas.

Notae.

1) In § 136 A aequae ac L m l **tantummodo** habere dicit Sandys, non **tantum**; § 148 A¹ m l habent **quis tamen tam durum se**, A² L inuerterunt **quis tamen se tam durum**; Tullianum est aut superius illud aut **quis tamen tam se durum**; § 164 **finiantur-finiantur** Sandys affirmat legi prima manu; § 183 **uideatur**, non **uidetur**.

2) Laudensis archetypi inuenti quae fata fuerint ex apographorum subscriptionibus, uirorum doctorum epistulis, aliis denique illius aetatis monumentis princeps praeclare enarrauit G. Detlefsen in Uerhandlungen d. Philologen in Kiel 1869 (Teubner 1870) p. 96—105; post eadem de re dixit F. Heerdeggen in ed. Teubner. Prolegg. p. XIV sq., ego in Bl. f. d. bayer. Gymn. XXI 37 sq., qui libellus hoc anno continuabitur.

3) O et P codicum librarii, utpote ad idem exemplum 'studiose interpunctum' uerba transcribentes, XXVIII quasi capita distinxerunt, sine ulla necessitate non explendo coeptas lineas, sed ab insequentibus lineis uerba continuando XXVII his locis: post §§ 42. 54. 60. 68. 74. 90. 96. 99. 101. 111. 123. 127. 133. 135. 139. 148. 163. 173. 176. 178. 185. 190. 196. 203. 220. 226. 236; fusius hac de re dictum est in Blätter f. d. bayer. Gymn. XXI 40 sq.

4) Ex primi generis codicibus cod. Laurentianus 50, 1, ab H. Rubner in programme Spirensi a. 1882 tractatus, correxit in § 15 dicit, 64 oratoris, 68 uoluptati, 68 inseruiunt, 80 inusitatum-inusitata, 89 ex, 153 diuis. alterius generis est cod. Vaticanus 1709, qui tertia manu illatas has habet emendationes: in § 5 statua, 11 oratoris, 20 consulto, 23 <ne>, 29 [non], 30 et qui, 32 hiantia, 33 prudentia, 34 luce, 36 praescriptum, 38 <ad>, 49 aut molliet, 51 eadem, 52 sciscitari, 64 popularibus, 80 <uerborum>, 83 sicut, 83 <a>, 136 nisi aut omnes, 151 haud. longe plurimas emendationes Heerdeggen contulit e tertii generis codice Laurentiano 50, 31, quem correxit Poggius Martino V P. M. ab epistulis: in § 3 quoi, 5 statua, 20 leni, 20 limati, 27 eo, 33 incendor, 33 prudentia, 42 [est], 51 eadem, 52 sciscitari, 52 <in>, 53 <in> uerbis, 62 quidam, 64 popularibus, 64 uincta, 141 praescriptionum, 143 ut ii, 144 docendo, 151 sunt, 174 iis, 180 generi, 194 fugit, 203 sensu, 210 anquiri, 211 licere,

222 profecto se fudisse, 227 lectissimis, 229 ii. tum in codice Uitenbergensi, nunc Halensi Y g 24, haec exstant emendata: in § 74 probi, 74 <in> imolanda (Quintil. II 13, 13 cum in Iphigeniae immolatione pinxisset tristem Calcham), 83 hic quidem. eiusdem generis libro Einsiedlensi 307 Heerdegen uindicat: in § 7 numquam, 20 leni, 36 ornati, 62 quidam, 64 uincta, 64 miserabile, 80 sonant-explanant, 151 sunt, 173 aut curat aut, 180 generi, 236 <quam>, 230 celet, 231 illa. de codice Laurentiano 50, 18 idem prompsit haec: in § 4 nam, 6 praestantibus, 20 consulto, 23 <ne>, 27 eo, 29 [non], 32 hiantia, 33 incendor, 33 prudentia, 34 luce, 35 recusantem, 49 aut molliet, 62 <a> diuinitate (Quintil. XI 1, 83 ex eo nomen traxisse dicitur), 73 est, 83 sicut, 83 <a>, 109 uidimus. ceterae, quaecumque occurrunt emendationes, sumptae fere sunt o codicum mutilorum genere eo quod Abrincensi aetate est inferius, uelut in § 109 uidimus, 113 tantum, 126 at, 151 sunt, 154 deinde, 156 sestertium, 157 isdem. has superiorum correctiones si cum ea uel uerborum uel apparatus critici forma qualis circumfertur comparaueris, praeter duo illos locos qui supra maioribus quibusdam litteris expressi sunt, nihil nouatum intelleges. nam quae Heerdegen alia conscripsit (in § 49 <in> suis, 105 <non> minus, 157 carenda, 165 ad ea ad quae, 187 quodsi est et, 173 aut curat aut, 236 expectari), eae non emendationes, sed deprauationes scripturae traditae existimandae sunt. in ueris illis emendationibus uero ab Heerdegen ad codicum correctores reuocatis hoc haud dubie est boni, quod tandem sperare nobis uidemur ne eos quidem uirorum doctorum, quibus adhuc recentiorum coniecturae eodem spectantes probatae non sunt, dubituros esse has ipsas emendationes tamquam uetustate sacratas in textum recipere.

5) Inuat curis Francisci Goeller et Ferdinandi Heerdegen usum secundum paragraphos digesta subiungere testimonia ueterum, quae quidem in apparatu nostro critico aut relicta aut minus accurate laudata ad genuinas lectiones restituendas aliquid conferre uideantur:

§ 3—6 excerptit Colum. de re r. I praef. 28—31.

4 'in secundis tertiisque consistere' Quintil. XII 11, 26.

4 'in secundis tertiisque consistere' Hieronym. comm. in Ezech. prol. in I. XII.

11 'ac uideo-repetitam' Non. p. 229, 21 sq.

20 'nam et — uerborum' Non. p. 115, 24 sq.

21 'est aut — expers' Non. p. 59, 29 sq.

25 'adsciuerunt — genus' Non. p. 69, 3 sq.

27 'quonam — putidus' Non. p. 460, 28 sq.

28 'modo — dicere' Non. p. 60, 4 sq.

38 (de industria) 'quae non ex insidiis — respondeant' Non. p. 525, 9 sq.

39 'alter enim — fluit' Non. p. 177, 6 sq.

40 'Theodectes autem praefracrior — dilatare uerbis' Non. p. 60, 10 sq.

- 47 'non enim — quaerimus' Non. p. 60, 13 sq.
 50 'uestibula — faciet' Non. p. 53, 11 sq.
 56 'nam et infantes — tulerunt' Non. p. 56, 1 sq.
 57 excerpitur a Quintil. XI 3, 58—60, Jul. Uict. p. 443, 13 sq. H., Non. p. 207, 9 sq.
 59 'nullae — flexione' Quintil. XI 3, 122.
 'se ipse moderans — flexione' Non. p. 207, 10 sq.
 60 'in quo — sit aut uoltuosum' Non. p. 138, 18 sq.
 62 'et Aristoteles — ferunt' Non. p. 133, 29 sq.
 64 'casta — incorrupta' et 'quamquam — oratio est' Non. p. 452, 28 sq. 281, 12 sq.
 66—67 'nam etiam — sermonis dissimile' Rufin. p. 573, 8 sq. K.
 69—71 'quot officia — eorum qui audiunt' Jul. Uict. p. 439, 3 sq. H.
 70 'poëmaticis' Charis. p. 141, 32 K.
 76—87 excerpuntur a Jul. Uict. p. 438, 9 sq. H.
 77 'habet — laborantis' Quintil. IX 4, 37. Jul. Uict. p. 432, 35 sq. H.
 78 'remouebitur — adhibebuntur' Non. p. 546, 13 sq.
 80 'uerecundus — superlectiles. Supellex' (sic) Non. p. 120, 11 sq.
 81 'gemmae — frumenta' Non. p. 340, 4 sq.
 87—89 excerpuntur a Jul. Uict. p. 428, 14 sq. H.
 88 'ridiculo — improbum' Non. p. 177, 14 sq.
 92—96 excerpuntur a Jul. Uict. p. 438, 22 sq. H.
 97—99 " " p. 438, 27 sq. H.
 104 Ciceroni dormire interim Demosthenem uideri dictitat Quintil. X 1, 24. XII 1, 22. et Plutarch. Cic. 21 (*ἐν τῷ αὐτοῦ ἀπονομαζέειν*).
 107 'deferuisse' Quintil. XII 6, 4.
 108 'se ipse multa ex illa iuuenili abundantia coercuisse testatur' (om. 'pro Roscio', quod est ex Bruti § 312) Quintil. XII 1, 20.
 122 'ducantur — adsumptis' (sic) Non. p. 211, 7 sq.
 125 'tum sunt — duae' Non. p. 130, 10 sq., item p. 132, 18 sq.
 134—139 'et reliqua — magnitudo' Quintil. IX 1, 37—45.
 137—138 'excerpuntur a Jul. Uict. p. 438, 31 sq. H.
 145 'quod prudentia — suspecta' Non. p. 400, 24 sq.
 147 'omnium — non item' Ammian. Marc. XVI 1, 5.
 154 'libenter — si audes' Non. p. 177, 23 sq.
 'capsis' Quintil. I 5, 66.
 de eis quae uerba 'cum me' excipiunt excerpit quaedam Priscian. XII p. 594, 24 sq.
 157 'scripsere — sentio' Quintil. I 5, 44.
 'impetratum est a ratione ut... liceret' August. Regol. p. 517, 4 sq. K.
 'posmeridianas — postmeridianas' Uel. Long. p. 79, 3 sq. K.; u. etiam Quintil. IX 4, 39.

- 157 'iam uidetur — medidiam' Non. p. 60, 17 sq.
 158 'excerpitur a Uel. Long. p. 60, 6 sq. K. et Gellio XV 3, 2.
 159 'concisam — uolunt' Non. p. 161, 8 sq.
 'quid uero — debet oratio' Gellius II 17, 2.
 161 de 'dignu' locoque' dicit Quintil. IX 4, 38.
 166 'Eam quam — nescis obest', u. Cic. Top. § 55.
 168 'quod — nescio' et 'contiones — sententia' Gell. XIII 21, 24. XVIII 7, 7.
 171 'apud Graecos — agnouimus' Rufin. p. 570, 16 sq. K.
 172 'quodsi — nesciunt' Rufin. p. 570, 18 sq. K.
 174 'nam qui' — 176 'temperauit' Rufin. p. 573, 27 sq. K.
 177 'aures enim — mensionem' Non. p. 491, 11 sq.
 191 'quod ille — accommodatio' Non. p. 142, 8 sq.
 196 'iambus enim — temperandi' Rufin. p. 577, 17 sq. K.
 212 'fluit — tarditatem' Rufin. p. 570, 29 sq. K.
 'insistit — nominatur' et 'sed — magis' Rufin. p. 567, 30 sq. K.
 213 'o M. Druse — optimum probat' }
 215 'sed sunt' — 216 'compensat' } Rufin. p. 576, 8 sq. K.
 218 'haec quidem — solebas' Non. p. 130, 12 sq.
 214 'patris — comprobauit' Quintil. IX 4, 103.
 216 excerpitur a Rufino p. 575, 12 sq. K.
 223 'cur de perfugis — contra nos' Quintil. IX 4, 101.
 'cur de perfugis' — 226 'numerosa comprehensio' Rufin. p. 571, 3 sq. K.
 225 'o callidos — excogitatum' et 'quem — facturos' Quintil. IX 4, 123.
 'diximus' et 'testis — uolumus' Quintil. IX 4, 122 = Diom. p. 466,
 7 sq. K.
 232 'neque me — mercatoresque' et 'uenalicioque' (mediis om.) Quintil.
 IX 4, 14.
 'neque me — mercatoresque superarunt' Non. p. 188, 24 sq.
 'qui eis rebus — referserunt' Priscian. p. 539, 5 sq.
 234 'quasi uero — ferrentur' Rufin. p. 575, 23 sq. K.
 235 'etsi — mihi uidentur dissipare' (sic) Non. p. 177, 25 sq.
 'facilius — conectere' Seru. in Uerg. Aen. IV 282.

M. TVLLI CICERONIS
ORATOR AD M. BRVTVM.

Utrum difficilius aut maius esset negare tibi saepius idem¹
roganti an efficere id quod rogares, diu multumque, Brute,¹
5 dubitavi. nam et negare ei quem unice diligere cuique me
carissimum esse sentirem, praesertim et iusta petenti et prae-
clara cupienti, durum admodum mihi uidebatur, et suscipere
tantam rem, quantam non modo facultate consequi difficile esset,
sed etiam cogitatione complecti, uix arbitrabar esse eius, qui
10 uereretur reprehensionem doctorum atque prudentium. quid enim²
est maius quam, cum tanta sit inter oratores bonos dissimilitudo,
iudicare quae sit optima species et quasi figura dicendi? quod
quoniam me saepius rogas, aggrediar non tam perficiundi spe
quam experiundi uoluntate; malo enim, cum studio tuo sim
15 obsecutus, desiderari a te prudentiam meam quam, si id non
fecerim, beneuolentiam.

Quaeris igitur, idque iam saepius, quod eloquentiae genus³
problema maxime et quale mihi uideatur illud, quo nihil addi
possit, quod ego summum et perfectissimum iudicem. in quo
20 uereor ne, si id quod uis effecero eumque oratorem quem
quaeris expressero, tandem studia multorum, qui desperatione
debilitati experiri id nolent, quod se assequi posse diffidant.
sed par est omnes omnia experiri, qui res magnas et magno-⁴
pere expectandas concupiuerunt. quodsi quem aut natura sua

18 quo *L*, cui *ε* et *Tulich* || 22 nolent *FPM* et *Columella*, nollent *O*,
nolint *ε* | diffident *Colum.* || 24 concupiuerint *Colum.*

CICERONIS ORATOR ED. TH. STANGL.

- [aut] illa praestantis ingenii uis forte deficiet aut minus instructus erit magnarum artium disciplinis, teneat tamen eum cursum quem poterit; prima enim sequentem honestum est in secundis tertiisque consistere. nam in poetis non Homero soli locus est, ut de Graecis loquar, aut Archilocho aut Sophocli aut Pindaro, 5
sed horum uel secundis uel etiam infra secundos; nec uero Aristotelem in philosophia deterruit a scribendo amplitudo Platonis, nec ipse Aristoteles admirabili quadam scientia et 2
copia ceterorum studia restinxit. nec solum ab optimis studiis excellentes uiri deterriti non sunt, sed ne opifices quidem se ab 10
artibus suis remouerunt, qui aut Ialysi, quem Rhodi uidimus, non potuerunt aut Coae Ueneris pulchritudinem imitari, nec simulacro Iouis Olympii aut Doryphori statua deterriti reliqui minus experti sunt, quid efficere aut quo progredi possent: quorum tanta multitudo fuit, tanta in suo cuiusque genere laus, 15
ut, cum summa miremur, inferiora tamen probemus. in oratoribus uero, Graecis quidem, admirabile est quantum inter omnes unus excellat; ac tamen, cum esset Demosthenes, multi oratores magni et clari fuerunt et antea fuerant nec postea defecerunt. quare non est cur eorum, qui se studio eloquentiae dediderunt, aut 20
spes infringatur aut languescat industria; nam neque illud ipsum quod est optimum desperandum est, et in praestantibus rebus magna sunt ea quae sunt optimis proxima.
- 7 Atque ego in summo oratore fingendo talem informabo, qualis fortasse nemo fuit. non enim quaero quis fuerit, sed 25
quid sit illud, quo nihil possit esse praestantius, quod in perpetuitate dicendi non saepe atque haud scio an numquam, in aliqua autem parte eluceat aliquando, idem apud alios densius, 8
apud alios fortasse rarius. sed ego sic statuo, nihil esse in ullo genere tam pulchrum, quo non pulchrius id sit, unde illud, ut 30
ex ore aliquo quasi imago, exprimatur: quod neque oculis neque auribus neque ullo sensu percipi potest, cogitatione tantum et mente complectimur. itaque et Phidiae simulacris, quibus nihil in illo genere perfectius uidemus, et iis picturis quas nominaui 9
cogitare tamen possumus pulchriora, nec uero ille artifex, cum 35
faceret Iouis formam aut Mineruae, contemplabatur aliquem, e quo similitudinem duceret, sed ipsius in mente insidebat species pulchritudinis eximia quaedam, quam intuens in eaque defixus

1 aut *Maduig secl.* || 4 nam *ε*, an *L et Colum.* || 10 ab *Lambin add.* || 13 statuae *L, em. ε* || 16 miraremur . . . probaremus *L, em. Normann* || 19 clari et magni *O* || 20 aut *Lambin add.* || 21 infringat *L, em. ε* || 22 praesentibus *L, em. ε* || 26 esse possit *L, transpos. v* || 27 umquam *L, em. ε*

ad illius similitudinem artem et manum dirigebat. ut igitur in 3
formis et figuris est aliquid perfectum et excellens, cuius ad
cogitatam speciem imitando referuntur, eaque sub oculos ipsa
non cadit, sic perfectae eloquentiae speciem animo uidemus,
5 effigiem auribus quaerimus. has rerum formas appellat *ιδέας* 10
ille non intellegendi solum sed etiam dicendi grauissimus auctor
et magister Plato, easque gigni negat et ait semper esse ac
ratione et intelligentia contineri: cetera nasci occidere, fluere
labi, nec diutius esse uno et eodem statu. quidquid est igitur
10 de quo ratione et uia disputetur, id est ad ultimam sui generis
formam speciemque redigendum.

Ac uideo hanc primam ingressione meam non ex ora- 11
torii disputationibus ductam, sed e media philosophia repetitam,
et eam quidem cum antiquam tum subobscuram aut reprehenden-
15 sionis aliquid aut certe admirationis habituram. nam aut
mirabuntur, quid haec pertineant ad ea quae quaerimus, —
quibus satis faciet res ipsa cognita, ut non sine causa alte
repetita uideatur, — aut reprehendent, quod inusitatas uias
indagemus, tritas relinquamus. ego autem et me saepe noua 12
20 uideri dicere intellego, cum peruetera dicam, sed inaudita
plerisque, et fateor me oratorem, si modo sum aut etiam
quicumque sum, non ex rhetorum officinis, sed ex Academiae
spatiis exstitisse; illa enim sunt curricula multiplicium uario-
rumque sermonum, in quibus Platonis primum sunt impressa
25 uestigia. sed et huius et aliorum philosophorum disputationibus
et exagitatus maxime orator est et adiutus; omnis enim ubertas
et quasi silua dicendi ducta ab illis est, nec satis tamen in-
structa ad forenses causas, quas, ut illi ipsi dicere solebant,
agrestioribus Musis reliquerunt. sic eloquentia haec forensis 13
30 sprete a philosophis et repudiata multis quidem illa adiumentis
magnisque caruit, sed tamen ornata uerbis atque sententiis iacta-
tionem habuit in populo nec paucorum iudicium reprehensionem-
que pertimuit: ita et doctis eloquentia popularis et disertis
elegans doctrina defuit. positum sit igitur in primis, quod post 4
35 magis intellegetur, sine philosophia non posse effici quem 14
quaerimus eloquentem, non ut in ea tamen sint omnia, sed ut
sic adiunget ut palaestra histrionem; parua enim magnis saepe

3 eaque *Heerdegen*, easquae *F*, ea quae *OPM* || 4 non cadit *Heerdegen*,
non cadunt *L*, [non] cadunt *Victorius* || 8 affluere *G. Friedrich* || 12 ora-
toris *L* et *Nonius*, em. ε et *Strebaeus* || 21 sq. sum... sum *ego*, sim .., sim *L* || 30
illa quidem *ed. Romana a. 1469* || 36 sint omnia *Lambin*, omnia sint *L*

rectissime conferuntur. nam nec latius atque copiosius de magnis
 15 uariisque rebus sine philosophia potest quisquam dicere; — si
 quidem etiam in Phaedro Platonis hoc Periclem praestitisse
 ceteris dicit oratoribus Socrates, quod is Anaxagorae physici
 fuerit auditor: a quo censet eum cum alia praeclara quaedam 5
 et magnifica didicisse, tum uberem et fecundum fuisse narumque,
 quod est eloquentiae maximum, quibus orationis modis quaeque
 animorum partes pellerentur; quod idem de Demosthene existi-
 mari potest, cuius ex epistulis intellegi licet, quam frequens
 16 fuerit Platonis auditor; — nec uero sine philosophorum disciplina 10
 genus et speciem cuiusque rei cernere neque eam definiendo
 explicare nec tribuere in partes possumus nec iudicare quae
 uera quae falsa sint neque cernere consequentia, repugnantia
 uidere, ambigua distinguere. quid [dicam]? de natura rerum,
 cuius cognitio magnam orationi suppeditat copiam, de uita, de 15
 officiis, de uirtute, de moribus sine multa earum ipsarum rerum
 5 disciplina aut dici aut intellegi potest? sed ad has tot tantas-
 17 que res adhibenda sunt ornamenta innumerabilia; quae sola tum
 quidem tradebantur ab iis qui dicendi numerabantur magistri.
 quo fit ut ueram illam et absolutam eloquentiam nemo conse- 20
 quatur, quod alia intellegendi alia dicendi disciplina est, et ab
 18 aliis rerum ab aliis uerborum doctrina quaeritur. itaque
 M. Antonius, cui uel primas eloquentiae patrum nostrorum
 tribuebat aetas [uir natura peracutus et prudens], in eo libro
 quem unum reliquit disertos ait se uidisse multos, elo- 25
 quentem omnino neminem: insidebat uidelicet in eius mente
 species eloquentiae, quam cernebat animo, re ipsa non uidebat.
 uir autem acerrimo ingenio — sic enim fuit — multa et in se
 et in aliis desiderans neminem plane, qui recte appellari elo-
 19 quens posset, uidebat; quodsi ille nec se nec L. Crassum elo- 30
 quentem putauit, habuit profecto comprehensam animo quandam
 formam eloquentiae, cui quoniam nihil deerat, eos, quibus aliquid
 aut plura deerant, in eam formam non poterat includere.
 inuestigemus hunc igitur, Brute, si possumus, quem numquam
 uidit Antonius aut qui omnino nullus umquam fuit; quem si imitari 35
 atque exprimere non possumus, quod idem ille uix deo con-
 cessum esse dicebat, at qualis esse debeat poterimus fortasse dicere.

4 dicat *L, em. ε* || 6 didicisset uberem *L, em. Schuetz* || 14 dicam seclusi || 15
 orationis *L, em. ε* || 17 posse. ad *L, em. Lambin et Sauppe* || 24 uir ... prudens
Bake secl. || 25 se ait ... adhuc neminem *Hieron. adu. Pelagian. III 17* ||
 26 insidebat ... uidebat *Bake secl.*

Tria sunt omnino genera dicendi, quibus in singulis quidam 20
 floruerunt, peraeque autem, id quod uolumus, perpauci in omni-
 bus. nam et grandiloqui, ut ita dicam, fuerunt cum ampla et
 sententiarum grauitate et maiestate uerborum, uarii uehementes,
 5 copiosi graues, ad permouendos et conuertendos animos instrueti
 et parati — quod ipsum alii aspera, tristi, horrida oratione neque
 perfecta atque conclusa *consequabantur*, alii leui et structa et
 terminata — ; et contra tenues, acuti, omnia docentes et dilucidiora,
 non ampliora facientes, subtili quadam et pressa oratione limati — 6
 10 in eodemque genere alii callidi, sed impoliti et consulto rudium
 similes et imperitorum, alii in eadem ieiunitate concinniores,
 idem faceti, florentes etiam et leuiter ornati —. est autem quidam 21
 interiectus inter hos, medius et quasi temperatus, nec acumine
 posteriorum nec fulmine utens superiorum, uicinus amborum,
 15 in neutro excellens, utriusque particeps uel utriusque, si uerum
 quaerimus, potius expers, isque uno tenore, ut aiunt, in dicendo
 fuit nihil afferens praeter facilitatem et aequabilitatem, aut addit
 aliquos ut in corona toros, omnemque orationem ornamentis
 modicis uerborum sententiarumque distinguit. horum singulorum 22
 20 generum quicumque uim singuli sunt consecuti [sunt], magnum in
 oratoribus nomen habuerunt; sed quaerendum est satisne id quod
 uolumus effecerint. uidemus enim fuisse quosdam, qui idem 7
 ornate ac grauius, idem uersute et subtiliter dicerent. atque
 utinam in Latinis talis oratoris simulacrum reperire possemus:
 25 esset egregium non quaerere externa, domesticis esse contentos.
 sed ego idem, qui in illo sermone nostro qui est expositus in 23
 Bruto multum tribuerim Latinis, uel ut hortarer alios uel quod
 amarem meos, recordor longe omnibus unum *me* anteferre Demo-
 sthenem, *eiusque* uim accommodare ad eam quam sentio elo-
 30 quentiam, non ad eam quam in aliquo ipse cognouerim: hoc
 nec grauior exstitit quisquam nec callidior nec temperatior.
 itaque nobis monendi sunt ii quorum sermo imperitus increbuit,
 qui aut dici se desiderant Atticos aut ipsi Attice uolunt dicere,

7 consequabantur *Piderit add.*, consecuti sunt *Aldus post terminata* | leni *L*,
 em. ε | instructa *L*, em. *Ernesti* || 9 ratione *FO* | limata *L*, em. ε || 10 inconsulto *L*,
 em. ε || 12 idem *P¹*, idest *P²FM*, id est *O* || 13 hos *Non.*, om. *L* | temperatus *Non.*,
 temperandus *L* || 14 flumine *Non.* || 15 in *Non. om.* || 17 facultatem et aequalitatem
L, em. *Manutius* || 20 singuli sunt *ego* (singuli *Schuetz*), singulis *L* | sunt
seclusi || 28 *me Schenkl add.* || 29 *eiusque ego*, huiusque *Heerdegen*, que *FO*,
 quem *PM* | sentiam *L*, em. *Heerdegen* || 33 aut nisi Attice nolunt dicere

ut mirentur hunc maxime, quo *ne* Athenas quidem ipsas magis credo fuisse Atticas; quid enim sit Atticum discant, eloquentiam-
 24 que illius viribus, non imbecillitate sua metiantur. nunc enim tantum quisque laudat, quantum se posse sperat imitari; sed tamen eos studio optimo, iudicio minus firmo praeditos docere, 5
 quae sit propria laus Atticorum, non alienum puto.

8 Semper oratorum eloquentiae moderatrix fuit auditorum prudentia. omnes enim qui probari uolunt uoluntatem eorum qui audiunt intuentur [ad eamque] et ad eorum arbitrium et
 25 nutum totos se fingunt et accommodant. itaque Caria et 10
 Phrygia et Mysia, quod minime politae minimeque elegantes sunt, ascuerunt aptum suis auribus opimum quoddam et tamquam adipatae dictionis genus, quod eorum vicini, non ita lato interiecto mari, Rhodii numquam probauerunt [Graecia autem multo minus], Athenienses uero funditus repudiauerunt: quorum 15
 semper fuit prudens sincerumque iudicium, nihil ut possent nisi incorruptum audire et elegans. eorum religioni cum seruiret orator, nullum uerbum insolens, nullum odiosum ponere audebat.
 26 itaque hic, quem praestitisse diximus ceteris, in illa pro Ctesiphonte oratione longe optima summissius a primo; deinde, dum 20
 de legibus disputat, pressius; post sensim incendens iudices, ut uidit ardentes, in reliquis exsultauit audacius. ac tamen in hoc ipso, diligenter examinante uerborum omnium pondera, reprehendit Aeschines quaedam et exagitat illudensque dura, odiosa, intolerabilia esse dicit; quin etiam quaerit ab ipso, cum quidem eum 25
 beluam appellat, utrum illa uerba an portenta sint: ut Aeschini
 27 ne Demosthenes quidem uideatur Attice dicere. facile est enim uerbum aliquod ardens, ut ita dicam, notare idque restinctis iam animorum incendiis irridere; itaque se purgans iocatur Demosthenes: negat in eo positas esse fortunas Graeciae, *hocine* 30
an illo uerbo usus sit, huc an illuc manum porrexerit. quonam igitur modo audiretur Mysus aut Phryx Athenis, cum etiam Demosthenes exagitetur ut putidus? cum uero inclinata ululanti-
 9 aut potius quis non iuberet auferri? ad Atticorum igitur aures 35

1 neadd. ε || 2 (ab eo) discant *Bake*; *idem et ε* illius (3) pro ipsius (L) || 9 ad eamque *Bake secl.* || 11 politae *L, em. v* || 12 optimum *L, em. F²* || 13 adipatae *Non*, adipale *L*, adipatum *Lambin* || 14 Graecia . . . minus *Saupe secl.* || 24 dira *v* || 26 appellat *M et Goeller*, appellet *FOP* || 30 eos *L, em. ε* | *hocine* . . . sit *Saupe ex Augustino contra Cresc. II 1, 2 et Ambrosio in Luc. II 42*, in hoc in eum *L* || 33 agitetur *Non*. || 35 aures *v*, aut res *L*

teretes et religiosas qui se accommodant, ii sunt existimandi 29
Attice dicere. quorum genera plura sunt; hi unum modo quale
sit suspicantur. putant enim, qui horride inculteque dicat, modo
id eleganter enucleateque faciat, eum solum Attice dicere:
5 errant, quod solum; quod Attice, non falluntur. istorum enim
iudicio, si solum illud est Atticum, ne Pericles quidem dixit
Attice, cui primae sine controuersia deferebantur; qui si tenui
genere uteretur, numquam ab Aristophane poëta fulgere, tonare,
permiscere Graeciam dictus esset. dicat igitur Attice uenustissi-
10 mus ille scriptor ac politissimus Lysias, — quis enim id possit
negare? — dum intellegamus hoc esse Atticum in Lysia, non
quod tenuis sit atque inornatus, sed quod [non] nihil habeat
insolens aut ineptum: ornate uero et grauiter et copiose dicere
aut Atticorum sit aut ne sit Aeschines neuue Demosthenes Atticus.
15 ecce autem aliqui se Thucydideos esse profitentur: nouum 30
quoddam imperitorum et inauditum genus. nam qui Lysiam
sequuntur, causidicum quendam sequuntur, non illum quidem
ampulum atque grandem, subtilem et elegantem tamen, et qui
in forensibus causis possit praeclare consistere; Thucydides autem
20 res gestas et bella narrat et proelia, grauiter sane et probe, sed
nihil ab eo transferri potest ad forensem usum et publicum:
ipsae illae contiones ita multas habent obscuras abditasque
sententias, uix ut intellegantur: quod est in oratione ciuili uitium
uel maximum. quae est autem in hominibus tanta peruersitas, 31
25 ut inuentis frugibus glande uescantur? an uictus hominum
Atheniensium beneficio excoli potuit, oratio non potuit? quis
porro umquam Graecorum rhetorum a Thucydide quidquam
duxit? at laudatus est ab omnibus. fateor; sed ita ut rerum
explicator prudens, seuerus, grauis, non ut in iudiciis uersaret
30 causas, sed ut in historiis bella narraret; itaque numquam est 32
numeratus orator, nec uero, si historiam non scripsisset, nomen
eius exstaret, cum praesertim fuisset honoratus et nobilis. huius
tamen nemo neque uerborum neque sententiarum grauitatem
imitatur, sed, cum mutila quaedam et hiantia locuti sunt, quod
35 uel sine magistro facere potuerunt, germanos se putant esse
Thucydidas. nactus sum etiam qui Xenophontis similem esse
se cuperet; cuius sermo est ille quidem melle dulcior, sed a
forensi strepitu remotissimus.

12 non *secl.* ε (*an omnino?*) || 18 et qui ε, nec qui *L*, nec qui... <non>
possit *Baiter* || 22 ille *L*, *em.* v || 29 seuerus} sincerus *Schuetz* || 32 <non>
exstaret ε || 34 hiantea *L*, *em.* ε | quod *Heerdegen*, quae *L*

- Referamus nos igitur ad eum quem uolumus inchoandum et ea demum eloquentia informandum quam in nullo cognouit
 10 Antonius. magnum opus omnino et arduum, Brute, conamur, sed nihil difficile amanti puto: amo autem et semper amaui ingenium, studia, mores tuos. incendor porro cotidie magis non 5 desiderio solum — quo quidem conficior, congressus nostros, consuetudinem uictus, doctissimos sermones requirens tuos, — sed etiam admirabili fama uirtutum incredibilium, quae specie
 34 dispares prudentia coniunguntur. quid enim tam distans quam a seueritate comitas? quis tamen umquam te aut sanctor est 10 habitus aut dulcior? quid tam difficile quam in plurimorum controuersiis diiudicandis ab omnibus diligi? consequeris tamen, ut eos ipsos, quos contra statuas, aequos placatosque dimittas. itaque efficis ut, cum gratiae causa nihil facias, omnia tamen sint grata quae facis. ergo omnibus *ex* terris una Gallia com- 15 muni non ardet incendio: in qua frueris ipse te, cum* in Italiae luce cognosceris, uersarisque in optimorum ciuium uel flore uel robore. iam quantum illud est, quod in maximis occupationibus numquam intermittis studia doctrinae, semper aut ipse scribis
 35 aliquid aut me uocas ad scribendum! itaque hoc sum aggressus 20 statim Catone absoluto, — quem ipsum numquam attigissem, tempora timens inimica uirtuti, nisi tibi hortanti et illius memoriam mihi caram excitanti non parere nefas esse duxissem, — sed testificor me a te rogatum et recusantem haec scribere esse ausum. uolo enim mihi tecum commune esse crimen, ut, si 25 sustinere tantam quaestionem non potuero, iniusti oneris impositi tua culpa sit, mea recepti; in quo tamen iudicii nostri errorem laus tibi dati muneris compensabit.
- 11 Sed in omni re difficillimum est formam, qui *χαρὰν*
 36 Graece dicitur, exponere optimi, quod aliud aliis uidetur opti- 30 mum. 'Ennio delector' ait quispiam 'quod non discedit a communi more uerborum'. 'Pacuius' inquit alius: 'omnes apud hunc ornati, elaboratique sunt uersus, multo apud alterum negligentius'. fac alium Accio; uaria enim sunt iudicia ut in Graecis, nec facilis explicatio, quae forma maxime excellat. in 35

1 nos igitur *Ernesti*, igitur nos *L* || 2 ea demum *ego*, eadem *L* (ea denique *Heerdeger*, ea quidem *Kayser*) || 5 incendiosior porro *L*, *em.* ε || 9 prudentiae *L*, *em.* ε || 15 *ex hic add. Halm* || 16 cum *L*, et tamquam *Bake*, cum (non) *Schenkl*, cum (pariter atque)? || 17 lucem *L*, *em.* ε || 24 recusandum *L*, *em.* ε || 26 iniuste *Kruffert* || 29 quae *L*, *em. Tulich* || 33 multa *L*, *em. Lambin.* multi *Schenkl*

picturis alios horrida, inculta, [abditā et] opaca, contra alios nitida, laeta, collustrata delectant: quid est quo praescriptum aliquod aut formulam exprimas, cum in suo quodque genere praestet et genera plura sint? hac ego religione non sum ab
 5 hoc conatu repulsus, existimauique in omnibus rebus esse aliquid optimum, etiam si lateret, idque ab eo posse qui eius rei narus esset iudicari. sed quoniam plura sunt orationum genera eaque
 37 diuersa neque in unam formam cadunt omnia, laudationum [scriptionum] et historiārum et talium suasionum, qualem Iso-
 10 crates fecit Panegyricum multique alii qui sunt nominati sophistae, reliquarumque [rerum] scriptionum formam, quae absunt a forense contentione, eiusque totius generis quod Graece ἐπιδει-
 κτικὸν nominatur, quia quasi ad inspiciendum delectationis causa comparatum est, non complectar hoc tempore; non quo neglegenda
 15 sit; est enim illa quasi nutrix eius oratoris quem informare uolumus et de quo molimur aliquid exquisitius dicere: ab hac
 12 et uerborum copia alitur et eorum constructio et numerus liberiore quadam fruitur licentia; datur etiam uenia concinnitati 38
 sententiarum et argutiis, certique et circumscripti uerborum am-
 20 bitus conceduntur; de industriaque non ex insidiis, sed aperte ac palam elaboratur, ut uerba uerbis quasi dimensa et paria respondeant, aut crebro conferantur pugnancia comparenturque contraria [et], aut pariter extrema terminentur eundemque referant in cadendo sonum. quae in ueritate causarum et rarius
 25 multo facimus et certe occultius, in Panathenaico autem Iso-
 crates ea se studiose consecratum fatetur; non enim ad iudiciorum certamen, sed ad uoluptatem aurium scripserat. haec trac-
 30 tasse Thrasymachum Calchedonium primum et Leontinum ferunt Gorgiam, Theodorum inde Byzantium multosque alios, quos
 30 λογοδαίδαλους appellat in Phaedro Socrates: quorum satis arguta multa, sed ut modo primumque nascentia minuta et uersiculorum similia quaedam nimiumque depicta. quo magis sunt Herodotus Thucydidesque mirabiles: quorum aetas cum in eorum tempora quos nominaui incidisset, longissime tamen ipsi a talibus deliciis

1 alius *L*, em. ε | abditā et *Maduig secl.* | alius ... delectat *L*, em. ε ||
 2 perscriptum *L*, em. ε || 9 scriptionum *Sauppe secl.*, pos. post reliquarum-
 que (11) *expulso* rerum *Schenkl* || 11 reliquarumque rerum formam *L*, r.
 earum f. *Jahn* || 13 quia *v*, qua *L* || 19 argutiis *Heerdegen*, arguiti *FO¹ P¹*,
 arguti *P² M O² al.* || 20 ex *Non.*, ea *L* || 22 aut ... [et] aut *Heerdegen*, ut ...
 et aut *L* | conferant ... comparentque *L*, em. *Manutius* || 25 panathenaeo
L, em. *v* || 26 se *add. v* || 27 ad *add. ε* || 30 logodedalos *L*, em. *v*

uel potius ineptiis abfuerunt. alter enim sine ullis salebris quasi
 sedatus amnis fluit, alter incitatio fertur et de bellicis rebus
 canit etiam quodammodo bellicum, primisque ab his, ut ait
 Theophrastus, historia commota est, ut auderet uberius quam
 13 superiores et ornatus dicere. horum aetati successit Isocrates, 5
 40 qui praeter ceteros eiusdem generis laudatur semper a nobis,
 nonnumquam, Brute, leniter et erudite repugnante te; sed cedes
 mihi fortasse, si, quid in eo laudem, cognoueris. nam cum
 concisus ei Thrasy machus minutis numeris uideretur et Gorgias,
 qui tamen primi traduntur arte quadam uerba uinxisse, Theo-
 10 dorus autem praefractor nec satis, ut ita dicam, rotundus,
 primus instituit dilatare uerbis et mollioribus numeris explere
 sententias; in quo cum doceret eos qui partim in dicendo
 partim in scribendo principes exstiterunt, domus eius officina
 41 habita eloquentiae est. itaque ut ego, cum a nostro Catone 15
 laudabar, uel reprehendi me a ceteris facile patiebar, sic
 Isocrates uidetur *prae* testimonio Platonis aliorum iudicia
 debere contemnere. est enim, ut scis, quasi in extrema pagina
 Phaedri his ipsis uerbis loquens Socrates: 'adulescens etiam
 nunc, o Phaedre, Isocrates est, sed quid de illo augurer libet 20
 dicere.' 'quid tandem?' inquit ille. 'maiore mihi ingenio
 uidetur esse, quam ut cum orationibus Lysiae comparetur, prae-
 terea ad uirtutem maior indoles; ut minime mirum futurum sit,
 si, cum aetate processerit, aut in hoc orationum genere cui
 nunc studet, tantum, quantum pueris, reliquis praestet omnibus 25
 qui umquam orationes attigerunt aut, si contentus his non fuerit,
 diuino aliquo animi motu maiora concupiscat; inest enim natura
 42 philosophia in huius uiri mente quaedam.' haec de adulescente
 Socrates auguratur; at ea de seniore scribit Plato et scribit
 aequalis, et quidem exagitator omnium rhetorum hunc miratur 30
 unum: me autem qui Isocratem non diligunt una cum Socrate
 et cum Platone errare patientur. dulce igitur orationis genus
 et solutum et fluens, sententiis argutum, uerbis sonans est in
 illo epidictico genere quod diximus, proprium sophistarum, pompae
 quam pugnae aptius, gymnasiis et palaestrae dicatum, spretum 35
 et pulsum foro; sed quod educata huius nutrimentis eloquentia
 [est] ipsa se postea colorat et roborat, non alienum fuit de

7 credas *L*, em. *Ernesti* || 10 iunxisse *L*, em. *ε* | Theodorus *Ernesti*,
 Thucydides *L*, Theodectes *Non.* || 17 prae *Heerdegen add.* || 28 philosophiae
L, em. *v* || 29 auguratur *F*, auguratus *OPM*, an auguratus est? || 33 et ef-
 fluens *L*, em. *Orelli* || 37 est *om.* *Sern.* in *Uerg. Aen. I 176*

oratoris quasi incunabulis dicere. uerum haec ludorum atque pompae; nos [autem] iam in aciem dimicationemque ueniamus.

Quoniam tria uidenda sunt oratori: quid dicat et quo quid-¹⁴
que loco et quomodo, dicendum omnino est quid sit optimum in⁴³
5 singulis, sed aliquanto secus atque in tradenda arte dici solet:
nulla praecepta ponemus, neque enim id suscepimus, sed ex-
cellentis eloquentiae speciem et formam adumbrabimus; nec
quibus rebus ea paretur exponemus, sed qualis nobis esse
uideatur. ac duo breuiter prima; sunt enim non tam insignia⁴⁴
10 ad maximam laudem quam necessaria, et eadem cum multis
paene communia; nam et inuenire et iudicare quid dicas magna
illa quidem sunt et tamquam animi instar in corpore, sed propria
magis prudentiae quam eloquentiae: quae qua tamen in causa
est uacua prudentia? nouerit igitur hic quidem orator, quem⁴⁵
15 summum esse uolumus, argumentorum et rationum locos. nam⁴⁵
[quoniam] quidquid est quod in-controuersia aut in contentione
uersetur, in eo aut sitne aut quid sit aut quale sit quaeritur:
sitne, signis; quid sit, definitionibus; quale sit, recti prauique
partibus. quibus ut uti possit orator, non ille uulgaris sed hic⁴⁶
20 excellens, a propriis personis et temporibus semper, si potest,
auocat controuersiam; latius enim de genere quam de parte
disceptare licet, ut, quod in uniuerso sit probatum, id in parte
sit probari necesse — haec igitur quaestio a propriis personis⁴⁶
et temporibus ad uniuersi generis rationem traducta appellatur
25 *ῥέσις*. in hac Aristoteles adulescentes non ad philosophorum
morem tenuiter disserendi, sed ad copiam rhetorum, [in utramque
partem] ut ornatiue et uberius dici posset, exercuit, idemque
locos — sic enim appellat — quasi argumentorum notas tradidit,
unde omnis in utramque partem traheretur oratio. faciet igitur¹⁵
30 hic noster, — non enim declamatorem aliquem de ludo aut
rabulam de foro, sed doctissimum et perfectissimum quaerimus,
— ut, quoniam loci certi traduntur, percurrat omnes, utatur
aptis, generatim dicat: ex quo emanant etiam qui communes
appellantur loci. nec uero utetur imprudenter hac copia, sed⁴⁷

2 autem iam *F*, autem *OPM*, autem *seclusi* || 10 eadem *Halm*, tamen *L*,
[tamen] *Sorof* || 13 quae *addidi* | qua . . . prudentia *Lambin secl.* | qua tamen in
causa *L*, quae tamen cassa est *Bake*, quae tamen incauta est, si *Maduig* ||
16 quoniam *secl. v* || 20 poterit auocabit *Bake* (opus est a.?) || 24 orationem
L, em. Nizolius || 26 in utramque partem *Eussner secl.* || 27 possit *L, em.*
Lambin || 29 faciet *Gulielmus*, facile *L* || 33 ex quo. . . loci *Kayser secl.* |
emanent *L, em. v*

omnia expendet et seliget; non enim semper nec in omnibus
 causis ex isdem *locis eadem* argumentorum momenta sunt;
 48 iudicium igitur adhibebit nec inueniet solum quid dicat, sed
 etiam expendet. nihil enim est feracius ingeniis, iis prae-
 sertim quae disciplinis exulta sunt; sed ut segetes fecundae et 5
 uberes non solum fruges uerum herbas etiam effundunt inimi-
 cissimas frugibus, sic interdum ex illis locis aut leuia quaedam
 aut causis aliena aut non utilia gignuntur. quorum *nisi* ab
 49 oratoris iudicio dilectus magnus adhibebitur, quonam modo ille
 in bonis haerebit et habitabit suis aut molliet dura aut occul-
 tabit quae dilui non poterunt atque omnino opprimet, si licebit,
 aut abducet animos aut aliud afferet, quod oppositum proba-
 bilius sit quam illud quod obstatit?

50 Iam uero ea quae inuenerit qua diligentia collocabit! — quo-
 niam id secundum erat de tribus. uestibula nimirum honesta 15
 aditusque ad causam faciet illustres; cumque animos prima
 aggressionem occupauerit . . . *sua* confirmabit eludetque contraria;
 de firmissimis alia prima ponet, alia postrema, inculcabitque
 leuiora . . .

16 Atque in primis duabus dicendi partibus qualis esset, sum-
 51 matim breuiterque descripsimus. sed, ut ante dictum est, in his
 partibus, etsi graues atque magnae sunt, minus et artis est et
 laboris; cum autem et quid et quo loco dicat inuenerit, illud
 est longe maximum: uidere quonam modo; scitum est enim,
 quod Carneades noster dicere solebat, Clitomachum eadem dicere, 25
 Charmadam autem eodem etiam modo dicere. quodsi in philo-
 sophia tantum interest quemadmodum dicas, ubi res spectatur,
 non uerba penduntur, quid tandem in causis existimandum est,
 52 quibus totis moderatur oratio? quod quidem ego, Brute, ex tuis
 litteris sentiebam, non te id sciscitari, qualem ego *in* inueniendo 30
 et in collocando summum esse oratorem uellem, sed id mihi
 quaerere uidebare, quod genus ipsius orationis optimum iudi-
 carem: rem difficilem, di immortales, atque omnium difficillimam!
 nam cum est oratio mollis et tenera et ita flexibilis, ut sequa-

2 locis eadem *Maduig* add. | *an* momenta <sumenda>? || 6 etiam herbas
 O || 8 nisi *Th. Mommsen* add. post magnus || 9 oratoris *F.* actoris *OPM* || 10 suis ut
L. in suis aut *ε* || 17 (*sua*) confirmabit *Piderit*, infirmabit *L.* <rem exponet *sua*>
 confirmabit *Kayser*, <et perspicue breuiterque narrauerit, *sua*> confirmabit
Sauppe | excludetque *L.* *em. Bake* | 19 leuiora . . . *Sauppe* de peroratione quaedam
 intercisisse colligens ex § 122 || 25 eadem *ε*, ea *L* || 30 scitari *L*; *em. ε* | in
 add. *ε* || 34 <ipsa> est?

tur quocumque torqueas, tum et naturae uariae et uoluntates multum inter se distantia effecerunt genera dicendi: flumen aliis 53 uerborum uolubilitasque cordi est, qui ponunt in orationis celeritate eloquentiam; distincta alios et interpuncta interualla, 5 morae respirationesque delectant: quid potest esse tam diuersum? tamen est in utroque aliquid excellens. elaborant alii *in* lenitate et aequabilitate et puro quasi quodam et candido genere dicendi; ecce aliqui duritatem et seueritatem quandam *in* uerbis et orationis quasi maestitiam sequuntur; quodque paulo ante diuisimus, 10 ut alii graues alii tennes alii temperati uellent uideri: quot orationum genera esse diximus, totidem oratorum reperiuntur.

Et quoniam coepi iam cumulatius hoc munus augere, quam 17 a te postulatum est, — tibi enim tantum de orationis genere 54 quaerenti respondi etiam breuiter de inueniendo et collocando, 15 — ne nunc quidem solum de orationis modo dicam sed etiam de actionis: ita praetermissa pars nulla erit, quandoquidem de memoria nihil est hoc loco dicendum, quae communis est multarum artium. quomodo autem dicatur, id est in duobus: in 55 agendo et in eloquendo. est enim actio quasi corporis quaedam 20 eloquentia, cum constet e uoce atque motu: uocis mutationes totidem sunt quot animorum, qui maxime uoce commouentur. itaque ille perfectus, quem iam dudum nostra indicat oratio, utcumque se affectum uideri et animum audientis moueri uolet, ita certum uocis admouebit sonum. de quo plura dicerem, si 25 hoc praeciendi tempus esset aut si tu hoc quaereret; dicerem etiam de gestu, cum quo iunctus est uultus: quibus omnibus dici uix potest quantum intersit quemadmodum utatur orator. 56 nam et infantes actionis dignitate eloquentiae saepe fructum tulerunt, et disertis deformitate agendi multi infantes putati sunt: 30 ut iam non sine causa Demosthenes tribuerit et primas et secundas et tertias actioni; si enim eloquentia nulla sine hac, haec autem sine eloquentia tanta est, certe plurimum in dicendo potest. uolet igitur ille, qui eloquentiae principatum petet, et contenta uoce atrociter dicere et summissa leniter et inclinata 35 uideri grauis et inflexa miserabilis; mira est enim quaedam 57 natura uocis, cuius quidem e tribus omnino sonis, inflexo, acuto, graui, tanta sit et tam suavis uarietas perfecta in cantibus. est autem etiam in dicendo quidam cantus obscurior, non hic e

6 in *ε* et *Nizolius* add. || 8 in *add. ε* || 20 cum *L*, quae *Ernesti* || 23 <et> se . . . mouere? || 35 flexa *Schuetz*

Phrygia et Caria rhetorum, in epilogis paene canticum, sed ille, quem significat Demosthenes et Aeschines, cum alter alteri obicit uocis flexiones; dicit plorare etiam Demosthenes istum, quem
 58 semper ait uoce dulci et clara fuisse. in quo illud etiam notandum mihi uidetur ad studium persequendae suauitatis in uocibus: 5 ipsa enim natura, quasi modularetur hominum orationem, in omni uerbo posuit acutam uocem, nec una plus nec a postrema syllaba citra tertiam: quo magis naturam ducem ad aurium
 59 uoluptatem sequatur industria. ac uocis quidem bonitas optanda est; non est enim in nobis, sed tractatio atque usus in nobis. 10 ergo ille princeps uariabit et mutabit: omnes sonorum tum intendens tum remittens persequetur gradus. idemque motu sic utetur, nihil ut supersit: [in gestu] status erectus et celsus; rarus incessus nec ita longus; excursio moderata eaque rara; nulla mollitia ceruicum, nullae argutiae digitorum, non ad 15 numerum articulus cadens; trunco magis toto se ipse moderans et uirili laterum flexione, brachii proiectione in contentionibus, contractione in remissis. uultus uero, qui secundum uocem plurimum potest, quantam affert tum dignitatem tum uenustatem! in quo cum effeceris ne quid ineptum sit aut uultuosum, tum ocu- 20 lorum est quaedam magna moderatio. nam ut imago est animi uultus, sic indices oculi: quorum et hilaritatis et uicissim tristitiae modum res ipsae, de quibus agetur, temperabunt.

19 Sed iam illius perfecti oratoris et summae eloquentiae
 61 species exprimenda est. quem hoc uno excellere [id est ora- 25 tione], cetera in eo latere indicat nomen ipsum; non enim inuentor aut compositor aut actor, (qui) haec complexus est omnia, sed et Graece ab eloquendo *ἐήτωρ* et Latine eloquens dictus est; ceterarum enim rerum, quae sunt in oratore, partem aliquam sibi quisque uindicat, dicendi autem, id est eloquendi, maxima 30
 62 uis soli huic conceditur. quamquam enim et philosophi quidam

1 Phrygia *L* et *Jul. Vict.*, Lycia *Quintil.* | in epilogis *Jahn ex Quintil.*, epilogus *L* || 3 inflexiones *Non.* | dicit... fuisse *Schenkl*, dicit plura etiam *D.* illumque saepe dicat uoce dulci et clara fuisse *L*, Aeschini plorare etiam *D.* illumque ipse dicit u. d. et cl. f. *Maduig*, (u. *Dem. de cor.* § 287. 313. *Aesch. in Ctes.* § 209 sq.), secl. haec omnia *H. Meyer* || 9 sequetur? | uocis bonitas quidem *L*, transpos. *Ernesti* || 13 in gestu *Bake secl.* || 16 se ipse *L* et *Quintil.*, ipse se *Non.* || 17 inflexione *Piderit* || 20 sit aut uoltuosum *Non.*, aut uoltuosum sit *L* || 25 id est oratione *Schuetz secl.* || 27 actor (qui) *Maduig* || 28 sed (qui) *Heerdegen* (debebat esse sed (is qui)) || 31 et ἀναξι- λούδωσ || quidem *L*, em. v

ornate locuti sunt, — si quidem et Theophrastus a diuinitate loquendi nomen inuenit et Aristoteles Isocratem ipsum lacessiuit et Xenophontis uoce Musas quasi locutas ferunt et longe omnium quicumque scripserunt aut locuti sunt exstitit et grauitate et
 5 *suauitate* princeps Plato, — tamen horum oratio neque neruos neque aculeos oratorios ac forenses habet: loquuntur cum doctis, 63 quorum sedare animos malunt quam incitare, [scilicet] de rebus placatis ac minime turbulentis, docendi causa non capiendi [loquuntur], ut in eo ipso quod delectationem aliquam dicendo
 10 aucupentur plus nonnullis quam necesse sit facere uideantur. ergo ab hoc genere non difficile est hanc eloquentiam, de qua nunc agitur, secernere: mollis est enim oratio philosophorum et 64 umbratilis, nec sententiis nec uerbis instructa popularibus, nec uincta numeris, sed soluta liberius; nihil iratum habet, nihil
 15 inuidum, nihil atrox, nihil miserabile, nihil astutum: casta, uerecunda, uirgo incorrupta quodammodo. itaque sermo potius quam oratio dicitur; quamquam enim omnis locutio oratio est, tamen unius oratoris locutio hoc proprio signata nomine est. sophistarum, de quibus supra dixi, magis distinguenda similitudo 65 uidetur, qui omnes eosdem uolunt flores, quos adhibet orator in causis, persequi; sed hoc differunt quod, cum sit iis propositum non perturbare animos sed placare potius, nec tam persuadere quam delectare, et apertius id faciunt quam nos et crebrius, concinnas magis sententias exquirunt quam probabiles, a re
 25 saepe discedunt, intexunt fabulas, uerba altius transferunt eaque ita disponunt ut pictores uarietatem colorum, paria paribus referunt, aduersa contrariis, saepissimeque similiter extrema definiunt. 20 huic generi historia finitima est: in qua et narratur ornate et 66 regio saepe aut pugna describitur, interponuntur etiam contiones
 30 et hortationes; sed in his tracta quaedam et fluens expetitur, non haec contorta et acris oratio. ab his non multo secus quam a poëtis haec eloquentia, quam quaerimus, seuocanda est: nam etiam poëtae quaestionem attulerunt, quidnam esset illud, quo ipsi different ab oratoribus: numero maxime uidebantur
 35 antea et uersu, nunc apud oratores iam ipse numerus increbruit. quidquid est enim, quod sub aurium mensuram aliquam 67

1 a *add.* ε || 4 et *suauitate add.* ε et *Sauppe* || 7 [scilicet] *ego*, si *L*, sic *v* || 9 loquuntur *Schuetz* *secl.* || 13 popularis *L*, *em.* ε || 14 iuncta *L*, *em.* ε || 15 mirabile *L*, *em.* ε || 18 orationis *L*, *em.* ε || 25 altius *Beier*, apertius *L*, audacius *Schuetz* || 35 antea uidebantur *O* | oratores etiam *Rufin.* (*cod. B*)

cadit, etiam si abest a uersu, — nam id quidem orationis est uitium,
 — numerus uocatur, qui Graece *ῥυθμός* dicitur. itaque uideo
 uisum esse nonnullis Platonis et Democriti locutionem, etsi
 absit a uersu, tamen, quod incitatus feratur et clarissimis
 uerborum luminibus utatur, potius poëma putandum quam
 comicorum poëtarum, apud quos, nisi quod uersiculi sunt, nihil
 est aliud cotidiani dissimile sermōis. nec tamen id est poetae
 maximum; etsi est eo laudabilior quod uirtutes oratoris perse-
 68 quitur, cum uersu sit astrictior. ego autem, etiam si quorundam
 grandis et ornata uox est poëtarum, tamen in ea cum licentiam
 statuo maiorem esse quam in nobis faciendorum iungendorum-
 que uerborum, tum etiam nonnulli eorum uoluptati uocibus
 magis quam rebus inseruiunt; nec uero, si quid est unum inter
 eos simile, — id autem est iudicium electioque uerborum —
 propterea ceterarum rerum dissimilitudo intellegi non potest;
 15 sed id nec dubium est et, si quid habet quaestionis, hoc tamen
 ipsum ad id quod propositum est non est necessarium. seiunctus
 igitur orator a philosophorum eloquentia, a sophistarum, ab
 historicorum, a poetarum explicandus est nobis qualis futu-
 rus sit.

21 Erit igitur eloquens — hunc enim auctore Antonio quaeri-
 69 mus — is qui in foro causisque ciuilibus ita dicet, ut probet,
 ut delectet, ut flectat: probare necessitatis est, delectare suauitatis,
 flectere uictoriae; nam id unum ex omnibus ad obtinendas
 causas potest plurimum. sed quot officia oratoris, tot sunt
 25 genera dicendi: subtile in probando, modicum in delectando,
 uehemens in flectendo; in quo uno uis omnis oratoris est.
 70 magni igitur iudicii, summae etiam facultatis esse debet
 moderator ille et quasi temperator huius tripartitae uarietatis;
 nam et iudicabit quid cuique opus sit, et poterit quocumque
 modo postulabit causa dicere. sed est eloquentiae sicut reli-
 quarum rerum fundamentum sapientia. ut enim in uita sic in
 oratione nihil est difficilius quam quid deceat uidere: *πρόεπον*
 appellant hoc Graeci, nos dicamus sane decorum; de quo prae-
 clare et multa praeciipiuntur, et res est cognitione dignissima; 35

1 cadit *L et Rufn.*, cadat *Wesenberg* || 4 incitatus *L, em. F²* || 6 poetarum
 (orationem)? || 12 nonnulli eorum *Maduig* (n. aurium *Schuetz*), nonnullorum
L | uoluntati *L, em. ε* || 13 inseruiant *L, em. ε* || 25 oratoris *Iul. Vict.*, ora-
 tionis *L* || 31 causa postulabit *Iul. Vict.* || 34 praeclare et multa *L et Iul. Victor*
 et multa praeclare *ratio postulabat*; multa et praeclare *Goeller*

huius ignorance non modo in uita, sed saepissime et in poë-
 matis et in oratione peccatur. est autem quid deceat oratori
 uidendum non in sententiis solum, sed etiam in uerbis; non enim
 omnis fortuna, non omnis honos, non omnis auctoritas, non
 5 omnis aetas nec uero locus aut tempus aut auditor omnis eodem
 aut uerborum genere tractandus est aut sententiarum, semper-
 que in omni parte orationis ut uitae quid deceat est consideran-
 dum; quod et in re, de qua agitur, positum est et in personis,
 et eorum qui dicunt et eorum qui audiunt. itaque hunc 72
 10 locum longe et late patentem philosophi solent in officiis trac-
 tare, — non cum de recto ipso disputant; nam id quidem unum
 est — grammatici in poëtis, eloquentes in omni et genere et
 parte causarum. quam enim indecorum est, de stillicidiis cum
 apud unum iudicem dicas, amplissimis uerbis et locis uti com-
 15 munibus, de maiestate populi Romani summis et subtiliter!
 hic genere toto, at persona alii peccant, aut sua aut iudicium 22
 aut etiam aduersariorum, nec re solum sed saepe uerbo: etsi
enim sine re nulla uis uerbi est, tamen eadem res saepe aut
 probatur aut reicitur alio atque alio elata uerbo. in omnibus- 73
 20 que rebus uidendum est quatenus; etsi enim suus cuique modus
 est, tamen magis offendit nimium quam parum; in quo Apelles
 pictores quoque eos peccare dicebat qui non sentirent quid
 esset satis. magnus est locus hic, Brute, quod te non fugit, et
 magnum uolumen aliud desiderat; sed ad id quod agitur illud
 25 satis: cum hoc decere — quod semper usurpamus in omnibus dictis
 et factis, minimis et maximis, cum hoc uspiam decere dicimus,
 illud non decere, et id usquequaque — quantum sit appareat, in
 alioque ponatur aliudque totum sit, utrum decere an oportere 74
 dicas, — oportere enim perfectionem declarat officii, quo et
 30 semper utendum est et omnibus, decere quasi aptum esse
 consentaneumque tempori et personae; quod cum in factis
 saepissime tum in dictis ualet, in uultu denique et gestu et
 incessu, contraque item dedecere; quod si poëta fugit ut maxi-
 mum uitium, qui peccat etiam cum pro orationem affingit
 35 improbo stultouae sapientis, si denique pictor ille uidit, cum in
 immolanda Iphigenia tristis Calchas esset, tristior Ulixes, mae-
 reret Menelaus, obuoluendum caput Agamemnonis esse, quoniam

15 subtiliter <dicere> *Lambin* || 18 enim *Lambin add.* || 23 esset locus *L, em. ε* || 26 uspiam *Maduig*, inquam *L* | dicamus *Ernesti* || 34 probam *L, em. ε* || 35 deinde *Ernesti* | in *add. ε* || 36 tristior *Sauppe ex Quintil. II 13, 13, maestior L*

summum illum luctum penicillo non posset imitari, si denique histrio quid deceat quaerit: quid faciendum oratori putemus? — sed cum hoc tantum sit, quid in causis earumque quasi membris faciat orator uiderit: illud quidem perspicuum est non modo partes orationis, sed etiam causas totas alias alia forma 5 dicendi esse tractandas.

- 23 Sequitur ut cuiusque generis nota quaeratur et formula:
 75 magnum opus et arduum, ut saepe iam diximus; sed ingredientibus considerandum fuit quid ageremus, nunc quidem iam, quocumque feremur, danda nimirum uela sunt. ac primum in-10 formandus est ille nobis, quem solum quidam uocant Atticum: 76 summissus est et humilis, consuetudinem imitans, ab indisertis re plus quam opinione differens. itaque eum qui audiunt, quamuis ipsi infantes sint, tamen illo modo confidunt se posse dicere; nam orationis subtilitas imitabilis illa quidem uidetur 15 esse existimanti, sed nihil est experienti minus; etsi enim non plurimi sanguinis est, habeat tamen sucum aliquem oportet, ut, etiam si illis maximis uiribus careat, sit, ut ita dicam, integra 77 ualetudine. primum igitur eum tamquam e uinculis numerorum eximamus; sunt enim quidam, ut scis, oratorii numeri, de quibus 20 mox agemus, obseruandi ratione quadam, sed alio in genere orationis, in hoc omnino relinquendi: solutum quiddam sit nec uagum tamen, ut ingredi libere, non ut licenter uideatur errare. uerba etiam uerbis quasi coagmentare neglegat; habet enim ille tamquam hiatus et concursus uocalium molle quiddam et quod 25 indicet non ingratam neglegentiam de re hominis magis quam 78 de uerbis laborantis. sed erit uidendum de reliquis, cum haec duo ei liberiora fuerint, circuitus conglutinatioque uerborum; illa enim ipsa contracta et minuta non neglegenter tractanda sunt, sed quaedam etiam neglegentia est diligens. nam ut 30 mulieres esse dicuntur nonnullae inornatae, quas id ipsum deceat, sic haec subtilis oratio etiam incompta delectat; fit enim quiddam in utroque, quo sit uenustius, sed non ut appareat. tum remouebitur omnis insignis ornatus quasi margaritarum, 79 ne calamistri quidem adhibebuntur, fucati uero medicamenta 35 candoris et ruboris omnia repellentur: elegantia modo et munitia remanebit. sermo purus erit et Latinus, dilucide planeque 24 dicetur, quid deceat circumspicietur; unum aberit, quod quartum numerat Theophrastus in orationis laudibus: ornatum illud suaue

20 oratori *L*, *em.* ε et *Strebaeus* || 25 et concursus *Quintil.* et *Iul. Vict.*, concursu *L* (*om.* et)

et affluens. acutae crebraeque sententiae ponentur et nescio unde ex abdito erutae, idque in hoc oratore dominabitur. uerecundus erit usus oratoriae quasi supellectilis. supellex est 80 enim quodammodo nostra, quae est in ornamentis, alia rerum
 5 alia uerborum; *uerborum* ornatus autem duplex, unus simplicium, alter collocatorum: simplex probatur in propriis usitatisque uerbis, quod aut optime sonant aut rem maxime explanant; in alienis aut translatum et sumptum aliunde ut mutuo, aut factum ab ipso ac nouum, aut priscum et inusitatum; sed etiam inusi-
 10 tata ac prisca sunt in propriis, nisi quod raro utimur; collocata 81 autem uerba habent ornatum, si aliquid concinnitatis efficiunt, quod uerbis mutatis non maneat, manente sententia; nam sententiarum ornamenta, quae permanent, etiam si uerba mutaueris, sunt illa quidem permulta, sed quae emineant pauciora. ergo
 15 ille tenuis orator, modo sit elegans, nec in faciendis uerbis erit audax et in transferendis uerecundus et parcus [et], in priscis reliquisque ornamentis et uerborum et sententiarum demissior; translatione *ea* fortasse crebrior qua frequentissime sermo omnis
 20 utitur non modo urbanorum sed etiam rusticorum, si quidem 82 est eorum gemmare uites, sitire agros, laetas esse segetes, luxuriosa frumenta: nihil horum parum audacter, sed 82 aut simile est illi unde transferas, aut, si res suum nullum habet nomen, docendi causa sumptum, non ludendi uidetur. hoc ornamento liberius paulo quam ceteris utetur hic summissus,
 25 nec tam licenter tamen, quam si genere dicendi uteretur amplissimo; itaque illud indecorum, quod quale sit ex decoro 25 debet intellegi, hic quoque apparet, cum uerbum aliquod altius transfertur, idque in oratione humili ponitur, quod idem in alta deceret. illam autem concinnitatem, quae uerborum colloca- 83
 30 tionem illuminat iis luminibus, quae Graeci quasi aliquos gestus orationis *σχήματα* appellant, quod idem uerbum ab iis etiam in sententiarum ornamenta transfertur, adhibebit hic quidem subtilis, quem, nisi quod solum, ceteroqui recte quidam uocant Atticum, sed paulo parcus; nam, sicut in epularum apparatu, a

2 idque Moser, atque L, || 5. uerborum ego addidi hic, ε post autem || 7 sonat . . . explanat L, em. ε || 8 et sumptum Lambin, aut factum L | mutuum Lambin || 9 aut nouum L, em. Schuetz | usitatum . . . usitata L, em. ε || 16 et Riuus secl. || 18 translatione ea ego, ea translatione Heerdegen | 20 sitire F² et Quintil. VIII 6, 6 et Non., scire F¹ O¹ P¹, lasciuire M O² et I¹ al. || 28 alta Manutius, alia L || 32 adhibet L, em. Bake | quidem hic L, transpos. ε || 33 ceteroque L, em. Heerdegen ex ε || 34 si ut L, em. ε | a udd. ε

magnificentia recedens non se parcum solum sed etiam elegantem
 84 uideri uolet et eligit quibus utatur; sunt enim pleraque apta
 huius ipsius oratoris, de quo loquor, parsimoniae. nam illa, de
 quibus ante dixi, huic acuto fugienda sunt: paria paribus relata
 et similiter conclusa eodemque pacto cadentia et immutatione 5
 litterae [quasi] quaesitae uenustates, ne elaborata concinnitas et
 quoddam aucupium delectationis manifesto deprehensum appareat;
 85 itemque, si quae uerborum iterationes contentionem aliquam
 et clamorem requirent, erunt ab hac summissione orationis
 alienae; ceteris promiscue poterit uti, continuationem uerborum 10
 modo relaxet et diuidat utaturque uerbis quam usitatissimis,
 translationibus quam mollissimis. etiam illa sententiarum lumina
 assumet, quae non erunt uehementer illustria: non faciet rem
 publicam loquentem nec ab inferis mortuos excitabit nec
 acruatim multa frequentans una complexione deuinciet: ualen- 15
 tiorum haec laterum sunt nec ab hoc, quem informamus, aut
 expectanda aut postulanda; erit enim ut uoce sic etiam ora-
 86 tione suppressior; sed pleraque ex illis conuenient etiam huic
 tenuitati, quamquam isdem ornamentis utetur horridius; talem
 enim inducimus. accedet actio non tragica nec scaenae, sed 20
 modica iactatione corporis, uultu tamen multa conficiens; non
 26 hoc, quo dicuntur os ducere, sed illo, quo significant ingenue
 87 quo sensu quidque pronuntient. huic generi orationis aspergentur
 etiam sales, qui in dicendo nimium quantum ualent; quorum
 duo genera sunt, unum facetiarum, alterum dicacitatis: utetur 25
 utroque, sed altero in narrando aliquid uenuste, altero in
 iaciendo mittendoque ridiculo, cuius genera plura sunt; sed nunc
 88 aliud agimus. illud admonemus tamen ridiculo sic usum ora-
 torem, ut nec nimis frequenti, ne scurrile sit, nec subobsceno,
 ne mimicum, nec petulanti, ne improbum, nec in calamitatem, 30
 ne inhumanum, nec in facinus, ne odii locum risus occupet,
 neque aut sua persona aut iudicium aut tempore alienum; haec
 enim ad illud indecorum referuntur. uitabit etiam quaesita
 89 nec ex tempore ficta, sed domo allata, quae plerumque sunt
 frigida; parcet et amicitiiis et dignitatibus, uitabit insanabiles 35
 contumelias: tantummodo aduersarios figet nec eos tamen
 semper nec omnes nec omni modo; quibus exceptis sic utetur

2 et *Bake* add. | aptae *L*, em. *Lambin* || 6 quasi *om. Jul. Uict.*, pos. *Schuetz*
post quoddam (7) || 13 adsumat *L*, em. *Lambin* || 20 accedit *L*, em. *Lambin* ||
 24 mirum quantum *Aldus* || 27 remittendoque *Schuetz* || 30 mimicum *Non. et*
Iul. Uict., inimicum *L* || 34 ex ε, e *F*, om. *OPM*

- sale et facietis, ut ego ex istis nouis Atticis talem cognouerim neminem, cum id certe sit uel maxime Atticum. hanc ego iudico formam summissi oratoris, sed magni tamen et germani Attici, quoniam, quidquid est salsum aut salubre in oratione, id proprium Atticorum est. e quibus tamen non omnes faceti: Lysias satis et Hyperides, Demades praeter ceteros fertur, Demosthenes minus habetur: quo quidem mihi nihil uidetur urbanus, sed non tam dicax fuit quam facetus; est autem illud acrioris ingenii, hoc maioris artis.
- 10 Uberius est aliud aliquantoque robustius quam hoc humile, 91 de quo dictum est, summissius autem quam illud, de quo iam dicetur, amplissimum. hoc in genere neruorum uel minimum, sanitatis autem est uel plurimum; est enim plenius quam hoc enucleatum, quam autem illud ornatum copiosumque summissius. 27 92
- 15 huic omnia dicendi ornamenta conueniunt, plurimumque est in hac orationis forma suauitatis. in qua multi floruerunt apud Graecos, sed Phalerius Demetrius meo iudicio praestitit ceteris; cuius oratio cum sedate placideque labitur, tum illustrant eam quasi stellae quaedam translata uerba atque immutata. translata 27
- 20 dico, ut saepe iam, quae per similitudinem ab alia re aut suauitatis aut inopiae causa transferuntur; immutata, in quibus pro uerbo proprio subicitur aliud, quod idem significet, sumptum ex re aliqua consequenti. quod quamquam transferendo fit, tamen 93
- 25 alio modo transtulit cum dixit Ennius arce et urbe orba sum, alio [modo, si pro patria arcem dixisset, et] horridam Africam terribili tremere tumultu, [cum dicit pro Afris immutate Africam]: hanc ὑπαλλαγὴν rhetores, quia quasi summutantur uerba pro uerbis, μετωνομασίαν grammatici uocant, quod nomina transferuntur; Aristoteles autem translationi et haec ipsa 94
- 30 subiungit et abusionem, quam κατάχρησιν uocant, ut cum minutum dicimus animum pro paruo, et abutimur uerbis propinquis, si opus est uel quod delectat uel quod decet. iam cum fluxerunt continuae plures translationes, alia plane fit oratio; itaque genus hoc Graeci appellant ἀλληγοσίαν: nomine recte,
- 35 genere melius ille, qui ista omnia translationes uocat. haec frequentat Phalerius maxime, suntque dulcissima; et quamquam

13 sanitatis *Beier*, suauitatis *AL*, 'sanguinis *Schuetz* || 18 labitur *Purgold*, liquitur *A*, loquitur *L* || 19 mutata *A* || 21 mutata *AL*, *em. Schuetz* || 24 cum *L*, quod *A* | dicit *ε* (cum dixit *secluserim*) | arcem et urbem orbas *L*, arcent urbem orbam *A*, *em. v* || 25 modo *secl. ego, Goeller* si . . . dixisset et || 62 cum . . . Africam *Bake secl.*

translatio est apud eum multa, tamen immutationes nusquam
 95 crebriores. in idem genus orationis — loquor enim de illa
 modica ac temperata — uerborum cadunt lumina omnia, multa
 etiam sententiarum: latae eruditaeque disputationes ab eodem
 explicabuntur et loci communes sine contentione dicentur. quid 5
 multa? e philosophorum scholis tales fere euadunt; et nisi
 coram erit comparatus ille fortior, per se hic, quem dico,
 96 probabitur. est enim quoddam etiam insigne et florens ora-
 tionis pictum et expositum genus, in quo omnes uerborum,
 omnes sententiarum illigantur lepores: hoc totum e sophistarum 10
 fontibus defluxit in forum, sed spretum a subtilibus, repulsum
 a grauib, in ea demum de qua loquor mediocritate consedit.
 28 Tertius est ille amplus copiosus, grauis ornatus, in quo
 97 profecto uis maxima est. hic est enim, cuius ornatum dicendi
 et copiam admiratae gentes eloquentiam in ciuitatibus plurimum 15
 ualere passae sunt, sed hanc eloquentiam, quae cursu magno
 sonituque ferretur, quam suspicerent omnes, quam admiraren-
 tur, quam se assequi posse diffiderent. huius eloquentiae est
 tractare animos, huius omni modo permouere: haec modo per-
 fringit modo inrepat in sensus, inserit nouas opiniones euellit 20
 98 insitas. sed multum interest inter hoc dicendi genus et superiora.
 qui in illo subtili et acuto elaborauit, ut callide arguteque
 diceret, nec quidquam altius cogitauit, hoc uno perfecto magnus
 orator est, *etsi* non maximus, minimeque in lubrico uersabitur
 et, si semel constiterit, numquam cadet; medius ille autem, quem 25
 modicum et temperatum uoco, si modo suum illud satis in-
 struxerit, non extimescet ancipites dicendi incertosque casus:
 etiam si quando minus succedet, ut saepe fit, magnum tamen
 99 periculum non adibit; alte enim cadere non potest. at uero
 hic noster, quem principem ponimus, grauis acer ardens, si ad 30
 hoc unum est natus aut in hoc solo se exercuit aut huic generi
 studuit uni nec suam copiam cum illis duobus generibus temperauit,
 maxime est contemnendus; ille enim summissus, quod acute et
 ueteratorie dicit, sapiens tamen, medius suauis, hic autem
 copiosissimus, si nihil est aliud, uix satis sanus uideri solet. 35

4 laetae *Iul. Vict.*, *prob. Gulielmii* || 5 explicantur... dicuntur *L* ||
 6 euadent *ml*, euaden... *A* || 8 insigne et] *an insignibus?* | floribus *Heer-*
degen || 12 demum de *ego*, demum *Iul. Vict.*, de *L* || 16 magno sequi sonitu-
 que *ml* || 17 omnes *A om.* || 23 cogitauit *Heerdegen*, cogitaret *L*, nec...
 cogitaret *A om.* || 24 *etsi Jahn*, si *AL* || 27 extimescit *L* || 32 studet *L* |
 generibus *A om.* || 34 tamen *ego*, iam *AL* || 35 aliud est *A*

qui enim nihil potest tranquille, nihil leniter, nihil partite definite, distincte facete dicere, praesertim cum causae partim totae sint eo modo partim aliqua ex parte tractandae, si is non praeparatis auribus inflammare rem coeperit, furere apud sanos et
5 quasi inter sobrios bacchari uinulentus uidebitur.

Tenemus igitur, Brute, quem quaerimus, sed animo; nam 100 manu siprehendissem, ne ipse quidem sua tanta eloquentia mihi persuasisset ut se dimitterem; sed inuentus profecto est 26 ille eloquens quem numquam uidit Antonius. quis est igitur
10 is? complectar breui, disseram pluribus. is est enim eloquens, qui et humilia subtiliter et alta grauitet et mediocria temperate potest dicere. nemo is inquit umquam fuit, nedum tu uideris. 101 ne fuerit; ego enim quid desiderem, non quid uiderim disputo, redeoque ad illam Platonis, de qua dixeram, rei formam et
15 speciem, quam, etsi non cernimus, tamen animo tenere possumus. non enim eloquentem quaero neque quidquam mortale et caducum, sed illud ipsum, cuius qui sit compos, sit eloquens: quod nihil est aliud nisi eloquentia ipsa, quam nullis nisi mentis oculis uidere possumus. is erit igitur eloquens, ut idem illud
20 iteremus, qui poterit parua summis, modica temperate, magna grauitet dicere. tota mihi causa pro Caecina de uerbis inter- 102 dicti fuit: res inuolutas definiendo explicauimus, ius ciuile laudauimus, uerba ambigua distinximus. fuit ornandus in Manilia lege Pompeius: temperata oratione ornandi copiam persecuti
25 sumus. ius omne retinendae maiestatis Rabirii causa continebatur: ergo ibi omni genere amplificationis exarsimus. at 103 haec interdum temperanda et uarianda sunt: quod igitur in Accusationis septem libris non reperitur genus, quod in Auiti, quod in Cornelii, quod in plurimis nostris defensionibus? quae
30 exempla selegissem, nisi uel nota esse arbitrarer uel ipsi possent legere qui quaerent. nulla est enim ullo in genere laus [oratoris], cuius in nostris orationibus non sit aliqua si non perfectio, at conatus tamen atque adumbratio: non assequimur, at 104

2 facte? || 4 coeperit, coepit *ALI* || 5 uidebitur *H. Stephanus*, uidetur *AL* || 6 nam *A*, non *L* || 9 eloquens *Bake secl.*, item orator § 81. 119. 125. || 10 is *A*, sed | Ldisseram *L*, uidi *A* || 11 alta *A*, magna *L* || 12 nedum tu uideris *Heerdegen restituit ex A* ne dūtu (dūtu *A*² in marg.), *L* ne fuerit, ε uideris || 16 <aliquem> el.? || 26 ibi omni *ego*, in eo *A*, in omni *L* || 28 Auiti *v*, Habiti *ALI*; item § 108 || 29 quae *L*, quaeq. *A*, quae ego? || 30 arbitrarer uel ipsi *Schuetz*, accusarentur uel opes (opes *A*² in marg.) *A*, arbitrarer *L* || 31 posse eligere *L* | oratoris *A m l om.*, oratoria *Bentley*

quid sequi deceat uidemus. nec enim nunc de nobis, sed de re
dicimus; in quo tantum abest ut nostra miremur: [et] usque
eo difficiles ac morosi sumus, ut nobis non satis faciat ipse
Demosthenes; qui quamquam unus eminet inter omnes in omni
30 genere dicendi, tamen non semper implet aures meas: ita sunt
5 auidae et capaces et saepe aliquid immensum infinitumque desi-
derant. sed tamen, quoniam et hunc tu oratorem cum eius
studiosissimo Pammene, cum esses Athenis, totum diligentissime
cognouisti nec eum dimittis e manibus et tamen nostra etiam
lectitas, uides profecto illum multa perficere, nos multa conari,
10 illum posse, nos uelle, quocumque modo causa postulet, dicere.
sed ille magnus; nam et successit ipse magnis et maximos ora-
tores habuit aequales; nos nimis magnum fecissemus, si quidem
potuissemus quo contendimus peruenire in ea urbe, in qua,
106 ut ait Antonius, auditus eloquens nemo erat. atqui si An-
15 tonio Crassus eloquens uisus non est aut sibi ipse, numquam
Cotta uisus esset, numquam Sulpicius, numquam Hortensius; nihil
enim ample Cotta, nihil leniter Sulpicius, non multa grauiter
Hortensius, superiores magis ad omne genus apti, Crassum dico
et Antonium. 20

Ieiunas igitur huius multiplex et aequaliter in omnia genera
fusae orationis aures ciuitatis accepimus, easque nos primi, quicum-
que orabamus et quantulumcumque dicebamus, ad huius generis
107 [dicendi] audiendi incredibilia studia conuertimus. quantis illa
clamoribus adulescentuli diximus [de supplicio paricidarum], 25
quae nequaquam satis deferuisse post aliquanto sentire coepi-
mus: 'quid enim tam commune quam spiritus uiuis,
terra mortuis, mare fluctuantibus, litus eiectis? ita
uiuunt dum possunt, ut ducere animam de caelo non
queant, ita moriuntur, ut eorum ossa terra non tangat; 30
ita iactantur fluctibus, ut numquam alluantur; ita
postremo eiciuntur, ut ne ad saxa quidem mortui con-
quiescant' et quae sequuntur; sunt enim omnia sicut adule-
scentis non tam re et maturitate quam spe et exspectatione lau-

1 sequi Heerdegen, siqui A, si qui F, si quid OPM || 2 et seclusi, et A,
ut L || 3 sinus L | <interdum> non Schuetz; u. Quintil. X 1, 24. XII 1, 22.
Plut. Cic. c. 24 || 7 quod iam L || 9 nec A, neque L || 13 nimis Manutius,
minus A, non minus ε, om. L || 21 aequaliter AL, em. Schuetz || 23 orabamus
m l, oramus A (superscr. ba), eramus L || 24 dicendi A m l om. || 25 de... parici-
darum A m l om. || 28 fluctuantibus codd. or. Rosc., eluctantibus A, fluctibus L

dati. ab hac indole iam illa matura: 'uxor generi, nouerca
 filii, filiae paelex'. nec uero hic erat unus ardor in nobis, ut
 hoc modo omnia diceremus; ipsa enim illa [pro Roscio] iuuenilis
 redundantia multa habet attenuata, quaedam etiam paulo hila-
 5 riora, ut pro Auito, pro Cornelio compluresque aliae; nemo
 enim orator tam multa ne in Graeco quidem otio scripsit, quam
 multa sunt nostra, eaque hanc ipsam habent quam probo uarie-
 tatem. an ego Homero, Ennio, reliquis poëtis et maxime tragicis
 concederem ut ne omnibus locis eadem contentione uterentur
 10 crebroque mutarent, nonnumquam etiam ad cotidianum genus
 sermonis accederent: ipse numquam ab illa acerrima contentione
 discederem? sed quid poëtas diuino ingenio profero? histriones
 eos uidimus quibus nihil posset in suo genere esse praestantius,
 qui non solum in dissimillimis personis satis faciebant, cum
 15 tamquam in suis uersarentur, sed et comoedum in tragoediis et
 tragoedum in comoediis admodum placere uidimus: ego non
 elaborem? cum dico me, te, Brute, dico; nam in me quidem 110
 iam pridem effectum est quod futurum fuit; tu autem eodem
 modo omnes causas ages aut aliquod causarum genus repudiabis
 20 aut in eisdem causis perpetuum [et] eundem spiritum sine ulla
 commutatione obtinebis? Demosthenes quidem, cuius nuper inter
 imagines tuas ac tuorum, quod eum credo amares, cum ad te
 in Tusculanum uenissem, imaginem ex aere uidi, nihil Lysiae
 subtilitate cedit, nihil argutiis et acumine Hyperidi, nihil leui-
 25 tate Aeschini et splendore uerborum; multae sunt eius totae 111
 orationes subtiles ut contra Leptinem, multae totae graues ut
 quaedam Philippicae, multae uariae ut contra Aeschinem falsae
 legationis, ut contra eundem pro causa Ctesiphontis; iam illud
 medium quotiens uult arripit et a grauissimo descendens eo
 30 potissimum delabitur; clamores tamen tum mouet et tum in
 dicendo plurimum efficit, cum grauitatis locis utitur. sed ab hoc 112
 parumper abeamus, quando quidem de genere, non de homine
 quaerimus: rei potius, id est eloquentiae, uim et naturam ex-
 plicemus; illud tamen, quod iam ante diximus, meminerimus,
 35 nihil nos praecipiendi causa esse dicturos atque ita potius actu-
 ros, ut existimatores uideamur loqui, non magistri; in quo tamen

3 pro Roscio *Bake* *secl.*, u. *Quintil. XII 1, 20* | <in> iuuenili *Schuetz* ||
 5 ut *Lambin*, at *AL* || 12 descenderem *F* || 13 uidemus *AL*, *em. ε* || 15
 tamquam *Peter*, tamen *AL* || 20 et *Schuetz* *secl.* || 24 Hyperidis *FPM*, *Hyper-*
iclis O || 25 eius et totae *L* || 29 discedens *A L*, *em. Schuetz* || 36 exi-
 stimatione ... magisterio *A*

longius saepe progrediemur, quod uidemus non te haec solum esse lecturum, qui ea multo quam nos, qui quasi docere uidemur, habeas notiora, sed hunc librum, etiam si minus nostra commendatione, tuo tamen nomine diuulgari necesse est.

Esse igitur perfecte eloquentis puto non eam tantum facultatem habere quae sit eius propria, fuse lateque dicendi, sed etiam uicinam eius ac finitimam dialecticorum scientiam assumere. quamquam aliud uidetur oratio esse, aliud disputatio, nec idem loqui esse quod dicere: ac tamen utrumque in disserendo est: disputandi ratio et loquendi dialecticorum sit, oratorum autem dicendi et ornandi. Zeno quidem ille, a quo disciplina Stoicorum est, manu demonstrare solebat quid inter has artes interesset; nam cum compresserat digitos pugnumque fecerat, dialecticam aiebat eiusmodi esse; cum autem diduxerat et manum dilatauerat, palmae illius similem eloquentiam esse dicebat. atque etiam ante hunc Aristoteles principio Artis rhetoricae dicit illam artem quasi ex altera parte respondere dialecticae, ut hoc uidelicet differant inter se, quod haec ratio dicendi latior sit, illa loquendi contractior. uolo igitur huic summo omnem, quae ad dicendum trahi possit, loquendi rationem esse notam; quae quidem res, quod te his artibus eruditum minime fallit, duplicem habuit docendi uiam; nam et ipse Aristoteles tradidit praecepta plurima disserendi, et postea qui dialectici dicuntur spinosiora multa pepererunt. ego eum censeo, qui eloquentiae laude ducatur, non esse earum rerum omnino rudem, sed uel illa antiqua uel hac Chrysippi disciplina institutum: nouerit primum uim, naturam, genera uerborum et simplicium et copulorum; deinde quot modis quidque dicatur; qua ratione uerum falsumne sit iudicetur; quid efficiatur e quoque; quid cuique consequens sit quidque contrarium; cumque ambigue multa dicentur, quo modo quidque eorum diuidi explanarique oporteat. haec tenenda sunt oratori, — saepe enim occurrunt — sed quia sua sponte squalidiora sunt, adhibendus erit in his explicandis quidam orationis nitor. et quoniam in omnibus, quae ratione docentur et uia, primum constituendum est quid quidque sit,

1 saepe *L om.* | progrediemur *nescio quis ante me*, progredimur *AL* |

2 quasi *L*, ea *A* | uideamur *L* | 5 tantum *s*, tamen *Am l*, solum *L* | 10 sit] est *Orelli* | 22 habet *A* | 24 ergo *L* | 26 institutus *A*, *prob. Heusinger* | 29 falsum uerum ne *A* | 30 quidque *Manutius*, quid ue *A*, quodque *L* | 30 dicantur *A* | 31 diuidi] distingui *Nesemann* | 32 quia *A*, quod *OPM*, quo *F*

— nisi enim inter eos qui disceptant conuenit quid sit illud quod ambigitur, nec recte disseri nec umquam ad exitum perueniri potest — explicanda est saepe uerbis mens nostra de quaque re atque inuoluta rei notitia definiendo aperienda est, si quidem est definitio oratio, quae quid sit id de quo agitur ostendit quam breuissime; tum, ut scis, explicato genere cuiusque rei uidendum est quae sint eius generis siue formae siue partes, ut in eas tribuatur omnis oratio. erit igitur haec facultas in eo quem uolumus esse eloquentem, ut definire rem possit, nec id faciat tam presse et anguste, quam in illis eruditissimis disputationibus fieri solet, sed cum explanatius tum etiam uberius et ad commune iudicium popularemque intellegentiam accommodatius; idemque etiam, cum res postulabit, genus uniuersum in species certas, ut nulla neque praetermittatur neque redundet, partiatur ac diuidet. quando autem id faciat aut quo modo, nihil ad hoc tempus, quoniam, ut supra dixi, iudicem esse me, non doctorem uolo.

Nec uero a dialecticis modo sit instructus, sed habeat omnes philosophiae notos ac tractatos locos. nihil enim de religione, nihil de morte, nihil de pietate, nihil de caritate patriae, nihil de bonis rebus aut malis, nihil de uirtutibus aut uitiiis, nihil de officio, nihil de dolore, nihil de uoluptate, nihil de perturbationibus animi et erroribus, quae saepe cadunt in causas et ieiunius aguntur, nihil, inquam, sine ea scientia quam dixi grauiter, ample, copiose dici et explicari potest. de materia loquor orationis etiam nunc, non genere de ipso dicendi; uolo enim prius habeat orator rem, de qua dicat, dignam auribus eruditis, quam cogitet quibus uerbis quidque dicat [aut quomodo]; quem etiam, quo grandior sit et quodammodo excelsior, ut de Pericle dixi supra, ne physicorum quidem esse ignarum uolo: omnia profecto, cum se a caelestibus rebus referet ad humanas, excelsius magnificentiusque et dicet et sentiet; cumque illa diuina cognouerit, nolo ignoret ne haec quidem humana: ius ciuile teneat, quo egent causae forenses cotidie; quid est enim

1 disceptent *L* || 2 quod *A*, de quo *L* | disseres umquam nec ad exitum peruenire potes *A* || 4 inuolut(a)e *L* | notio *Piderit* || 10 nec *A*, neque *L* || 15 quando autem aut (et *PM*) quomodo id facias *L* || 18 a *FOP om.* || 20 more *A* || 21 nouis rebus *FPM*, rebus nouis *O* || 22 officiis *A* || 23 et *A*, sed *L*; et... aguntur *Rubner secl.* || 26 de ipso genere *A* || 28 aut quo modo *A m l om.* || 31 cum... humanas *Hoerner secl.*, qui mox cum illa scripsit cum *A*

turpius, quam legitimarum et ciuiliū controuersiarum patrocinia suscipere, cum sis legum et ciuilis iuris ignarus? cognoscat etiam rerum gestarum et memoriae ueteris ordinem, maxime scilicet nostrae ciuitatis, sed etiam imperiosorum populorum et regum illustrium. quem laborem nobis Attici nostri leuauit labor, qui conseruatis notatisque temporibus, nihil cum illustre praetermitteret, annorum septingentorum memoriam uno libro colligauit. nescire autem quid ante quam natus sis acciderit, id est semper esse puerum; quid enim est aetas hominis, nisi ea memoria rerum ueterum cum superiorum aetate contextitur? 10 commemoratio autem antiquitatis exemplorumque prolatio summa cum delectatione et auctoritatem orationi affert et fidem.

- 121 Sic igitur instructus ueniet ad causas, quarum habebit genera primum ipsa cognita. erit enim ei perspectum nihil ambigi posse, in quo non aut res controuersiam faciat aut uerba: res 15 aut de uero aut de recto aut de nomine, uerba aut de ambiguo aut de contrario; nam si quando aliud in sententia uidetur esse aliud in uerbis, genus est quoddam ambigui, quod ex praeterito uerbo fieri solet; in quo, quod est ambiguum proprium, res 35 duas significari uidemus. cum tam pauca sint genera causarum, 122 etiam argumentorum praecepta pauca sunt: traditi sunt e quibus ea ducantur, duplices loci, uni e rebus ipsis, alteri assumpti. tractatio igitur rerum efficit admirabilem orationem; nam ipsae quidem res in perfacili cognitione uersantur; quid enim iam sequitur, quod quidem artis sit, nisi ordiri orationem, in quo aut 25 concilietur auditor aut erigatur aut paret se ad discendum; rem breuiter exponere et probabiliter et aperte, ut quid agatur intellegi possit; sua confirmare, aduersaria euertere, eaque efficere non perturbate, sed singulis argumentationibus ita concludendis, ut efficiatur quod sit consequens iis, quae sumentur ad quamque 30 rem confirmandam; post omnia peroratione inflammantem restinguentemue concludere? has partes quemadmodum tractet 123 singulas, difficile dictu est hoc loco; nec enim semper tractantur uno modo; quoniam autem non quem doceam quaero, sed quem probem, probabo primum eum qui quid deceat uiderit. haec 35

10 ea *L om.* | superioribus *A*, superiore *ε* || 21 pauca sunt *L*, pauca *A* ||
 22 ea *A om.* || 23 admirabiliorem *F*, ammirabiliorem *OPM* | ipsa quidem
 ars . . . uersatur *Kayser* || 25 quo *L*, qua *A* || 26 ad dicendum *OPM*,
 addicendum *F* || 31 perorationem *A*, per orationem *L*, *em. Schuetz* || 35
 uidebit *L*

enim sapientia maxime adhibenda eloquenti est, ut sit temporum personarumque moderator; nam nec semper nec apud omnes nec contra omnes nec pro omnibus nec omnibus eodem modo dicendum arbitror. is erit ergo eloquens, qui ad id quodcumque 36
 5 decebit poterit accommodare orationem. quod cum statuerit, tum, ut quidque erit dicendum, ita dicet: nec satura ieiune nec grandia minute, nec item contra, sed erit rebus ipsis par et 124
 aequalis oratio: principia uerecunda, nondum elatis incensa uerbis, sed acuta sententiis uel ad offensionem aduersarii uel ad commendationem sui; narrationes credibiles nec historico sed prope 10
 cotidiano sermone explicatae dilucide; dein si tenuis causa erit, etiam argumentandi tenue filum, et in docendo et in refellendo, idque ita tenebitur, ut quanta ad rem tanta ad orationem fiat accessio; cum uero causa ea inciderit in qua uis eloquentiae 125
 15 possit expromi, tum se latius fundet orator, tum reget et flectet animos et sic afficiet, ut uolet, id est ut causae natura et ratio temporis postulabit. sed erit duplex omnis eius ornatus ille admirabilis, propter quem ascendit in tantum honorem eloquentia. nam cum omnis pars orationis esse debet laudabilis [sic ut 20
 uerbum nullum nisi aut graue aut elegans excidat], tum sunt maxime luminosae et quasi actuosae partes duae: quarum alteram in uniuersi generis quaestione pono, quam, ut supra dixi, Graeci appellant *θέσις*, alteram in augendis amplificandisque rebus, quae ab eisdem *αἰζησις* est nominata; quae etsi aequa- 26
 25 liter toto corpore orationis fusa esse debet, tamen in communibus locis maxime excellet, qui communes appellati eo *sunt*, quod uidentur multarum idem esse causarum, sed proprii singularum esse debebunt. at uero illa pars orationis quae est de genere uniuerso, totas causas saepe continet; quidquid est enim illud, 30
 in quo quasi certamen est controuersiae, quod Graece *κρίνωμενον* dicitur, id ita dici placet, ut traducatur ad perpetuam quaestionem atque uti de uniuerso genere dicatur, nisi cum de uero ambigetur, quod quaeri coniectura solet. dicitur autem 127
 35 non Peripateticorum more, — est enim illorum exercitatio elegans iam inde ab Aristotele constituta, — sed aliquanto neruosius, et ita de re communia dicentur, ut et pro reis multa leniter

3 nec pro omnibus nec omnibus *A m l om.*, prob. *Hoerner* || 8 nondum *A l*, non *L m* || 10 historicae *A* || 11 tenuis causa *Jahn*, tenues causae *AL* | erit *Bake*, tum *L*, *om. A* || 17 eius omnis *A* || 19 sic . . . excidat *Bake secl.* || 24 aequabiliter *ε* || 26 sunt *addidi hic*, *ε post* communes || 28 at *ε*, ac *AL* || 32 uti de *ego*, ut inde *A*, ut de *L* || 33 ambigetur *A*

dicantur et in aduersarios aspere. augendis uero rebus et contra abiciendis nihil est quod non perficere possit oratio; quod et inter media argumenta faciendum est, quotienscumque dabitur uel amplificandi uel minuendi locus, et paene infinite in perorando.

- 37
128 Duo restant, quae bene tractata ab oratore admirabilem eloquentiam faciant. quorum alterum est, quod Graeci ῥητικὸν uocant, ad naturas et ad mores et ad omnem uitae consuetudinem accommodatum, alterum, quod idem παθητικὸν nominant, quo perturbantur animi et concitantur, in quo uno regnat oratio; illud superius come iucundum, ad beneuolentiam conciliandam paratum, hoc uehemens incensum incitatum, quo causae eripiuntur; quod cum rapide fertur, sustineri nullo pacto
129 potest. quo genere nos mediocres aut multo etiam minus, sed magno semper usu impetu saepe aduersarios de statu omni deiecimus: nobis pro familiari reo summus orator non respondit 15 Hortensius; a nobis homo audacissimus Catilina in senatu accusatus ommutuit; nobis priuata in causa magna et graui cum coepisset Curio pater respondere, subito assedit, cum sibi uenenis
130 ereptam memoriam diceret. quid ego de miserationibus loquar? quibus eo sum usus pluribus quod, etiam si plures dicebamus, 20 perorationem mihi tamen omnes relinquebant; in quo ut uiderer excellere, non ingenio sed dolore assequebar. quae qualiacumque in me sunt, — me enim ipsum non paenitet quanta sint — sed apparent in orationibus; etsi carent libri spiritu illo, propter quem maiora eadem illa cum aguntur, quam cum 25
38 leguntur, uideri solent. nec uero miseratione solum mens iudicium permouenda est — qua nos ita dolenter uti solemus, ut
131 puerum infantem in manibus perorantes tenuerimus, ut alia in causa excitato reo nobili, sublato etiam filio paruo, plangore et lamentatione complerimus forum — sed est faciendum etiam, ut 30 irascatur iudex mitigetur, inuideat faueat, contemnat admiretur, oderit diligit, cupiat abhorreat, speret metuatur, laetetur doleat: qua in uarietate duriorum Accusatio suppedabit exempla, mitiorum 32
132 defensiones meae. nullo enim modo animus audientis aut incitari aut leniri potest, qui modus a me non temptatus sit; 35

5 duo restant *Schuetz*, duae res sunt enim *A*, duo sunt *L* || 6 faciunt *Bake*, item permulcent § 163, condiunt 185, cadunt 215 | est *A* om. || 7 naturam *A* || 9 id quo *L* || 11 uehementius *A* || 19 commiserationibus *Lambin*, et sic ubique in *Cic.* | loquor *A* || 23 enim et non *A* om. || 30 compleremus *AL*, em. v | etiam est faciendum *L* || 32 abhorreat *Stegmann*, coll. de or. II 185, taedeat *A*, satietate afficiatur *L* || 33 in qua *L*

— dicerem perfectum, si ita iudicaret, nec in ueritate crimen arrogantiae extimescerem; — sed, ut supra dixi, nulla me ingenii, sed magna uis animi inflamat, ut me ipse non teneam; nec umquam is qui audiet incendetur, nisi ardens ad eum peruenerit
 5 oratio. uterer exemplis domesticis, nisi ea legisses, uterer alienis, uel Latinis, si ulla reperirem, uel Graecis, si deceret; sed Crassi perpauca sunt nec ea iudiciorum; nihil Antonii, nihil Cottae, nihil Sulpicii; dicebat melius quam scripsit Hortensius; uerum 133
 haec uis, quam quaerimus, quanta sit suspicemur, quoniam
 10 exemplum non habemus, aut si exempla sequimur, a Demosthene sumamus, et quidem perpetuae dictionis ex eo loco unde in Ctesiphontis iudicio de suis factis, consiliis, meritis in rem publicam aggressus est dicere: ea profecto oratio in eam formam, quae est insita in mentibus nostris, includi sic potest, ut maior
 15 eloquentia ne requiratur quidem.

Sed iam forma ipsa restat et *χαρακτήρ* ille qui dicitur: 39
 qui qualis debeat esse ex iis ipsis, quae supra dicta sunt, intellegi 134
 potest. nam et singulorum uerborum et collocatorum lumina attigimus. quibus sic abundabit, ut uerbum ex ore nullum
 20 nisi aut elegans aut graue exeat, ex omnique genere frequentissimae translationes erunt, quod eae propter similitudinem transferunt animos et referunt ac mouent huc et illuc, qui motus cogitationis celeriter agitat per se ipse delectat; et reliqua, ex collocatione uerborum quae sumuntur quasi lumina, magnum
 25 afferunt ornatum orationi; sunt enim similia illis, quae in amplo ornatu scaenae aut fori appellantur insignia, non quia sola ornent, sed quod excellant. eadem ratio est horum, quae sunt 135
 orationis lumina et quodammodo insignia: cum aut duplicantur iteranturque uerba aut leuiter commutata ponuntur, aut ab eodem
 30 uerbo ducitur saepius oratio aut in idem conicitur, aut utrumque, aut adiungitur idem iteratum aut idem ad extremum refertur, aut continentur unum uerbum non [in] eadem sententia ponitur, aut cum similiter uel cadunt uerba uel desinunt, aut cum cumulantur contrariis relata contraria, aut cum gradatim sursum uersus *itur et*

2 pertimescerem *A* || 4 audiret incenderetur ... perueniret *A L*, *em. Bake* || 15 non requiratur. *L* (*om. quidem*) || 16 ipsa *A om.* || 17 esse debeat *A* | iis ipsis *Lambin*, his *A*, ipsis *L* || 26 quia *A et Quintil.*, quod *L* | 29 breuiter *A L et Quintil.*, *em. Gesner* || 30 idem *L*, eodem *A* | conicitur] concluditur *Pluygers* || 32 in *Quintil. om.* || 33 cum cumulantur *Jahn*, cum sunt *A*, multis modis *L et Quintil.* || 34 *itur et Kayser add.* | uersus retroque dicitur *Vollbehr (Part. or. § 24)*

reditur, aut cum demptis coniunctionibus dissolute plura dicuntur, aut cum aliquid praetereuntes cur id faciamus ostendimus, aut cum corrigimus nosmet ipsos quasi reprehendentes, aut si est aliqua exclamatio uel admirationis uel questionis, aut cum
 136 eiusdem nominis casus saepius commutantur. sed sententiarum 5
 ornamenta maiora sunt; quibus quia frequentissime Demosthenes utitur, sunt qui putent idcirco eius eloquentiam maxime esse laudabilem. et uero nullus fere ab eo locus sine quadam conformatione sententiae dicitur; nec quidquam est aliud dicere nisi aut omnes aut certe plerasque aliqua specie illuminare 10
 40 sententias: quas cum tu optime, Brute, teneas, quid attinet
 137 nominibus uti aut exemplis? tantummodo notetur locus. sic igitur dicet ille, quem expetimus: ut uerset saepe multis modis eadem et una in re haereat in eademque commoretur sententia; saepe etiam ut extenuet aliquid, saepe ut irrideat; ut declinet 15
 a proposito deflectatque sententiam; ut proponat quid dicturus sit; ut, cum transegerit iam aliquid, definiat; ut se ipse reuocet; ut quod dixerit iteret; ut argumentum ratione concludat; ut interrogando urgeat; ut rursus quasi ad interrogata sibi ipse respondeat; ut contra ac dicat accipi et sentiri uelit; ut addu-20
 bitet eequid potius aut quomodo dicat; ut diuidat in partes; ut aliquid relinquat ac neglegat; ut ante praemuniat; ut in eo ipso
 138 in quo reprehendatur culpam in aduersarium conferat; ut saepe cum iis, qui audiunt, nonnumquam etiam cum aduersario quasi deliberet; ut hominum sermones moresque describat; ut muta 25
 quaedam loquentia inducat; ut ab eo quod agitur auertat animos; ut saepe in hilaritatem risumue conuertat; ut ante occupet quod uideatur opponi; ut comparet similitudines, ut utatur exemplis; ut aliud alii tribuens dispertiat; ut interpellatorem coerceat; ut aliquid reticere se dicat; ut denuntiet quid caueant; 30

4 conquestionis ϵ et Lambin, item Brut. 142, de or. II 94. || 7 utatur *L* et codd. *Quintil.* *BM* | putant *L* || 10 nisi aut ϵ et ed. *Rom.*, nisi quam aut *L*, nisi *A* et *Quintil.* || 14 eadem et *Quintil.*, eandem et *A*, eadem ut *L* | una in re *v*, in una re *Quintil.*, unam rem *A*, unam in rem *L* | haereat *L* et *Quintil.*, et haereat *A* | in eademque commoretur sententia *Quintil.*, in eadem commoreturque sententia *A* et *Iul. Vict.*, et in eadem commoretur sententiam *L* || 15 saepe etiam . . . aliquid *A* et codd. *Quintil.* *AMb om.* || 18 dixerit *Quintil.*, dixit *AL* || 19 quasi et sibi ipse *A om.* || 21 eequid *A*, quid *L* et *Quintil.* || 22 ac *L*, ut *A*, et *Quintil.* || 28 uideatur codd. *AM Quintil.*, uideat *L* et cod. *B Quintil.*, putat *A* | ut utatur cod. *A Quintil.*, utatur *AL*

ut liberius quid audeat; ut irascatur etiam; ut obiurget aliquando; ut deprecetur, ut supplicet, ut medeatur; ut a proposito declinet aliquantum; ut optet, ut exsecretur; ut fiat iis apud quos dicet familiaris. atque alias etiam dicendi quasi uirtutes
 5 sequetur: breuitatem, si res petet; saepe etiam rem dicendo subiciet oculis; saepe supra feret quam fieri possit; significato saepe erit maior quam oratio; saepe hilaritas, saepe uitae naturarumque imitatio. hoc in genere — nam quasi siluam uides — omnis eluceat oportet eloquentiae magnitudo.
 10 Sed haec, nisi collocata et quasi structa et nexa uerbis, ad eam laudem quam uolumus aspirare non possunt. de quo cum mihi deinceps uiderem esse dicendum, etsi mouebant iam me illa quae supra dixeram, tamen iis quae sequuntur perturbabar magis. occurrebat enim posse reperiri non inuidos solum, quibus
 15 referta sunt omnia, sed fautores etiam laudum mearum, qui non censerent eius uiri esse, de cuius meritis tanta senatus iudicia fecisset comprobante populo Romano, quanta de nullo, de artificio dicendi litteris tam multa mandare. quibus si nihil aliud responderem nisi me M. Bruto negare roganti noluisse, iusta esset
 20 excusatio, cum et amicissimo et praestantissimo uiro et recta et honesta petenti satis facere uoluissim; sed si profiterer — quod
 25 utinam possem! — me studiosis dicendi praecepta et quasi uias quae ad eloquentiam ferrent traditurum, quis tandem id iustus rerum existimator reprehenderet? nam quis umquam
 30 dubitauit quin in re publica nostra primas eloquentia tenuerit semper urbanis pacatis rebus, secundas iuris scientia? cum in altera gratiae, gloriae, praesidii plurimum esset, in altera praescriptionum cautionumque praeceptio; quae quidem ipsa auxilium ab eloquentia saepe peteret, ea uero repugnante uix suas regiones
 35 finesque defenderet. cur igitur ius ciuile docere semper pulchrum fuit hominumque clarissimorum discipulis floruerunt domus: ad dicendum si quis acuat aut adiuet in eo iuuentutem, uituperetur? nam si uitiosum est dicere ornate, pellatur omnino e ciuitate eloquentia; sin ea non modo eos ornat, penes quos

2 ut a... aliquantum *Bake secl.* || 4 dicat A || 5 sequetur A et *Quintil.*, sequatur L || 12 mouebant A, non mouebant L || 15 mearum laudum L || 16 senatus tanta A || 21 profiteatur A, profitear L, *em. Ernesti* || 22 *malim aut* [dicendi] *aut* discendi || 25 dubitabit quod A || 26 pacatis *Piderit*, pacatis pacatisque l, pacatisque A m L || 27 praescriptionum s, persecutionum A L || 31 domus floruerunt A || 32 aut... eo *Hoerner secl.*

est, sed etiam uniuersam rem publicam, cur aut discere turpe
 42 est quod scire honestum est, aut quod nosse pulcherrimum est
 143 id non gloriosum est docere? 'at alterum factitatum est, alterum
 nouum. fateor; sed utriusque rei causa est. alteros enim
 respondentes audire sat erat, ut ii qui docerent nullum sibi ad 5
 eam rem tempus ipsi seponerent, sed eodem tempore et dis-
 centibus satis facerent et consulentibus; alteri, cum domesticum
 tempus in cognoscendis componendisque causis, forense in agen-
 dis, reliquum in sese ipsis reficiendis omne consumerent, quem
 habebant instituendi aut docendi locum? atque haud scio an 10
 plerique nostrorum oratorum ingenio plus ualuerint quam doc-
 trina; itaque illi dicere melius quam praecipere, nos contra for-
 144 tasse possumus. 'at dignitatem docere non habet.' certe, si quasi
 in ludo; sed si monendo, si cohortando, si percontando, si com-
 municando, si interdum etiam una legendo, audiendo, nescio, cum 15
 [non] docendo etiam aliquid aliquando possis meliores facere, cur
 nolis. an quibus uerbis sacrorum alienatio fiat docere honestum
 est, ut est: quibus ipsa sacra retineri defendique possint, non
 145 honestum est? 'at ius profitentur etiam qui nesciunt; eloquentia
 autem illi ipsi, qui consecuti sunt eam, tamen se ualere dissimulant, 20
 propterea quod prudentia hominibus grata est, lingua suspecta'.
 num igitur aut latere eloquentia potest, aut id quod dissimulatur
 effugit, aut est periculum ne quis putet in magna arte et glo-
 riosa turpe esse docere alios id quod ipsi fuerit honestissimum
 146 discere? ac fortasse ceteri tectiores: ego semper me didicisse 25
 prae me tuli; qui enim possem, cum et abfuissem domo adulescens
 et horum studiorum causa maria transissem et doctissimis ho-
 minibus referta domus esset et aliquae fortasse inessent in ser-
 mone nostro doctrinarum notae cumque uulgo scripta nostra
 legerentur, dissimulare? non me didicisse qui probarem, nisi 30
 43 quod parum fortasse profeceram? quod cum ita sit, tamen ea
 quae supra dicta sunt plus in disputando quam ea de quibus
 147 dicendum est dignitatis habuerunt. de uerbis enim componendis

1 uniuersam *L*, iuuat euersam *A m*, quae iuuat euersam *l* || 3 gloriosum
 est *A*, gloriosum *L* || 5 ut ii *ε*, ut hi *L*, et ut *A* || 6 discentibus id est
 studiosis ut satis faceret *A* || 9 se *L* || 11 oratorum contra atque nos in-
 genio *A* || 13 docere *A*, melius docere *L*¹ || 14 communicando *A*, com-
 memorando *L* || 15 nescio cur non dicendo *AL*, *em. Bake* (docendo *ε*) ||
 16 posses melius *L* || 19 eloquentiam *A* || eam tamen *ego*, tamen ea *A*,
 tamen *L* || 22 dissimulat *AL*, *em. Ernesti* || 26 qui *ε*, quid *AL* | et *A*
om. | domo *L om.* || 27 mare *L* || 30 non *addidi* | qui *ε*, quid *A*, quid erat
 cur *L*, quid erat quo *Ernesti*

et de syllabis propemodum dinumerandis et dimetiendis loque-
mur; quae etiam si sunt, sicuti mihi uidentur, necessaria, tamen
fiunt magnificentius quam docentur. est id omnino uerum, at
proprie in hoc dicitur; nam omnium magnarum artium sicut
5 arborum altitudo nos delectat, radices stirpesque non item, sed
esse illa sine his non potest; me autem siue peruulgatissimus
ille uersus, qui uetat artem pudere proloqui quam factites,
dissimulare non sinit qui delecter, siue tuum studium hoc a me
uolumen expressit, tamen eis, quos aliquid reprehensuros suspi-
10 cabar, respondendum fuit. quodsi ea quae dixi non ita essent, 148
quis tamen tam se durum agrestemque praeberet, qui hanc mihi
non daret ueniam, ut, cum meae forenses artes et actiones
publicae concidissent, non me aut desidiae, quod facere non
possum, aut maestitiae, cui resisto, potius quam litteris dederem?
15 quae quidem me antea in iudicia atque in curiam deducebant, nunc
oblectant domi, nec uero talibus modo rebus, quales hic liber
continet, sed multo etiam grauioribus et maioribus; quae si erunt
perfectae, profecto maximis rebus forensibus nostris [et externis
etiam] inclusae [et domesticae] litterae respondebunt. sed ad
20 institutam disputationem reuertamur.

Collocabuntur igitur uerba, ut aut inter se quam aptissime ⁴⁴
cohaereant extrema cum primis eaque sint quam suauissimis ¹⁴⁹
uocibus, aut ut forma ipsa concinnitasque uerborum conficiat
orbem suum, aut ut comprehensio numerose et apte cadat. atque
25 illud primum uideamus quale sit (quod uel maxime desiderat
diligentiam): ut fiat quasi structura quaedam, nec id tamen fiat
operose; nam esset cum infinitus tum puerilis labor, quod apud
Lucilium scite exagitat in Albucio Scaeuola: 'Quam lepide
λέξεις composatae ut tesserulae omnes Arte pauimento
30 atque emblemate uermiculato!' nolo tam minuta haec con- 150
structio appareat; sed tamen stilus exercitatus efficiet facile
formulam componendi; nam ut in legendo oculus sic animus in
dicendo prospiciet quid sequatur, ne extremorum uerborum cum
insequentibus primis concursus aut hiulcas uoces efficiat aut

3 at Schenkl, ut A, sed L || 6 peruagatissimus L || 8 quin AL, em. Maduig ||
11 se tam d. LA², tam d. se A¹ || 18 maximis rebus forensibus nostris et
externis inclusae et domesticae litterae A (om. etiam), forensibus nostris
rebus etiam domesticae litterae L (om. max. 'et ext.' 'et dom. '); *correxi* ||
21 aut ut A || 26 ut fiat A, est enim L, est enim ut fiat v | id A om. |
fiet L || 29 composit(a)e AL, em. v | omnes Arte] arte Endo Schuetz || 30 haec tam
minuta A || 32 formulam A, hanc uiam L

asperas. quamuis enim suaues grauesue sententiae tamen, si inconditis uerbis efferuntur, offendunt aures, quarum est iudicium superbissimum; quod quidem Latina lingua sic obseruat, nemo ut tam rusticus sit qui uocales nolit coniungere. in quo quidam Theopompum etiam reprehendunt, quod eas litteras tantopere fugerit, etsi idem magister eius Isocrates [fecerat]; at non Thucydides, ne ille quidem haud paulo maior scriptor Plato, nec solum in iis sermonibus, qui *διάλογοι* dicuntur, ubi etiam de industria id faciendum fuit, sed in populari oratione, qua mos est Athenis laudari in contione eos, qui sunt in proeliis interfecti; quae sic probata est, ut eam quotannis, ut scis, illo die recitari necesse sit: in ea est crebra ista uocalium concursio, quam magna ex parte ut uitiosam fugit Demosthenes. sed Graeci uiderint; nobis ne si cupiamus quidem distrahere uoces conceditur: indicant orationes illae ipsae horridulae Catonis, indicant omnes poëtae praeter eos qui, ut uersum facerent, saepe hiabant, ut Naeuius: 'Uos qui accolitis Hístrum fluuium atque álgidam', et ibidem: 'Quam númquam uobis Grái atque bárbari'. at Ennius saepe: 'Scipio inuicte'; et quidem nos: 'Hoc motu radiantis etesiaie in uada ponti': hoc idem nostri saepius non tulissent, quod Graeci laudare etiam solent. sed quid ego uocales? sine uocalibus saepe breuitatis causa contrahebant, ut ita dicerent: multi' modis, in uas' argenteis, palmi' crinibus, tecti' fractis. quid uero licentius quam quod hominum etiam nomina contrahebant, quo essent aptiora? nam ut duellum bellum, [et] duis bis, sic Duellum eum qui Poenos classe deuicit Bellium nominauerunt, cum superiores appellati essent semper Duelli. quin etiam uerba saepe contrahuntur non usus causa sed aurium. quo modo enim uester Axilla Ala factus est nisi fuga litterae uastioris? quam litteram etiam e maxillis et taxillis et paxillo et uexillo consuetudo elegans Latini sermonis euellit. libenter etiam copulando

2 incondite positus uerbis A || 4 quin A L, em.v, A || 5 etiam Theopompum A || 6 fecerat O² al. A² add. item facere AHE de or. III 114 || 9 qua . . . sit (12) Bake secl. || 10 sint A L, em. ε || 12 uocum A L, em. Manutius || 18 at A, et Jahn || 19 saepe A, semel L | et quidem A L, atque item M. Seyffert || 23 in uas' Heerdegen muas L, etuas A || 24 palmēt A, palma et L, em. Ribbeck || 26 et A. | om duis ε, duus L, dus A | duillum L, duellum A, em. O² al. || 27 Poenos <primus> Teuffel coll. de sen. 44 || 29 non ueritatis Hoerner || 30 fuga A M, fuget O, fugae F², fuge FF¹; an fuga x? || 31 et taxillis et paxillo et uexillo A, idem in marg.: et taxillo; L et Priscian. et axillis et uexillo et paxillo

uerba iungebant, ut sodes pro si audes, sis pro si uis; iam in uno capsis tria uerba sunt. ain pro aisne, nequire pro non quire, malle pro magis uelle, nolle pro non uelle, dein etiam saepe et exin pro deinde et [pro] exinde dicimus. quid, illud non
 5 olet unde sit, quod dicitur cum illis, cum autem nobis non dicitur, sed nobiscum? quia si ita diceretur, obscenius concurrerent litterae, ut etiam modo, nisi autem interposuissem, concurrissent; ex eo est mecum et tecum, non cum me et
 10 cum te, ut esset simile illis nobiscum atque uobiscum. atque 46 155
 etiam a quibusdam sero iam emendatur antiquitas, qui haec reprehendunt; nam pro deum atque hominum fidem deorum aiunt: ita credo hoc illi nesciebant. an dabat hanc consuetudo licentiam? itaque idem poëta qui inusitatus contraxerat: 'pátris mei meum factum pudet' pro meorum factorum, et: 'Téxi-
 15 tur, exitium éxamen rapit' pro exitiorum, non dicit liberum, ut plerique loquimur, cum cupidos liberum aut in liberum loco dicimus, sed ut isti uolunt: 'Néque tuom umquam in grémium extollas líberorum ex té genus', et idem: 'Namque Aésculapi líberorum'. at ille alter in Chryse
 20 non solum: 'Ciués, antiqui amíci maiorúm meum', quod erat usitatum, sed durius etiam: 'Consílium socii, augúrium atque extum intérpretes'; idemque pergit: 'Postquám prodígium horríferum, portentúm pauos'; quae non sane sunt in nominibus neutris usitata. nec enim dixerim tam libenter
 25 armum iudicium, — etsi est apud eundem: 'nihilne ad te dé iudicio armum áccidit?' — quam, ut censoriae tabulae 156
 loquuntur, centuriam fabrum et procum audeo dicere, non fabrorum aut procorum; planeque duorum uirorum iudicium aut trium uirorum capitalium aut decem uirorum stilitibus iudicandis
 30 dico numquam. ecqui dixit Accius? 'Uideó sepulcra dúa duorum córporum', idemque: 'múlier una duóm uirum. quid uerum sit intellego; sed alias ita loquor ut concessum est,

4 deinde ε, inde AL | et exinde ml, om. A, et pro exinde L || 8 sq. me ... te L. te... me A || 9 uobiscum atque nobiscum AL, em. ε || 12 sq. licentiam consuetudo L || 17 tuom v, tuum A, tu L || 23 portentum AL, em. v | pauox L, pavor A O² al., em. v || 24 nominibus ego, hominibus A, omnibus L, omnibus nominibus Heerdegen || 26 inter quam et ut A habet illud (27) centuriam ... procum || 28 et procorum L || 29 litibus AL, em. Muretus || 30 numquam (nu-F² ex u-) et qui L, non nunc quam quid A, correxi | sepulcra dua FOP² M². sepulcrum a A

ut hoc pro deum dico uel pro deorum, alias ut necesse est, cum trium uirum, non uirorum, et sestertium, nummum, non sestertiorum, nummorum, quod in his consuetudo uaria non
 47 est. quid quod sic loqui: nosse, iudicasse uetant, nouisse
 157 iubent et iudicauisse: quasi uero nesciamus in hoc genere et 5 plenum uerbum recte dici et imminutum usitate; itaque utrumque Terentius: 'Eho tú, sobrinum tuóm non noras?' post idem: 'Stilponem, inquam, nóueras'. sient plenum est, sint imminutum; licet utare utroque; ergo ibidem: 'Quae quám sint cara póst carendo intéllegunt, Quamque áttinendi 10 mágni dominatús sient'. nec uero reprehenderim: 'scripsere alii rem': [et] scripserunt esse uerius sentio; sed consuetudini auribus indulgenti libenter obsequor. 'Isdem campus habet' inquit Ennius; et in templis: 'EIDEM PROBAUIT': at isdem erat uerius, nec tamen eisdem ut opimius; male sonabat isdem: 15 impetratum est a consuetudine ut peccare suauitatis causa liceret. et posmeridianas quadrigas quam postmeridianas *quadri-ugas* libentius dixerim et mehercule quam mehercules. non scire quidem barbarum iam uidetur, nescire dulcius. ipsum meridiem cur non medidiem? credo, quod erat insuauius. 20
 158 absona praepositio est af, quae nunc tantum in accepti tabulis manet ac ne his quidem omnium, in reliquo sermone mutata est; nam amouit dicimus et abegit et abstulit ut iam nescias a'ne uerum sit an *ab an* abs. quid, si etiam abfugit turpe uisum est et abfer noluerunt, *aufugit et aufer* malue- 25 runt? quae praepositio praeter haec duo uerba nullo alio in

1 hoc uel pro *L* || 3 sestertium *A*, om. *L*, em. *ε* || 7 sobrinum *Terent. Phorm. II* 3, 37, cognatum *AL* || 8 ibidem *A* | Stilponem *OPM*, stiliponem *A*, stilionem *F*, em. v ex *Donato* | sient...sint *Heerdegen*, si et...sient (scient *MFO* | *PM*, sin...sin *A* || 9 ibidem *AL*, immo 'alibi' recteque *Jahn*, nisi ipsum memoria fefellit *Tullium*, alterius cuiusdam poetae (*Liuii Naeuii Ennii*) nomen desiderat | quam cara sint quae *AL*, transpos. *Ribbeck* || 12 rem *Quintil.*, rem et *AL*, rem etsi *Lambin* || 13 isdem *ε*, idem *AL* || 14 eidem *Heerdegen*, qui cet. quoque eiusd. uoc. formas restit., idem *AL* isdem *L*, eidem *A* || 15 isdem... eisdem *A*, isdem... isdem *L* || 17 posmeridianas *Uelius Long.*, pomeridianas *A* || *quadriugas Doederlein add.* || 19 uideatur *A* || 21 absona *H. Hellmuth*, una *AL*, insuauissima *Jahn* | af *Freund*, ab *A*, ea *L* || 22 ac ne his *Ernesti*, aeneis *A*, ne his *L* || 24 a'ne *Schuetz*, anne *AL*, ab an abs *Schuetz*, abais *A*, abs *L* | abfugit *Gellius*, afugit *FO*, affugit *PM*, afugit quoda fugit *A* || 25 abfer *Gellius*, afer *FO*, affer *PM* | aufugit et *Schuetz add. ex Uel. Longo* | aufer maluerunt *A* om.

uerbo reperietur. noti erant et naui et nari, quibus cum in praeponi oporteret, dulcius uisum est ignotos, ignauos, ignaros dicere, quam ut ueritas postulabat. ex usu dicunt et e re publica, quod in altero uocalis excipiebat, in altero esset asperitas, nisi litteram sustulisses, ut exegit, edixit; *item* refecit, rettulit, reddidit — adiuncti uerbi prima littera praepositionem commutauit — ut subegit, summouit, sustulit. quid, in uerbis iunctis quam scite insipientem non insipientem, iniquum non inaequum, tricipitem non tricapitem, concisum non concaesum! ex quo quidam pertisum etiam uolunt, quod eadem consuetudo non probauit. quid uero hoc elegantius, quod non fit natura, sed quodam instituto: indoctus dicimus breui prima littera, insanus producta, inmanis breui, infelix longa, et, ne multis: quibus in uerbis eae primae litterae sunt quae in sano atque felice, in producte dicitur, in ceteris omnibus breuiter; itemque composuit, consueuit, concrepuit, confecit. consule ueritatem: reprehendet; refer ad aures: probabunt; quaeretur? ita se dicent iuuare; uoluptati autem aurium morigerari debet oratio. quin ego ipse, cum scirem ita maiores locutos esse, ut nusquam nisi in uocali aspiratione uterentur, loquebar sic, ut pulcros, Cetegos, triumphos, Cartaginem dicerem; aliquando, idque sero, conuicio aurium cum extorta mihi ueritas esset, usum loquendi populo concessi, scientiam mihi reseruau; Orciuos tamen et Matones, Otones, Caepiones, sepulcra, coronas [lacrimas] dicimus, quia per aurium iudicium licet. Burrum semper Ennius, numquam Pyrrhum; uí patefecerunt Bruges, non Phryges: ipsius antiqui declarant libri; nec enim Graecam litteram adhibebant, nunc autem etiam duas, et cum Phrygum et Phrygibus dicendum esset, absurdum erat aut etiam in

1 reperitur *A* || 2 ignoti ignaui ignari *L* || 3 et *A om.* || 5 an nisi x? || 5 item *Schenkl add.* || 6 primam litteram praepositio *AL*, em. *Maioragius* || 7 summouit *v*, summutauit *FO*, submutauit *PM*, tum mutauit *A* || 12 indoctus *A et Gellius*, inductus *FO*¹, inclitus *O²P²M² al.* || 13 inmanis *Luc. Mueller*, insanus *A*, inhumanus *FO*¹, insipiens *P²*, insipiens inhumanus *M* || 14 prima *A O¹F²P²*, parma *F¹P¹O² uetus* || 15 sano *Bake*, sapiente *AL et Gellius* | felice in *ego*, infelice *A*, felice *Let Gellius* | dicuntur *O² al. et Gellius*, dicitur (*i*), in *Luc. Mueller* || 18 se . . . iuuari *AL*, sit . . . iuuare *Gellius*, em. *Bake* || 20 esse *A om.* || 21 pulchros ceteros (p. et cethegos *L*) triumphos carthaginem *AL*, em. *v* || 25 lacrimas *A om.* | licet semper Burrum semper *L* || 26 nusquam *A* | fruges *FPM*, phruges *O*, phry *A*, em. *Victorius* || 29 et *A*, et cum *L* | etiam in *Hoerner* (tantum in *Ernesti*), tamen *A* (*super e add. i*), tam in *L*

barbaris casibus Graecam litteram adhibere aut recto casu solum
Graece loqui; tamen et Phryges et Pyrrhum aurium causa
161 dicimus. quin etiam, quod iam subrusticum uidetur, olim autem
politius, eorum uerborum, quorum eadem erant postremae duae
litterae quae sunt in optimus, postremam litteram detrahebant, 5
nisi uocalis insequeretur: ita non erat eà offensio in uersibus
quam nunc fugiunt poëtae noui; sic enim loquebamur: 'qui
est omnibu' princeps', non omnibus princeps, et: 'uita illa
dignu' loquere', non dignus. quod si indocta consuetudo
tam est artifex suauitatis, quid ab ipsa tandem arte et doctrina 10
162 postulari putamus? haec dixi breuius, quam si hac de re una
disputarem, — est enim locus hic late patens de natura usuque
uerborum, — longius autem quam instituta ratio postulabat.

Sed quia rerum uerborumque iudicium in prudentia est,
49 uocum autem et numerorum aures sunt iudices, et quod illa ad 15
intellegentiam referuntur, haec ad uoluptatem, in illis ratio in-
uenit, in his sensus artem; aut enim negligenda fuit nobis uo-
luntas eorum quibus probari nitebamur, aut ars eius conciliandae
163 reperienda. duae sunt igitur res quae permulceant aures, sonus
et numerus; de numero mox, nunc de sono quaerimus. uerba, 20
ut supra diximus, legenda sunt potissimum bene sonantia, sed
ea non, ut poëtae, exquisita ad sonum, sed sumpta de medio.
'Qua pónsus Helles, súpera Tmolum ac Taúricos:
locorum splendidis nominibus illuminatus est uersus, sed
proximus inquinatus insauissima littera: 'Finés, frugifera et 25
éfferta arua Asiá tenet.' quare bonitate potius nostrorum
164 uerborum utamur quam splendore Graecorum, nisi forte sic
loqui paenitet: 'Quá tempestate Hélenam Paris' et quae
sequuntur; immo uero ista sequamur asperitatemque fugiamus:
'Hábeo istanc ego pérterricrepam, itemque uérsutilo- 30
quas málitias'.

2 phyrrum *A*, Phrygum *Schuetz* || 4 duo *O*² uetus || 7 sic *A*, ita *L* |
loquebantur *ed. Rom.*, prob. *Schuetz* || 12 disputarem *L*, postulata disputarem
A, proposita *d. Heerdegen*, posita *d. Stroebe* | hic locus *L* || 14 in *L om.* |
prudenti(a)e *MO* || 17 uoluptas *AL*, *em. Bake* || 18 nitebamur *ego*, uideba-
mur *A*, uolebamur *L* || 23 Qua ponto ab Helles *Lipsius* | hellus *L* | super-
admolum *A*; superat *L*, tmolum *F*, Timolum *PM*, Thinolum *O*, *em. Baehrens*
ac tauricos *PM*, ad tauricos *FO*, adauricos *A*; auratus aries: *O*² *al.*, ac Taurios
Maduig, ac Doricos *Baehrens* || 24 locorum | *AL*, colchorum | *O*² *al* || 25 finis *L*,
finitus *A*, (littera) *F Orelli* || 26 efferta *Lachmann*, ferta *L*, feria *A* (*super*
i add. t) | Asiae *A* || 28 paris helenam *AL*, transpos. *Lachmann* || 30 istam
ego L, ego ista *A* (istanc *Ribbeck*) | itemque *Ernesti*, fidemque *AL*

Nec solum componentur uerba ratione, sed etiam finientur, quoniam id iudicium esse alterum aurium diximus. sed finientur aut compositione ipsa et quasi sua sponte, aut quodam genere uerborum in quibus ipsis concinnitas inest; quae siue casus
 5 habent in exitu similes siue paribus paria redduntur siue opponuntur contraria, suapte natura numerosa sunt, etiam si nihil
 est factum de industria. in huius concinnitatis consecratione
 Gorgiam fuisse principem accepimus; quo de genere illa nostra
 sunt in Miloniana: 'est enim, iudices, haec non scripta
 10 sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, uerum ex natura ipsa arripuimus hausimus expressimus, ad quam non docti sed facti, non instituti sed imbuti sumus.' haec enim talia sunt, ut, quia referuntur eo
 quo debent referri, intellegamus non quaesitum esse numerum
 15 sed secutum; quod fit item in referendis contrariis, ut illa sunt, 166
 quibus non modo numerosa oratio sed etiam uersus efficitur: 'Eam quam nihil accusas damnas', — condemnas dixisset qui uersum effugere uellet, — 'bene quam meritam esse autumas [dicis] Male merere? id quod scis prodest nihil; id
 20 quod nescis obest?' uersum efficit ipsa relatio contrariorum; idem esset in oratione numerosum: quod scis, nihil prodest; quod nescis, multum obest: semper haec, quae Graeci ἀντι-
 50 *θετα* nominant, cum contrariis opponuntur contraria, numerum oratorium necessitate ipsa efficiunt, etiam sine industria. hoc
 25 genere antiqui iam ante Isocratem delectabantur et maxime 167
 Gorgias, cuius in oratione plerumque efficit numerum ipsa concinnitas; nos etiam in hoc genere frequentes, ut illa sunt in quarto Accusationis: conferte hanc pacem cum illo bello, huius praetoris aduentum cum illius imperatoris uictoria, huius cohortem impuram cum illius exercitu inuicto, huius libidines cum illius continentia: ab illo qui cepit conditas, ab hoc qui constitutas accepit captas dicetis Syracusas.

1 componentur... finientur... sed finiuntur *L*, componentur... finiantur... et finiantur *A* || 3 ipsa compositione *A* | et quasi *AL*, aut quasi *Schuetz* | ut quaedam genera *AL*, *em. v* | 4 in *A om.* || 13 eo quo *ego*, ea quae *A*, ad ea quae *L* || 15 referendis *c. L*, *c. referendis A* || 17 dixisset... uellet *Heerdegen*, dixisset... uoluisset *A*, diceret... uellet *L* || 19 autumas *ego*, autumas *dicis A*, autumas pro autimas *dicis L* | mereri *AP²M* || 21 idem *A*, id *L* || 24 etiam *A*, et eum *L* | an 22 semper.. 24 industria secludenda?

168 Ergo et hi numeri sint cogniti et genus illud tertium explicetur quale sit, numerosae et aptae orationis. quod qui non sentiunt quas aures habeant aut quid in eis hominis simile sit nescio; meae quidem et perfecto completoque uerborum ambitu gaudent et curta sentiunt nec amant redundantia. quid dico 5 meas? contiones saepe exclamare uidi, cum apte uerba cecidissent; id enim exspectant aures, ut uerbis colligetur sententia. 'non erat hoc apud antiquos.' et quidem nihil aliud fere non erat; nam et uerba eligeabant et sententias graues et suaues reperi-
 169 ebant, sed eas aut uinciebant aut explebant parum. 'hoc me 10 ipsum delectat' inquit. quid, si antiquissima illa pictura paucorum colorum magis *quem* quam haec iam perfecta delectet, illa nobis sit credo repetenda, haec scilicet repudianda: nominibus ueterum gloriantur; habet autem ut in aetatibus auctoritatem senectus sic in exemplis antiquitas, quae quidem apud me 15 ipsum ualet plurimum; nec ego id quod deest antiquitati flagito potius quam laudo quod est, praesertim cum [ea] maiora iudicem quae sunt quam illa quae desunt; plus est enim in uerbis
 51 et in sententiis boni, quibus illi excellunt, quam in conclusione sententiarum, quam non habent. post inuenta conclusio est, qua 20 credo usuros ueteres illos fuisse, si iam nota atque usurpata res esset; qua inuenta omnes usos magnos oratores uidemus. sed habet nomen inuidiam [cum in oratione iudiciali et forensi numerus Latine, Graece *ὁνθυὸς* inesse dicitur]: nimis enim insidiarum ad capiendas aures adhiberi uidetur, si etiam in dicendo numeri 25 ab oratore quaeruntur. hoc freti isti et ipsi infracta et amputata loquuntur et eos uituperant, qui apta et finita pronuntiant; si inanibus uerbis leuibusque sententiis, iure; sin probae res, lecta uerba, quid est cur claudere aut insistere orationem malint quam cum sententia pariter excurrere? hic enim inuidiosus numerus 30 nihil affert aliud nisi ut sit apte uerbis comprehensa sententia; quod fit etiam ab antiquis, sed plerumque casu, saepe natura, et quae ualde laudantur apud illos, ea fere quia sunt conclusa
 171 laudantur. et apud Graecos quidem iam anni prope quadringenti sunt, cum hoc probatur; nos nuper agnouimus; ergo Ennio licuit 35

1 cogniti et *L*, cogniti *A*, cogniti etiam a latinis *O² al.*, (*malim*: Sed poëtica numeri sint cogniti. iam latius) || 7 colligetur sententia *A* et *Gellius*, colliguntur sententiae *L* || 12 quem *Hoerner add.* || 17 ea *A om.* || 19 bonis *L* || 23 cum ... dicitur *seclusi* || 24 Latine ... *ὁνθυὸς Kayser secl.* || 25 si *L*, cum si *A*, tum si *ml* (*an iam, si?*) || 28 sin *ε*, sint *A L* || 32 saepe] *malim* ipsaque uel sponteque (naturae)

uetera contemnti dicere: 'Uersibus, quos olim Fauni uatesque canebant, mihi de antiquis eodem modo non licebit? praesertim cum dicturus non sim ante hunc, ut ille, nec quae sequuntur: 'Nos ausi reserare'; legi enim audiuique non-
 5 nullos, quorum propemodum absolute concluderetur oratio. quod qui non possunt, non est eis satis non contemni, laudari etiam uolunt; ego autem illos ipsos laudo, idque merito, quorum se isti imitatores esse dicunt, etsi in iis aliquid desidero; hos uero minime, qui nihil illorum nisi uitium sequuntur, cum a bonis
 10 absint longissime. quodsi aures tam inhumanas tamque agrestes habent, ne doctissimorum quidem uirorum eos mouebit auctori-
 172 tas? omitto Isocratem discipulosque eius Ephorum et Naucratem, quamquam orationis faciendae et ornandae auctores locupletissimi summi ipsi oratores esse debebant; sed quis omnium
 15 doctior, quis acutior, quis in rebus uel inueniendis uel iudicandis acrior Aristotele fuit, quis porro Isocrati est aduersatus infensius? is igitur uersum in oratione uetat esse, numerum iubet; eius auditor Theodectes, inprimis, ut Aristoteles saepe significat, politus scriptor atque artifex, hoc idem et sentit et praecipit;
 20 Theophrastus uero isdem de rebus etiam accuratius. quis ergo istos ferat, qui hos auctores non probent? nisi omnino haec esse ab iis praecepta nesciunt. quod si ita est, — nec uero aliter existimo — quid, ipsi suis sensibus non mouentur? nihilne eis
 173 inane uidetur, nihil inconditum, nihil curtum, nihil claudicans, nihil redundans? in uersu quidem theatra tota exclamant, si fuit una syllaba aut breuior aut longior; nec uero multitudo pedes nouit nec ullos numeros tenet nec illud quod offendit aut an-
 25 quirat aut in quo offendant intellegit, et tamen omnium longitudinum et breuitatum in sonis sicut acutarum grauiumque uocum
 30 iudicium ipsa natura in auribus nostris collocauit.

Uisne igitur, Brute, totum hunc locum accuratius etiam explicemus quam illi ipsi, qui et haec et alia nobis tradiderunt,
 52 an iis contenti esse quae ab illis dicta sunt possumus? sed quid
 174 quaero uelisne, cum litteris tuis eruditissime scriptis te id uel

5 quod qui *L*, qui quod *A* || 11 mouerit *A* || 14 summique *L*, que *Rufin.* (*om.* summi) | debeant *L* | hominum *Rufin.* || 15 quis acutior quis *A om.*, quis acutior *Rufin. om.* || 16 infensius *L et Ruf.*, inpensius *A* || 20 et isdem *L* || 23 ne *A om.* || 24 curtum *L*, incultum *A* || 25 reclamant *Lambin* || 27 quod *L*, aut *A* | aut anquirat aut *ego*, aut curat ut *A*, aut cur aut *L*, aut curat aut *ε* || 28 in quo] an qui? | offendit intellegat *A* || 32 alia *A*, illa *L* || 33 iis *ε*, his *AL*

maxime uelle perspexerim! primum ergo origo, deinde causa, post natura, tum ad extremum usus ipse explicetur orationis aptae atque numerosae.

Nam qui Isocratem maxime mirantur, hoc in eo summis laudibus ferunt, quod uerbis solutis numeros primus adiunxerit; cum enim uideret oratores cum seueritate audiri, poëtas autem cum uoluptate, iam dicitur numeros secutus, quibus etiam in oratione uteremur, cum iucunditatis causa tum ut uarietas occurreret
 175 satietati. quod ab his uere quadam ex parte, non totum dicitur; nam neminem in eo genere scientius uersatum Isocrate con-
 10 fitendum est; sed princeps inueniendi fuit Thrasy-machus, cuius omnia nimis etiam exstant structa numerose. nam, ut paulo ante dixi, paria paribus adiuncta et similiter definita itemque contrariis relata contraria, quae sua sponte, etiam si id non agas, cadunt plerumque numerose, Gorgias primus inuenit, sed iis est
 15 usus intemperantius; id autem est genus, ut ante dictum est, ex
 176 tribus partibus collocationis alterum. horum uterque Isocratem aetate praecurrit, ut eos ille moderatione, non inuentione uicerit; est enim ut in transferendis faciendisque uerbis tranquillior sic in ipsis numeris sedatior; Gorgias autem audior est generis eius 20 et his festiuitatibus — sic enim ipse censet — insolentius abutitur. quas Isocrates, cum tamen audiuisset adulescens in Thes-salia senem iam Gorgiam, moderatius temperauit; quin etiam se ipse tantum quantum aetate procedebat — prope enim centum confecit annos — relaxabat a nimia necessitate numerorum, quod
 25 declarat in eo libro quem ad Philippum Macedonem scripsit, cum iam admodum esset senex: in quo dicit sese minus iam seruire numeris, quam solitus esset: ita non modo superiores
 53 sed etiam se ipse correxit.
 177

Quoniam igitur habemus aptae orationis eos principes auc-
 30 toresque quos diximus et origo inuenta est, causa quaeratur. quae sic aperta est, ut mirer ueteres ea non esse commotos, praesertim cum, ut fit, fortuito saepe aliquid concludere apteque dicerent; quod cum animos hominum auresque pepulisset, ut intellegi posset id quod casus effudisset cecidisse iucunde, no-
 35

4 eo *Bake*, eius *L*, omnis *A*, eius (scriptis) uel (orationibus) alii con- ||
 7 iam *ego*, tum *AL*, secl. *Eussner*, etiam *Stegmann* || 8 uteremur *L* et *Rufin.*,
 uteretur *A* || 12 structa *Bake*, scripta *AL* || 16 id *A*, idem *L* | an id . . .
 alterum (17) secludenda? || 22 tamen cum *A*, prob. *Krafft* | in Th. ad. *L*,
 ad. etiam in Th. *Rufin.* || 23 moderatius *A* et *Rufin.*, moderatius etiam *L* || 25 re-
 laxarat *AL*, em. *Kayser* || 29 correxerat *AL*, em. ε || 32 ea *Kayser* add.

tandum certe genus atque ipsi sibi imitandi fuerunt. ipsae enim aures uel animus aurium nuntio naturalem quandam in se continet 178 uocum omnium mentionem; itaque et longiora et breuiora iudicat et perfecta ac moderata semper expectat, mutila sentit quaedam et quasi decurtata, quibus, tamquam debito, fraudetur offenditur, productiora alia et quasi immoderatus excurrentia, quae magis etiam aspernantur aures, quod cum in plerisque tum in hoc genere nimium quod est offendit uehementius quam id quod uidetur parum. ut igitur [poëtica et] uersus inuentus est terminatione aurium, observatione prudentium, sic in oratione animaduersum est, multo illud quidem serius, sed eadem natura admonente, esse quosdam certos cursus conclusionesque uerborum.

Quoniam igitur causam quoque ostendimus, naturam nunc 179 — id enim erat tertium — si placet explicemus; quae disputatio non huius instituti sermonis est, sed artis intimae. quaeri enim potest, qui sit orationis numerus et ubi sit positus et natus ex quo, et is unusne sit an duo an plures quaque ratione componatur, et ad quam rem et quando et quo loco et quemadmodum adhibitus aliquid uoluptatis afferat. sed ut in plerisque rebus sic in hac duplex est considerandi uia, quarum altera est 180 longior, breuior altera, eadem etiam planior. est autem longioris prima illa quaestio, sitne omnino ulla numerosa oratio; quibusdam enim non uidetur, quia nihil insit in ea certi ut in uersibus, et quod illi ipsi, qui affirmant esse eos numeros, rationem cur sint non queant reddere; — deinde, si sit numerus in oratione, qualis sit aut quales, et e poëticisne numeris an ex alio genere quodam et, si e poëticis, quis eorum sit aut qui; namque aliis unus modo aliis plures aliis omnes idem uidentur; — deinde, quicumque sunt siue unus siue plures, communesne sint omni generi orationis, quoniam aliud genus est narrandi aliud persuadendi aliud docendi, an dispare numeri cuique orationis generi accommodentur: si communes, qui sint, si dispare, quid intersit, et cur non aequae in oratione atque in uersu numerus appareat; — deinde, quod dicitur in oratione numerosum, id utrum numero 181 solum efficiatur, an etiam, uel compositione quadam uel genere

1 ipsae enim aures ε, ipse enim A, aures enim L || 5 quasi et A || 6 alia L, aliqua A || 9 poëtica et L, *secl. Kayser*, poëtae A, in poëtica *Schuetz* || 16 e L || 17 et . . . plures *Hoerner secl.* || 24 illi ipsi ego, illi A, ipsi L || 25 qualis is sit aut qualis est poëticis ne A || 29 omnis generis orationi A, omni genere orationis L, *em.* ε || 32 communes *Manutius*, omnis AL

uerborum, an sit suum cuiusque, ut numerus interuallis, compositio uocibus, genus ipsum uerborum quasi quadam forma et lumine orationis appareat; situe omnium fons compositio ex eaque et numerus efficiatur et ea quae dicuntur orationis quasi
 182 formae et lumina, quae, ut dixi, Graeci uocant *σχηματα*. at 5 non est unum nec idem, quod uoce iucundum est et quod moderatione absolutum et quod illuminatum genere uerborum: quamquam id quidem finitimum est numero, quia per se plerumque perfectum est: compositio autem ab utroque differt, quae tota seruit grauitati uocum aut suauitati. haec igitur fere sunt, in 10 quibus rei natura quaerenda sit.

55
 183 Esse ergo in oratione numerum quendam non est difficile cognoscere. iudicat enim sensus, in quo est iniquum quod accidit non agnoscere, si cur id accadat reperire nequeamus; neque enim ipse uersus ratione est cognitus, sed natura atque sensu, 15 quem dimensa ratio docuit quid acciderit: ita notatio naturae et animaduersio peperit artem. sed in uersibus res est apertior, quamquam etiam, a modis quibusdam cantu remoto, soluta esse uideatur oratio, maximeque id in optimo quoque eorum poetarum qui *λυρικοί* a Graecis nominantur, quos cum cantu spoliaueris, 20
 184 nuda paene remanet oratio; quorum similia sunt quaedam etiam apud nostros, uelut illa in Thyeste: 'Quemnam te esse dicam? qui tarda in senecta' et quae sequuntur; quae, nisi cum tibicen accessit, orationis sunt solutae simillima. at comicorum senarii propter similitudinem sermonis sic saepe sunt abiecti, ut 25 nonnumquam uix in eis numerus et uersus intellegi possit.
 185 [quod est ad inueniendum difficilior in oratione numerus quam in uersibus]. omnino duo sunt, quae condiant orationem: uerborum numerorumque iucunditas; in uerbis inest quasi materia quaedam, in numero autem expolitio; sed, ut ceteris in rebus, 30
 186 necessitatis inuenta antiquiora sunt quam uoluptatis [itaque et

1 sit *Lambin*, est *AL* || 2 genere ipso *Schuetz* | quadam *Schenkl*, quaedam *AL* (<in> quadam forma et quasi lumine *Bake*) || 3 lumine *Bake*, lumen *AL*, concinnitate *Schenkl* | situe *Schuetz*, sitque *AL* || 13 iniquum est *L* || 16 dimensa ratio, an dimensuratio? | accideret *Maduig* || 19 uidetur *v* || 20 quos *L*, eos *A* || 22 nostros *L*, illos *A* | ille *L* || 23 senectute *AL*, *em. Bothe* || 27 Quod *I*, quod *A*, quo *L* | Quod . . . in uersibus *m om.*, *ego secl.* | quam in uersibus *Jahn secl.* || 28 condant *L* || 30 quadam *L* || 31 *inter uoluptatis et itaque et codd. mutili interpol. habent itaque et (uel om. et)* in hac re accidit ut multis saeculis ante oratio nuda ac rudis ad solos animorum sensus exprimendos fuerit reperta quam ratio numerorum causa delectationis aurium excogitata | itaque . . . *p. 47, 3* reliquerunt *seclusi*

Herodotus et eadem superiorque aetas numero caruit, nisi quando temere ac fortuito, et scriptores perueteres de numero nihil omnino, de oratione praecepta multa nobis reliquerunt.] — nam quod et facilius est et magis necessarium, id semper
 5 ante cognoscitur — : itaque translata aut facta aut iuncta uerba 56 facile sunt cognita, quia sumebantur e consuetudine cotidianoque sermone; numerus autem non domo depromebatur neque habebat aliquam necessitudinem aut cognationem cum oratione; itaque serius aliquanto notatus et cognitus quasi quandam palae-
 10 laestram et extrema liniamenta orationi attulit. quodsi et angusta quaedam atque concisa et alia est dilatata et fusa oratio, 187 necesse est id non litterarum accidere natura, sed interuallorum longorum et breuium uarietate; quibus implicata atque permixta oratio quoniam tum stabilis est tum uolubilis, necesse est eius-
 15 modi uel naturam numeri contineri. nam circuitus ille, quem saepe iam diximus, incitatio numero ipso fertur et labitur, quoad perueniat ad finem et insistat.

Perspicuum est igitur numeris astrictam orationem esse debere, carere uersibus; sed hi numeri poetice sint an ex alio
 20 genere quodam deinceps est uidendum. nullus est igitur numerus extra poeticos, propterea quod definita sunt genera numerorum; nam omnis talis est, ut unus sit e tribus; pes enim, qui adhibetur ad numeros, partitur in tria, ut necesse sit partem pedis aut aequalem esse alteri parti aut altero tanto aut sesqui esse
 25 maiorem: ita fit aequalis dactylus, duplex iambus, sesquiplez paeon: qui pedes in orationem non cadere qui possunt? quibus ordine locatis quod efficitur numerosum sit necesse est. sed quaeritur, quo numero aut quibus potissimum sit utendum. in-
 189 cidere uero omnes in orationem etiam ex hoc intellegi potest,
 30 quod uersus saepe in oratione per imprudentiam dicimus. est id uehementer uitiosum, sed non attendimus neque exaudimus nosmet ipsos; senarios uero et Hipponacteos effugere uix

1 et omnino superior aetas *Hoerner* | caruit *L*, placuit *A* || 2 fortuito (<accidit>) *Heerdegen* || 4 semper *L*, semel *A* || 5 coniuncta *A* || 7 domo *v*, modo *A L*, de medio *Stroebe* || 10 quod si et *A O¹ P¹ M¹*, quod et si et *FO² uetus P² M²* || 11 est dilatata *A*, collatata *O² uetus*, conlatata *F*, collata *O¹ PM* | diffusa *L* || 12 accipere *A*, accedere *FPM O² uetus*, accredere *O¹, em. v* || 13 longiorum *A* | quibus *L*, et quibus *A* || 15 uel ego, ut *A, om. L* | numeri ego, numeris *AL* || 16 incitatus? || 24 sesqui *PM*, sesque *FO*, se sessequi *A* || 25 sesquiplez *v*, sequens *A*, sesqui *L* || 30 est id uehementer *A*, quod uehementer est *L*

possumus; magnam enim partem ex iambis nostra constat oratio. sed tamen eos uersus facile agnoscit auditor; sunt enim usitatissimi; inculcamus autem per imprudentiam saepe etiam minus
 190 usitatos, sed tamen uersus: uitiosum genus et longa animi provisione fugiendum! elegit ex multis Isocrati libris triginta fortasse uersus Hieronymus Peripateticus in primis nobilis, plerisque senarios, sed etiam anapaestos: quo quid potest esse turpius? etsi in legendo fecit malitiose; prima enim syllaba dempta ex primo uerbo sententiae postremum ad uerbum primam rursus syllabam adiunxit insequentis sententiae: ita factus est anapaestus is qui Aristophanius nominatur; quod ne accadat obseruari nec potest nec necesse est. sed tamen hic corrector in eo ipso loco quo reprehendit, ut a me animaduersum est studiose inquirente in eum, immittit imprudens ipse senarium. sit igitur hoc cognitum in solutis etiam uerbis inesse numeros, eosdemque
 57 esse oratorios qui sint poëtici.

191 Sequitur ergo ut qui maxime cadant in orationem aptam numeri uidendum sit. sunt enim qui iambum putent, quod sit orationis simillimus; qua de causa fieri, ut is potissimum propter similitudinem ueritatis adhibeatur in fabulis, cum ille dactylus numerus hexametrorum magniloquentiae sit accommodator; Ephorus autem, leuis ipse orator et profectus ex optima disciplina, paeana sequitur aut dactylum, fugit autem spondium et trochaeum; quod enim paeon habeat tres breues, dactylus autem duas, breuitate et celeritate syllabarum labi putat uerba
 25 procliuius, contraque accidere in spondio et trochaeo: *quorum* quod alter e longis constet alter e breuibus, fieri alteram nimis incitatam alteram nimis tardam orationem, neutram temperatam.
 192 sed et illi priores errant et Ephorus in culpa est; nam ei qui paeana praetereunt non uident mollissimum a sese numerum eundemque amplissimum praeteriri; quod longe Aristoteli uideretur secus, qui iudicat heroum numerum grandiolem quam desideret soluta oratio, iambum autem nimis e uulgari esse sermone: ita neque humilem et abiectam orationem nec nimis altam et exaggeratam probat, plenam tamen eam uult esse grauitatis, ut
 35

2 cognoscit *OPM* || 4 longe *Kraffert* || 7 anapesti *A*, anapaesta *L*, *em. v* || 8 eligendo *FOMP* || *ex A*, in *L* || 10 itaque *L* || 18 iambum *ego*, ambiguum *A*, iambicum *L* || 19 orationi *FO*, oratori *PM* | fieri ut is *L*, ratione *A* || 20 ueritatis *A om.* | cum *Ernesti*, quod *AL* et *Non.* | 21 dactylus *O* et *Non.*, dactylicus *A O* ² *uetus* et *FPM* || 22 et *A*, sed *L* || 26 quorum *add. Heerdegen*, <ideoque> quod *Bake* || 27 constaret... fieret *L, em. Ernesti* || 29 ei *Jahn*, et *L* || 34 et abiectam *Lambin*, nec abiectam *L*

eos qui audient ad maiorem admirationem possit traducere;
 trochaicum autem, qui est eodem spatio quo choriaceum, cordacem 193
 appellat, quia contractio et breuitas dignitatem non habeat: ita
 paeana probat eoque ait uti omnes, sed ipsos non sentire, cum
 5 utantur; esse autem tertium ac medium inter illos, et ita factos eos
 pedes esse, ut numeris singulis modus insit aut sesquipleus aut
 duplex aut par. itaque illi, de quibus ante dixi, tantummodo
 commoditatis habuerunt rationem, nullam dignitatis; iambus enim 194
 et dactylus in uersum cadunt maxime; itaque ut uersum fugimus
 10 in oratione, sic hi sunt euitandi continuati pedes; aliud enim
 quiddam est oratio nec quidquam inimicius quam illa uersibus;
 paean autem minime est aptus ad uersum: quo libentius eum
 recepit oratio. Ephorus uero ne spondium quidem, quem fugit,
 intellegit esse aequalem dactylo, quem probat; syllabis enim
 15 metiendos pedes, non interuallis existimat; quod idem facit in
 trochaico, qui temporibus et interuallis est par iambo, sed eo
 uitiosus in oratione, si ponatur extremus, quod uerba melius in
 syllabas longiores cadunt. atque haec, quae sunt apud Aristo-
 telem, eadem a Theophrasto Theodecteque de paeane dicuntur; 195
 20 ego autem sentio omnes in oratione esse quasi permixtos et
 confusos pedes. nec enim effugere possemus animaduersionem,
 si semper isdem uteremur, quia nec numerosa esse, ut poëma,
 neque extra numerum, ut sermo uulgi, esse debet oratio—alterum
 nimis est uinctum, ut de industria factum appareat, alterum
 25 nimis dissolutum, ut peruagatum ac uulgare uideatur; ut ab
 altero non delectere, alterum oderis —: sit igitur, ut supra dixi, 196
 permixta et temperata numeris, nec dissoluta nec tota numerosa,
 paeane maxime, quoniam optimus auctor ita censet, sed reliquis
 etiam numeris, quos ille praeterit, temperata.
 30 Quos autem numeros cum quibus tamquam purpuram mis- 58
 ceri oporteat, nunc dicendum est, atque etiam, quibus orationis
 generibus sint quique accommodatissimi. iambus enim frequen-
 tissimus est in iis quae demisso atque humili sermone dicuntur, 197
 paean autem in amplioribus, in utroque dactylus; itaque in uaria
 35 et perpetua oratione hi sunt inter se miscendi et temperandi:
 sic minime animaduertetur delectationis aucupium et quadrandae

1 audiant *v* || 2 *χορδαξιστόν* Schuetz || 5 et Sauppe, sed *L* || 6 numeris *ego*,
 in eis *L*, eis *Ernesti* || 13 fugit *ε*, fecit *L* || 17 uitiosus *L*, *em. Manutius* || 20
 sentio *L*, censeo *Bake*; *idem* sentiunt § 197 || 23 esse *v*, est *L* || 24 iunctum
L, *em. ε* || 27 permixta . . . numeris *Bake secl.* | numerosa <oratio> *Heer-*
degen || 29 terminata uel moderata *alii coni.* || 34 itaque *Rufin.*, ita *L*

CICERONIS ORATOR ED. TH. STANGL.

orationis industria. quae latebit eo magis, si et uerborum et sententiarum ponderibus utemur; nam qui audiunt, haec duo animaduertunt et iucunda sibi censent, uerba dico et sententias; eaque dum animis attentis admirantes excipiunt, fugit eos et praeteruolat numerus; qui tamen si abesset, illa ipsa delectarent 5
 198 minus. nec uero is cursus est numerorum, — orationis dico; nam est longe aliter in uersibus — nihil ut fiat extra modum; nam id quidem esset poëma; sed omnis nec claudicans nec quasi fluctuans et aequabiliter constanterque ingrediens numerosa habetur oratio, atque id in dicendo numerosum putatur, non quod 10 totum constat e numeris, sed quod ad numeros proxime accedit. quo etiam difficilior est oratione uti quam uersibus, quod in illis certa quaedam et definita lex est, quam sequi sit necesse, in dicendo autem nihil est propositum, nisi aut ne immoderata aut angusta aut dissoluta aut fluens sit oratio. itaque non sunt in 15
 199 ea tamquam tibicinii percussionum modi, sed uniuersa comprehensio et species orationis clausa et terminata est, quod uoluptate aurium iudicatur.

Solet autem quaeri, totone in ambitu uerborum numeri tenendi sint an in primis partibus atque in extremis; plerique 20 enim censent cadere tantum numerose oportere terminarique sententiam. est autem ut id maxime deceat, non ut solum; ponendus est enim ille ambitus, non abiciendus; quare cum aures extremum semper exspectent in eoque acquiescant, id uacare numero non oportet; sed ad hunc exitum tamen a principio ferri 25 debet uerborum illa comprehensio et tota a capite ita fluere, ut ad extremum ueniens ipsa consistat: id autem bona disciplina exercitatis, qui et multa scripserint et quaecumque etiam sine scripto dicerent similia scriptorum effecerint, non erit difficillimum. ante enim circumscribitur mente sententia, confestimque 30 uerba concurrunt, quae mens eadem, qua nihil est celerius, statim dimittit, ut suo quodque loco respondeat; quorum scriptus ordo alias alia terminatione concluditur. atque omnia illa et
 201 prima et media uerba spectare debent ad ultimum; interdum enim cursus est in oratione incitator, interdum moderata ingressio, ut iam a principio uidendum sit quemadmodum uelis uenire ad extremum. nec in numeris magis quam in reliquis

5 delectarent nec uero minus. *L. transpos. Heerdegen, m. d. n. u. Purgold* || 9 aequaliter *L. em. Schuetz* || 14 ut ne *Schuetz* || 15 ac (et) fluens *alii coni.* || 16 tibicini *L. em. Orelli*, tibicinis *ε* || 22 non ut *Bake*, non id *L* || 25 tamen *MP² O² al., tam FO¹ P¹, iam Ernesti coll. p. 50, 36*

ornamentis orationis, eadem cum faciamus quae poëtae, effugimus tamen in oratione poëmatis similitudinem; est enim in utroque et materia et tractatio: materia in uerbis, tractatio in collocatione uerborum; ternae autem sunt utriusque partes, uerborum: 60
 5 translatum, nouum, priscum, — nam de propriis nihil hoc loco dicimus; — collocationis autem eae quas diximus: compositio, concinnitas, numerus. sed in utroque frequentiores sunt et libe- 202
 10 riores poëtae; nam et transferunt uerba cum crebrius tum etiam audacius et priscis libentius utuntur et liberius nouis; quod idem
 15 fit in numeris, in quibus quasi necessitati parere coguntur; sed tamen haec nec nimis esse diuersa neque ullo modo non iuncta intellegi licet: ita fit ut non item in oratione ut in uersu numerus exstet idque quod numerosum in oratione dicitur non
 20 semper numero fiat, sed nonnumquam aut concinnitate aut constructione uerborum. ita si numerus orationis quaeritur qui sit, omnis est, sed alius alio melior atque aptior; si locus: in 203
 25 omni parte uerborum; si unde ortus sit: ex aurium uoluptate; si componendorum ratio, dicetur alio loco, quia pertinet ad usum, quae pars quarta et extrema nobis in diuidendo fuit; si ad quam
 30 rem adhibeatur: ad delectationem; si quando: semper; si quo loco: in tota continuatione uerborum; si quae res efficiat uoluptatem: eadem quae in uersibus, quorum modum notat ars, sed aures ipsae tacito eum sensu sine arte definiunt.

Satis multa de natura; sequitur usus, de quo est accuratius
 25 disputandum. in quo quaesitum est, in totone circuitu illo orationis, 61
 30 quam Graeci *περίοδος*, nos tum ambitum tum circuitum 204
 tum comprehensionem aut continuationem aut circumscriptionem dicimus, an in principiis solum an in extremis an in utraque parte numerus tenendus sit; — deinde, cum aliud uideatur esse numerus aliud numerosum, quid intersit; — tum autem, in omnibusne numeris aequaliter particulas deceat incidere an facere
 35 alias breuiores alias longiores, idque quando aut cur; quibusque 205
 partibus, pluribusne an singulis, imparibus an aequalibus, et quando aut istis aut illis sit utendum, quaeque inter se aptissime
 40 collocentur et quomodo, an omnino nulla sit in eo genere distinctio; quodque ad rem maxime pertinet, qua ratione numerosa fiat oratio; — explicandum est etiam, unde orta sit forma uer- 206

6 collocationes *L*, em. *Manutius* || 11 ullo modo non iuncta *M. Seyffert*, ullo modo coniuncta *L* (iuncta *ε*), nullo m. c. *Goeller* || 15 ita . . . 23 definiunt *Hoerner secl. coll.* § 179 || 23 sensum *L*, em. *M²*; coll. *de or. III* 195 || 34 istis] *u. Br.* § 133 || 37 est etiam *s et H. Meyer*, etiam est *L*

borum dicendumque, quantos circuitus facere deceat, deque eorum particulis et tamquam incisionibus disserendum est, quaerendumque, utrum una species et longitudo sit earum. anne plures et, si plures, quo loco aut quando quoque genere uti oporteat; — postremo totius generis utilitas explicanda est, quae quidem patet latius; non ad unam enim rem aliquam, sed ad plures accommodatur.

- 207 Ac licet, non ad singula respondentem, de uniuerso genere sic dicere, ut etiam singulis satis responsum esse uideatur. remotis igitur reliquis generibus unum selegimus hoc, quod in causis foroque uestatur, de quo diceremus. ergo in aliis, id est 10 in historia et in eo quod appellamus *ἐπιδεικτικόν*, placet omnia dici Isocratio Theopompioque more, illa circumscriptione ambituque, ut tamquam in orbe inclusa currat oratio, quoad insistat 208 in singulis perfectis absolutisque sententiis; itaque posteaquam est nata haec uel circumscriptio uel comprehensio uel continuatio 15 uel ambitus, si ita licet dicere, nemo, qui aliquo esset in numero, scripsit orationem generis eius quod esset ad delectationem comparatum remotumque a iudiciis forensique certamine, quin redigeret omnes fere in quadrum numerumque sententias. nam cum is est auditor qui non uereatur ne compositae oratio- 20 nis insidiis sua fides attemptetur, gratiam quoque habet oratori uoluptati aurium seruienti. genus autem hoc orationis neque 209 totum assumendum est ad causas forenses neque omnino repudiandum; si enim semper utare, cum satietatem affert tum quale sit etiam ab imperitis agnoscitur; detrahit praeterea actionis 25 dolorem, aufert humanum sensum auditoris, tollit funditus ueritatem et fidem. sed quoniam adhibenda nonnumquam est, primum uidendum est quo loco, deinde quam diu retinenda sit, 210 tum quot modis commutanda. adhibenda est igitur numerosa oratio, si aut laudandum est aliquid ornati, ut nos in Accusationis secundo de Siciliae laude diximus, ut in senatu de consulatu meo, aut exponenda narratio, quae plus dignitatis desideret quam doloris, ut in quarto Accusationis de Hennensi Cerere, de Segestana Diana, de Syracusarum situ diximus. saepe etiam in amplificanda re concessu omnium funditur numerose et uolubili- 35 liter oratio: id nos fortasse non perfecimus, conati quidem saepissime sumus: quod plurimis locis perorationes nostrae uoluissse nos atque animo contendisse declarant; id autem tum ualet, cum

7 singulas res respondentem *L, em. Bake* || 26 auditoris *Heerdegen*, actoris *FO*, auctoris *PM* || 31 ut *ε*, aut *L* || 32 [meo] uel nostro alii coni. desiderat *L, em. Ernesti*

is qui audit ab oratore iam obsessus est ac tenetur; non enim id agit ut insidiatur et obseruet, sed iam fauet processumque uult, dicendique uim admirans non anquirat quid reprehendat. haec autem forma retinenda non diu est, non dico in peroratione, 211
 5 qua in ipsa includitur, sed in orationis reliquis partibus; nam cum sis iis locis usus quibus ostendi licere, transferenda tota dictio est ad illa quae nescio cur, cum Graeci κόμματα et κῶλα nominent, nos non recte incisa et membra dicamus; neque enim esse possunt rebus ignotis nota nomina, sed cum uerba
 10 aut suauitatis aut inopiae causa transferre soleamus, in omnibus hoc fit artibus, ut, cum id appellandum sit quod propter rerum ignorationem ipsarum nullum habuerit ante nomen, necessitas cogat aut nouum facere uerbum aut a simili mutuari.

Quo autem pacto deceat incise membratimue dici iam uide- 63
 15 bimus; nunc quot modis mutantur comprehensiones conclusion- 212
 esque dicendum est. fuit omnino numerus a primo tum incitatus breuitate pedum tum proceritate tardius; cursum contention-
 20 tiones magis requirunt, expositiones rerum tarditatem; insistit autem ambitus modis pluribus, e quibus unum est secuta Asia
 maxime, qui dichorius uocatur, cum duo extremi chorei sunt, id est e singulis longis et breuib; explanandum est enim, quoniam ab aliis eidem pedes aliis uocabulis nominantur. dichorius non est ille quidem sua sponte uitiosus in clausulis, sed in 213
 orationis numero nihil est tam uitiosum, quam si semper est
 25 idem; cadit autem per se ille ipse praeclare, quo etiam satietas formidanda est magis. me stante C. Carbo G. F. tr. pl. in contione dixit his uerbis: 'o M. Druse, patrem appello,' — haec quidem duo binis pedibus incisim; dein membratim: 'tu dicere solebas sacram esse rem publicam,' — haec item membra
 30 ternis; post ambitus: 'quicumque eam uiolauissent, ab 214
 omnibus esse ei poenas persolutas,' — dichorius; nihil enim ad rem, extrema illa longa sit an breuis; deinde: 'patris dictum sapiens temeritas filii comprobauit' — hoc dichorio tantus clamor contionis excitatus est, ut admirabile esset.

3 acquirit *O*² uetus, acquirit *FPM*, acquirit *O*¹, em. ε | prendať *FP* prehendať *OM*, em. ε || 4 non dico *Sauppe*, nec dico *L* || 5 qua in ipsa includitur *ego*, quam ipse includit *L*, in quam ipsam includitur *Bake*, quam ipsam includit *Gulelmus* || 6 liceret *L*, em. ε || 7 *malim* nescio, cum Graeci ... nominent, cur nos ... || 13 cogit *L*, em. v || 21 quoniam *ego*, quod iam *Rufin.*, quod *L* || 22 ab aliis *Rufin.*, ab illis *L* || 25 ille ipse *L*, ipse ille *Rufin.* || 28 deinde *Non. et Rufin.* || 30 quicumque uiolasset *Rufin.* (*om.* eam)

quaero nonne id numerus effecerit? uerborum ordinem immuta,
 fac sic: comprobauit filii temeritas: iam nihil erit, etsi temeri-
 tas ex tribus breuibus et longa est: quem Aristoteles ut opti-
 215 mum probat, a quo dissentio. at eadem uerba, eadem sententia.
 animo istuc satis est, auribus non satis. sed id crebrius fieri 5
 non oportet; primum enim numerus agnoscitur, deinde satiat,
 64 postea cognita facilitate contemnitur. sed sunt clausulae plures
 quae numerose et iucunde cadant; nam et creticus, qui est e
 longa et breui et longa, et ei aequalis paeon, qui spatio par est,
 syllaba longior, uel commodissime putatur in solutam oratio- 10
 nem illigari, cum sit duplex: nam aut e longa est et tribus
 breuibus, qui numerus in primo uiget, iacet in extremo, aut
 e totidem breuibus et longa: [in] quem optime cadere cense-
 216 ueteres; ego non plane reicio, sed alios antepono. ne spondius
 quidem funditus est repudiandus, etsi, quod est e longis duabus, 15
 hebetior uidetur et tardior; habet tamen stabilem quandam et
 non expertem dignitatis gradum, in incisionibus uero multo
 magis et in membris; paucitatem enim pedum grauitate sua et
 tarditate compensat. sed hos cum in clausulis pedes nomino,
 non loquor de uno pede extremo: adiungo, quod minimum sit, 20
 217 proximum superiorem, saepe etiam tertium. ne iambus quidem,
 qui est e breui et longa, aut par chorio trochaeus, qui habet
 tres breues et est spatio par, non syllabis, aut etiam dactylus,
 qui est e longa et duabus breuibus, si est proximus a postremo,
 parum uolubiliter peruenit ad extremum, si est extremus chorius 25
 aut spondius; numquam enim interest, uter sit eorum in pede
 extremo; sed idem hi tres pedes male concludunt, si quis eorum
 in extremo locatus est, nisi cum pro cretico postremus est dacty-
 lus. nihil enim interest, dactylus sit extremus an creticus, quia
 postrema syllaba breuis an longa sit ne in uersu quidem refert; 30
 218 quare etiam paeana qui dixit aptiorem, in quo esset longa pos-
 trema, uidit parum, quoniam nihil ad rem est, postrema quam
 longa sit. iam paeon, quod plures habeat syllabas quam tres,
 numerus a quibusdam, non pes existimatur; est quidem, ut inter

3 quem *MP² O² al. et Rufin.*, quae *P¹*, quam *F O¹*, an quem <numerum>? itemque
 13 quem <numerum> optime? || 9 ei *ego*, eius *L* || 10 uel *ego* (aut unus), qui *L et*
Rufin., quam *v* || 13 e *Rufin.*, am. *L* in *Rufin. om.* || 18 grauitate sua et *O²*
uetus et Rufin., grauitatis suae *F*, grauitatis suae *O¹ P M* || 20 est? *u. Br.*
§ 278. Quint. XI 1, 51 || 22 trochaeus *hic pos. H. Meyer, hab. Rufin. post breues, om.*
L || 23 et est *ego*, sed *L et Rufin.* || 33 habet *Rufin.* || 34 existimatur *ego ex*
Rufino p. 574, 31; ib. p. 577, 11 cod. A pes *superscripto* s. habetur existima-
 tur, *cod. B* pes in [*pro uel*] habetur nominatur; habetur *L*, nominatur *Keil*

omnes constat antiquos, Aristotelem Theophrastum Theodectem Ephorum, unus aptissimus orationi uel orienti uel mediae: putant illi etiam cadenti, quo loco mihi uidetur aptior creticus. dochmius autem e quinque syllabis, breui duabus longis breui longa, ut est hoc: 'amicos tenes', quouis loco aptus est, dum semel 5
 65 ponatur: iteratus aut continuatus numerum apertum et nimis
 219 insignem facit. his igitur tot commutationibus tamque uariis si utemur, nec deprehendetur manifesto quid a nobis de industria fiat, et occurreretur satietati. et quia non *numero solum* numerosa oratio sed et compositione fit et genere, quod ante dictum est, 10 concinnitatis, — compositione potest intellegi, cum ita structa uerba sunt, ut numerus non quaesitus sed ipse secutus esse uideatur, ut apud Crassum: 'nam ubi libido dominatur, innocentiae leue praesidium est'; ordo enim uerborum efficit numerum sine ulla aperta oratoris industria — itaque si 15 quae ueteres illi, Herodotum dico et Thucydidem totamque eam aetatem, apte numeroseque dixerunt, ea scilicet non numero
 220 quaesito, sed uerborum collocatione ceciderunt; formae uero quaedam sunt orationis, in quibus ea concinnitas est ut sequatur numerus necessario: nam cum aut par pari refertur aut con- 20 trarium contrario opponitur aut quae similiter cadunt uerba uerbis comparantur: quidquid ita concluditur, plerumque fit ut numerose cadât, quo de genere cum exemplis supra diximus: ut haec quoque copia facultatem afferat non semper eodem modo desinendi. nec tamen haec ita sunt arta et astricta, ut 25 ea, cum uelimus, laxare nequeamus; multumque interest utrum numerosa sit, id est similis numerorum, an plane e numeris constet oratio: alterum si fit, intolerabile uitium est, alterum nisi fit, dissipata et inculta et fluens est oratio.
 66 Sed quoniam non modo non frequenter uerum etiam raro 30
 221 in ueris causis [aut forensibus] circumscripte numeroseque dicendum est, sequi uidetur ut uideamus, quae sint illa quae supra dixi incisa, quae membra; haec enim in ueris causis maximam partem orationis obtinent. constat enim ille ambitus et plena comprehensio e quattuor fere senariis uersibus, quae membra 35

9 numero solum *ε om.* numerosa || 10 ante *v*, aut *L* || 11 potest intellegi *secluserim* | cum *v*, quam *L* || 17 scilicet *ego*, si *L*, sic uel [si] *v* || 22 quidquid . . . fit *v*, quid quod . . . sic *L* || 26 multumque *ego*, multum *L* || 31 aut forensibus *Kayser secl.*, ac forensibus (disceptionibus) *Piderit* || 35 senariis uersibus *ego ex Quintil. IX 4, 125 et Diom. p. 466, 21 K.*, partibus *L*

dicimus, ut et aures impleat [et] neue breuior sit quam satis sit neque longior: quamquam utrumque nonnumquam uel potius saepe accidit, ut aut citius insistendum sit aut longius procedendum, ne breuitas defraudasse aures uideatur neue longitudo obtudisse; sed habeo mediocritatis rationem: nec enim loquor de 5
 222 uersu et est liberior aliquanto oratio. [e quattuor igitur quasi hexametrorum instar uersuum quod sit constat fere plena comprehensio.] his igitur singulis uersibus quasi nodi apparent continuationis, quos in ambitu coniungimus; sin membratim uolumus dicere, insistimus atque, cum opus est, ab isto cursu 10 inuidioso facile nos et saepe diiungimus. sed nihil tam debet esse numerosum quam hoc quod minime apparet et ualet plurimum; ex hoc genere illud est Crassi: 'missos faciant patronos; ipsi prodeant;' — nisi interuallo dixisset 'ipsi prodeant', sensisset profecto se fudisse senarium; omnino melius caderet prodeant 15
 223 ipsi, sed de genere nunc disputo. 'cur clandestinis consiliis nos oppugnant? cur de perfugis nostris copias comparant contra nos?' prima sunt illa duo, quae *κόμματα* Graeci uocant, nos incisa dicimus; deinde tertium (*κῶλον* illi, nos membrum) sequitur non longa (ex duobus enim uersi- 20 bus, id est membris, perfecta est) comprehensio et in spondiis cadit. et Crassus quidem sic plerumque dicebat, idque ipse
 67 genus dicendi maxime probo; sed quae incisim aut membratim efferuntur, ea uel aptissime cadere debent, ut est apud me:
 224 'domus tibi deerat? at habebas; pecunia superabat? at 25 egebas; — haec incise dicta sunt quattuor; at membratim quae sequuntur duo: incurristi a mens in columnas; in antis aëneis insanus insanisti; — deinde omnia tamquam crepidine quadam comprehensione longiore sustentur: depressam, caecam, iacentem domum pluris quam te et quam fortunatus tuas 30 aestimasti' — dichorio finitur. at spondeis proximum illud; nam in his, quibus ut pugiunculis uti oportet, breuitas faciet ipsa liberiores pedes; saepe enim singulis utendum est, plerumque binis, et utrisque addi pedis pars potest, non fere ternis

1 et alterum *seclusi* || § e quattuor . . . 8 comprehensio *seclusi* || 10 atque ego, idque L || 11 sed n. t. solet esse *Piderit*, et n. t. est *Bake* || 15 profecto se fudisse ε, profectos (-to *OPM*) effugisse L || 17 perfugis *Quint. et Ruf.*, perfugiis L || 19 <quod> *κῶλον* *Schenkl* || 21 id est membris L et *Rufin.*, *secl. Schenkl* || est comprehensio *Lambin*, comprehensio est L et *Rufin.*, *Schuetz pos.* comprehensio post sequitur || 22 cadit L et *Rufin.*, cadens *Schenkl* || 27 antis aëneis *Schuetz*, alienis *Rufin.*, alienos L || 32 pugiunculis *Rufin.*, pungiunculis L || faciet *Rufin.*, fecit *F¹*, facit *F² OPM*

amplius. incisim autem et membratim tractata oratio in ueris 225
causis plurimum ualet, maximeque iis locis, cum aut arguas aut
refellas, ut nos in Corneliiana secunda: 'o callidos homines,
o rem excogitatam, o ingenia metuenda!' — membratim
5 adhuc; dein caesim: 'diximus', — rursus membratim: 'testes
dare uolumus'; — extrema sequitur comprehensio, sed ex
duobus membris, qua non potest esse breuior: quem, quaeso,
nostrum fefellit ita uos esse facturos? nec ullum genus 226
est dicendi aut melius aut fortius, *quam* binis aut ternis ferire
10 uerbis, nonnumquam singulis, paulo alias pluribus, inter quae
uariis clausulis interponat se raro numerosa comprehensio; quam
peruerse fugiens Hegesias, dum ille quoque imitari Lysiam uult,
alterum paene Demosthenem, saltat incidens particulas, et is
quidem non minus sententiis peccat quam uerbis, ut non quaerat
15 quem appellet ineptum qui illum cognouerit. sed ego illa Crassi
et nostra posui, ut qui uellet auribus ipsis quid numerosum
etiam in minimis particulis orationis esset iudicaret.

Et quoniam plura de numerosa oratione diximus quam 68
quisquam ante nos, nunc de eius generis utilitate dicemus. nihil 227
20 enim est aliud, Brute, quod quidem tu minime omnium ignoras,
pulchre et oratorie dicere, nisi optimis sententiis uerbisque lec-
tissimis dicere: et nec sententia ulla est, quae fructum oratori
ferat, nisi apte exposita atque absolute, nec uerborum lumen
apparet nisi diligenter collocatorum. et horum utrumque numerus
25 illustrat, numerus autem — saepe enim hoc testandum est —
non modo non poëtice uinctus, uerum etiam fugiens illum eique
omnium dissimillimus; non quin idem sint numeri non modo
oratorum et poëtarum, uerum omnino loquentium, denique etiam
sonantium omnium quae metiri auribus possumus; sed ordo
30 pedum facit, ut id quod pronuntiatur aut orationis aut poëmat-
is simile uideatur. hanc igitur siue compositionem siue perfec- 228
tionem siue numerum uocari placet [et] adhibere necesse est,
si ornate uelis dicere, non solum, quod ait Aristoteles et Theo-
phrastus, ne infinite feratur ut flumen oratio, quae non aut
35 spiritu pronuntiantis aut interductu librarii, sed numero coacta
debet insistere, uerum etiam quod multo maiorem habent apta-
uim quam soluta. ut enim athletas nec multo secus gladiatores

3 nos *Rufin.*, nostra *L* || 5 dein *Rufin.*, deinde *L* || 7 quaeso *v*, quasi
L || 9 quam *add. ε, om. L et Rufin.* || 10 quae *Rufin.*, quas *L* || 11 interponat *ego*,
interponit *L et Rufin.* || 21 lectissime *L, em. ε* || 22 et] sed *Maduig* || 26 iunc-
tus *L, em. C. F. G. Mueller* || 32 et *Lambin secl.*

uidemus nihil nec uitando facere caute nec petendo uehementer, in quo non motus hic habeat palaestram quandam, ut quidquid in his rebus fiat utiliter ad pugnam idem ad aspectum etiam sit uenustum, sic orator nec plagam grauem facit, nisi petitio fuit apta, nec satis recte declinat impetum, nisi etiam in cedendo 5
 229 quid deceat intellegit. itaque qualis eorum motus quos ἀπα-
 λαιστους Graeci uocant, talis horum mihi uidetur oratio, qui non claudunt numeris sententias, tantumque abest ut, quod n̄ qui hoc aut magistrorum inopia aut ingenii tarditate aut laboris fuga non sunt assecuti solent dicere, eneruetur oratio composi- 10
 69 tione uerborum, ut aliter in ea nec impetus ullus nec uis esse possit. sed magnam exercitationem res flagitat, ne quid eorum qui genus hoc secuti non tenuerunt simile faciamus: ne aut uerba traiciamus aperte, quo melius aut cadat aut uoluatur oratio.
 230 quod se L. Caelius Antipater in prooemio belli Punici nisi 15
 necessario facturum negat: o uirum simplicem, qui nos nihil celet, sapientem, qui seruiendum necessitati putet! sed hic omnino rudis; nobis autem in scribendo atque in dicendo necessitatis excusatio non probatur; nihil est enim necesse, et si quid esset, id necesse tamen non erat confiteri. et hic quidem, qui hanc a 20
 Laelio, [ad quem scripsit] cui se purgat, ueniam petit, et utitur ea traiectione uerborum et nihilo tamen aptius explet concludit-
 que sententias. apud alios autem, et Asiaticos maxime numero seruiantes, inculcata reperias inania quaedam uerba quasi comple-
 231 menta numerorum; sunt etiam qui illo uitio quod ab Hegesia 25
 maxime fluxit, infringendis concidendisque numeris, in quoddam
 genus abiectum incidunt uersiculorum simillimum. tertium est, in quo fuerunt fratres illi Asiaticorum rhetorum principes Hierocles et Menecles, minime mea sententia contemnendi; —
 etsi enim a forma ueritatis et ab Atticorum regula absunt, 30
 tamen hoc uitium compensant uel facilitate uel copia; — sed apud eos uarietas non erat, quod omnia fere concludebantur uno modo. quae uitia qui fugerit, ut neque uerbum ita traiciat ut id de industria factum intellegatur, neque inferciens uerba quasi rimas expleat, nec minutos numeros sequens concidat 35
 delumbetque sententias, nec sine ulla commutatione in eodem semper uersetur genere numerorum, is omnia fere uitia uitauerit;

4 oratio *L, em. Bake* || 5 recte *v ex Quintil. IX 4,8*, tecti *L* || 6 ἀπαλαιστους *Ualckenaer ex Quintil. IX 4, 56* || 8 ut *Manutius*, ne *L* | ii ε, hi *L* || 13 [ne] ut *Manutius*; at *u. Br. § 53* || 17 celat *L, em. ε* || 21 ad quem scripsit *Schuetz secl.* | scribit *Ernesti* | cui se purgat *Heerdegen not.; coll. § 27* || 27 siculorum *L, em. Jahn* || 31 facilitate *ego*, facultate *L*; *u.p.5,17. 54,7. Br. § 325*

nam de laudibus multa diximus, quibus sunt illa perspicue uitia contraria.

Quantum autem sit apte dicere, experiri licet, si aut com-⁷⁰
positi oratoris bene structam collocationem dissoluas permuta-²³²
tione uerborum; — corrumpetur enim tota res, ut et haec
5 nostra in Corneliana et deinceps omnia: 'neque me diuitiae
mouent, quibus omnes Africanos et Laelios multi uenali-
cicii mercatoresque superarunt; — immuta paulum, ut sit:
'multi superarunt mercatores uenaliciumque: perierit tota res; et
10 quae sequuntur: 'neque uestis aut caelatum aurum et
argentum, quo nostros ueteres Marcellos Maximosque
multi eunuchi e Syria Aegyptoque uicerunt; — uerba
permuta sic, ut sit: 'uicerunt eunuchi e Syria Aegyptoque; adde
tertium; 'neque uero ornamenta ista uillarum, quibus
15 L. Paulum et L. Mummius, qui rebus his urbem Ita-
liamque omnem refenserunt, ab aliquo uideo perfacile
Deliaco aut Syro potuisse superari; — fac ita: 'potuisse
superari ab aliquo Syro aut Deliaci': uidesne, ut ordine uer-²³³
borum paulum commutato, [isdem uerbis] stante sententia, ad
20 nihilum omnia recidant, cum sint ex aptis dissoluta? — aut si
alicuius inconditi arripias dissipatam aliquam sententiam eamque
[ordine uerborum paulum commutato] in quadrum redigas, effi-
ciatur aptum illud, quod fuerit antea diffuens ac solutum; age
sume de Gracchi apud censores illud: 'abesse non potest quin
25 eiusdem hominis sit probos improbare qui improbos
probet: quanto aptius, si ita dixisset: 'quin eiusdem hominis
sit qui improbos probet probos improbare! hoc modo dicere ²³⁴
nemo unquam noluisset, nemoque potuit quin didicerit; qui autem
aliter dixerunt, hoc assequi non potuerunt: ita facti sunt repente
30 Attici! quasi uero Trallianus fuerit Demosthenes! cuius non
tam uibrarent fulmina illa, nisi numeris contorta ferrentur. sed ⁷¹
si quem magis delectant soluta, sequatur ea sane, modo sic ut,
si quis Phidiae clupeum dissoluerit, collocationis uniuersam
speciem sustulerit, non singulorum operum uenustatem: ut in
35 Thucydide orbem modo orationis desidero, ornamenta comparent:
isti autem cum dissoluunt orationem, in qua nec res nec uerbum ²³⁵

1 illa *et Maduig*, alia *AL* || 5 corrumpatur *AL*, *em. Hoerner* | et *A om.* ||

8 paulum *ego*, paululum *AL* || 19 et 22 paulum *L*, paululum *A* | isdem uerbis *L*, isdem tamen uerbis *A*, *secl. Bake* || 21 eamque *A*, licet eamque *L* || 22 ordine ... commutato *Schuetz secl.* | efficietur *malim* || 23 fuerat *Lambin* || 28 didicerit *ego*, dixerit *AL* || 32 si quos ... sequantur *L* | sic ut *L om.*

ullum est nisi abiectum, non clupeum, sed, ut in prouerbio est, — etsi humiliter dictum est [tamen simile est] — scopas [ut ita dicam] mihi uidentur dissoluere. atque ut plane genus hoc quod ego laudo contempsisse uideantur, aut scribant aliquid uel Isocratius more uel quo Aeschines aut Demosthenes utitur: 5 tum illos existimabo non desperatione reformidauisse genus hoc, sed iudicio refugisse; aut reperiā ipse, eadem condicione qui uti uelit, ut aut dicat aut scribat utra uoles lingua eo genere quo illi uolunt; facilius est enim apta dissoluere quam dissipata
 236 conecere! res se autem sic habet, ut breuissime dicam quod 10 sentio: composite et apte sine sententiis dicere insania est, sententiose autem sine uerborum et ordine et modo infantia, sed eiusmodi tamen infantia, ut, ea qui utantur, non stulti homines haberi possint, etiam plerumque prudentes: quo qui est contentus utatur; eloquens uero, qui non approbationes solum sed admirationes, clamores, 15 plausus, si liceat, mouere debet, omnibus oportet ita rebus excellat, ut ei turpe sit quidquam aut spectari aut audiri libentius.
 237 Habes meum de oratore, Brute, iudicium; quod aut sequere, si probaueris, aut tuo stabis, si aliud quoddam est tuum. in quo neque pugnabo tecum neque hoc meum, de quo tantopere 20 hoc libro asseueraui, umquam affirmabo esse uerius quam tuum; potest enim non solum aliud mihi ac tibi sed mihi met ipsi aliud alias uideri; nec in hac modo re, quae ad uulgi assensum spectet et ad aurium uoluptatem, quae duo sunt ad iudicandum leuissima, sed ne in maximis quidem rebus quidquam adhuc inueni firmitus, 25 quod tenerem aut quo iudicium meum dirigerem, quam id quodcumque mihi quam simillimum ueri uideretur, cum ipsum illud
 238 uerum tamen in occulto lateret. tu autem uelim, si tibi ea quae disputata sunt minus probabuntur, ut aut maius opus institutum putes quam effici potuerit, aut, dum tibi roganti 30 uoluerim obsequi, uerecundia negandi scribendi me impudentiam suscepisse.

2 tamen simile est *A et Non. om.* | ut ita dicam *Ernesti secl.* || 4 quod ego laudo *A m l om.* || 7 reperiā, *Ernesti*; *idem ipsa*, *Piderit ipsi*; *at est dictum μετ' εἰσφωρελας* || 10 autem se sic *FPM*, autem sic se *O* || 11 composite et *A m l om.* || 12 tamen *A m l om.* || 17 exspectare aut audire *L* || 22 mihi met *A*, mihi *L* || 24 nouissima *L* || 28 tamen *A*, cum *F*, *om.* *OPM* || 31 imprudentiam *FOP*

Index nominum.

(numeris significantur sectiones Oratoris Tulliani; a. = anno (annis) ante Christum natum; ca = circa; m. = mortuus).

Academia uetus: 12.

L. Accius Pisauensis, p. tragicus (ca a. 170—94): 36. 156 (Ribbeck Trag.² 655. 656).

Aegyptus: 232.

L. Aemilius Paulus, qui iterum cos. a. 168 Persen apud Pydnam deuicit: 232.

Aeschines Atheniensis, Demosthenis aduersarius (m. a. 314): 26 et 57. (in Ctesiph. §. 166. 72. 209). 29. 110. 235.

Africani, u. Cornelius.

Ala pro Axilla (immo Ag-la, Ahala), cognomen gentis Seruiliae, cuius gentis fuit C. Seruilius Ahala, L. Quinctii Cincinnati a. 439 iterum dictatoris magister equitum, in eandemque M. Brutus Ciceronis familiaris adoptione transierat: 153.

T. Albucius, a Lucilio in saturis irrisus: 149 (Lucil. libri inc. 33 sq. M.=993 sq. L.)

Anaxagoras Clazomenius, physicus, Periclis magister et familiaris: 15.

Antipater, u. Caelius.

M. Antonius orator, (ab a. 143—87; quaest. a. 113, praet. a. 104, cos. a. 99, cens. a. 97) scripsit libellum de ratione dicendi: 18. 33. 69. 100. 105. 106. 132.

Apelles Colophonius (uel Ephesius), pictor, Alexandri Magni aequalis: 73; u. Uenus.

Archilochus Parius, iambographus saec. VII.: 4.

Aristophanes Atheniensis, p. comicus, ab a. 444—380): 29. (Acharn. 537: ἡστραπτειν, ἐβρόντα, ξυνερίκα τὴν Ἑλλάδα).

Aristophanias uersus: 190.

Aristoteles Stagirita, Peripateticorum auctor (ab a. 384—322): 114 (Ars rhet. I 1). 172, 192, 195, 214, 228 (Ars rhet. III 8). 5. 46. 62. 94. 127. 194. 196. 218.

Asia: 163; u. Tragici incerti. **Asiatici** rhetores: 25. 27. 212. 230. 231. 234. u. Hegesias, Hierocles, Menecles. **Asiatico** more canere in oratione: 27. 57.

Athenae: 23. 27. 105. 151 (ibi mos est quotannis publice recitari *λόγον ἐπιτάφιον*; u. Pseudo-Platonis Menexenus). **Athenienses:** 25. 31 (fruges Eleusine primus Triptolemus Cerere monstrante seminasse dicitur).

Attici oratores: 27 sq. 76—90. **noui**

Attici: 27 sq. 76—90. 200. **Atticum:**

23. 29. 89. **Attice:** 23. 26. 28. 29.

Atticus, u. Pomponius.

Auitus, u. Cluentius.

L. Aurelius Cotta, orator (cos. a. 75): 106. 132.

Axilla=**Ala:** 153

B=Φ: 160.

Bellius = Duellius: 153.

Bruges = Phryges: 160; u. Ennius.

Brutus, u. Junius.

Brutus de claris oratoribus a. 46 editus: 23 (Br § 35 sq.).

Burrus = Pyrrhus: 160; u. Ennius.

Caecina a. 69 a Cicerone defensus: 102.

L. Caelius Antipater, historicus, qui fuit Gracchorum temporibus: 230 (in Bello suo Punico secundo numerorum ridicule studiosus).

Calchas: 74, u. Timanthes.

Caria: 25. 57.

Catilina: 129.

Carneades Cyrenaeus, Academiae praefuit ca. a. 155—129: 51.

Cato, u. Porcius.

Cartago = **Carthago:** 160.

Ceres Hennensis, a Uerre rapta: 210 (Cic. in Uerr. II 4, 106).

Charmadas Academiae praefuit post Clitomachum: 51.

Chrysippus Stoicae sectae ca. a. 230—209 praefuit: 115.

Cicero, u. Tullius.

M. Claudius Marcellus, qui cos. a. 215 Hannibalem apud Nolam deuicit: 232.

Clitomachus (proprie Asdrubal) Carthaginienis, Academiae praefuit ca. a. 129—109: 151.

A. Cluentius Auitus (Habitus codd.), Larinas, filius, a Cicerone defensus a. 66: 103. 108.

Coa Uenus, Apellis tabula incohata: 5; u. Apelles.

Comici incert fragmentum incertum: 30 Artem—factites=Bibb² 30.

L. Cornelius Scipio Africanus superior, qui Hannibalem apud Zamam a. 202 deuicit: 232.

Cotta, u. Aurelius.

Crassus, u. Licinius.

Ctesiphontis causa: 26. 57. 111. 133; u. Aechines, Demosthenes.

Curio, u. Scribonius.

Deliacus (Delo insula ortus): 232.

Demades, Demosthenis in re p. gerenda socius. interfectus a. 318 per Antipatrum Macedonem: 90.

Demetrius Phalerius, orator et philosophus, praefuit Atheniensium ciuitati ab a. 317—307, m. a. 284 in Aegypto: 92. 94.

Democritus Abderites, physicus (ca. a. 460—360): 67 (eius locutio poetica).

Demosthenes Atheniensis (ab a. 387—323): 6. 15 (Pseudo-D. epist. V). 23 (a Cic. in Bruto § 35 sq. ceteris oratoribus antepositus). 26, (de cor.) 27 (ib. § 232). 30. 56 (actioni omnia tribuebat). 57 (de cor. § 287.

313. 259. 280. 291. 308). 90 (facetus magis quam dicax). 104 (non semper implet aures Ciceronis). 105. 110 (eius imago ex aere, in Tusculano Bruti collocata). 111 (de cor., falsae legat., contra Lept., Philipp.) 133 (de cor. § 160 sq.). 136 (sententiarum ornamentis frequentissime utitur). 151 (fugit uocalium concursionem). 226. 234 (eius fulmina numeris contorta). 235.
- Diana Segestana**, a Uerre rapta: 210 (Cic. in Uerr. II 4, 72).
- Doryphorus**, Polycliti statua aënea (= *ὁ κανὼν*), cuius exstant exempla marmore expressa: 5.
- Drusus**, u. Liuius.
- C. Duellius** cos. a. 260 primus Poenos classe deicit apud Mylas Siciliae 153; u. Bellius.
- Q. Ennius** Calaber (ab a. 239—169), qui Annales scripsit hexametro primus usus, saturas, tragoedias, comoedias: 86, 109 (non discedit a communii more uerborum). 93 (Ribb. Trag.² 77=114 U., 165 M.; et Ann. 311 U., 358 M.). 152 (Ann. 321 U., 345 M.). 155 ('idem poeta': Ribb. Trag.² 44. 51. 363. 316=81. 88. 347. 16 U., 24. 31. 372. 119 M.). 157 (Ann. 221. 468 U. 226. 560 M.). 160 (Ribb. Trag.² 332=420 U., 128 M.). 161 (Ann. 68 U., 50. 406 M.). 171 (Ann. 222 sq. U., 227 sq. M.) 184 (Ribb. Trag.² 298=393 U., 299 M.).
- Ephorus** Cumis Aeoliae urbe oriundus, historicus (ca. a. 400—330); scripsit idem *περὶ λέξεως*: 172. 191. 192. 194. 218.
- Q. Fabius Maximus Cunctator**, cos. pr. a. 233, quint. a. 209: 232.
- Fauni**, siluarum agrorumque dei: 171; u. Ennius.
- Galliae cisalpinae** M. Brutus a. 47—16 praeerat: 34.
- Gorgias** Leontinis Siciliae urbe or., sophista (ab a. 483—375): 39 (*λογοδιδάσκαλος*). 40. 165—167 (*ἀντίθετα*). 175. 176.
- Gracchus**, u. Sempronius
- Graecia**: 25 (interpol.). 27. 29.
- Graeci**: 6. 36. 70. 83. 125. 128. 152. 153. 163. 166. 171. 181. 183. 204. 211. 223. 229.
- Graecae litterae** Y et Φ: 160
- Graecum otium**: 108.
- Graece**: 37. 61. 67. 126. 170 (interpol.).
- Grai** (=Graeci): 152; u. Naeuius.
- Habitus**, u. Cluentius.
- Hegesias** Magnesia oriundus, rhetor et historicus, Asianae dictionis conditor: 226. 230.
- Helena** Paridis: 164; u. Tragici incerti.
- Helles pontus**: 163; u. Tragici incerti.
- Herodotus** Halicarnasseus, bellorum Persicorum scriptor (ab a. 484—408): 39. 186 (interpol. ex 219). 219.
- Hierocles**, Alabanda Cariae oppido oriundus, rhetor Ciceronis aequalis: 231. (212).
- Hieronymus** Rhodius, Peripateticus (ca. a. 220): 190.
- Hipponacteius uersus**: 189 (ab Hipponacte Clazomenio iambographo saec. VI dicti; quorum exemplum est hoc: *ὁ μουσοποιὸς ἐνθάδ' Ἰππῶνας κείται*).
- Hister** flumen (Danuuius inferior): 152; u. Naeuius
- Homerus** 4. 109.

Q. Hortensius Hortalus (ab a. 114—50; cos. a. 69), Ciceronis aemulus: 106. 129. (pro Uerre a. 70). 132 (dicebat melius quam scripsit). (102 pro Rabirio).

Hyperides Atheniensis, Demosthenis in re p. tractanda socius: 90 (satisfactus.) 110 (argutiis et acumine ualet).

Ialysus Rhodiorum heros, tabula Protopogenis: 5.

Iphigenia Agamemnonis, tabula Timanthis, cuius exstat exemplum in pariete olim Pompeis pictum: 74.

Isocrates Atheniensis, orator et Artis scriptor (ab a. 444—338): 37 (Panegyri.). 38 (Panathen. § 2). 40 (numeri). 41 (Socratis de adulescente iudicium). 42. 62 (ab Aristotele lacessitus). 151 (hiatus). 167 (ἀντιθέτα). 172—175 (numeri). 176 (Philipp. §. 27). 190 (ab Hieronymo Peripatetico in senariis male reprehensus). 207, 235 (Isocratius mos dicendi).

Italia: 34.

M. Iunius Brutus (ab a. 78—42), Caesaris interfector, Academiae ueteris studiosus (§ 51. 73), in oratore optimo fingendo aliud iudicium secutus atque ipse Cicero (u. 40. 237. 238): 1—3 (huius Oratoris suasor; item 35. 52. 54. 174). 19. 33 (eius laudes). 34 (a. 47—46 a Caesare Galliae cisalpinæ praepositus). 105 (Athenis erat a. 65). 110 (eius imagines in Tusculano). 227. 151 ('ut scis illo die': nos hunc diem nescimus).

Iuppiter Olympius Phidiae: 5. 9.

C. Laelius Sapiens, cos. a. 140, Africanus minoris familiaris: 230. 232.

Latini: 22. 23.

Latine: 61. 170 (interpol.). **Latina lingua** hiatum non fugit: 150.

C. Licinius Crassus (ab a. 140—91; cos. a. 95): 19. 106. 132. 219. 222. 223. 226.

M. Livius Drusus in tribunatu a. 122 C. Graechum trib. pl. fregit (u. Brut. § 109): 109.

C. Lucillus, eques R. (ca. a. 150—103), saturarum scriptor: 149 (ex libr. inc. 33 sq. M. = 993 sq. L.). 161 (l. IV 16 M=137 L.).

Lysias Syracusanus, post ἱσοτελής Atheniensium (ca. a. 444—364): 29 (orator politissimus). 30 (in forensibus causis praeclare consistit). 41. (76). 90 (satis facetus). 110 (subtilis). 226 (alter paene Demosthenes).

Manilia lex de imperio Cn. Pompei a. 66 a Cic. defensa: 102.

Marcelli, u. Claudius.

Maximi, u. Fabius.

Menecles, Alabanda Cariae urbe oriundus, rhetor Ciceronis aequalis: 231. (212).

Menelaus: 74, u. Timanthes.

Miloniana, a. 52 acta: 165 (Mil § 10 sq.).

Minerua (ἡ Παρθένος) Phidiae: 9.

Q. Mucius Scaeuola augur, cos. a. 117: 149 (Lucilii persona).

L. Mummius, a Corintho a. 146 deleta Achaicus dictus: 232.

Musae: 12 (M. agrestiores=eloquentia). 62 (Xenophontis uoce locutae feruntur).

Mysia: 25. **Mysus**: 27.

Cn. Naevius Campanus, tragoedias docere coepit a. 235, m. a. 199:

152 (Ribb. Trag. ² 65. 64.). (171: 'uetera').

Naucrates Erythraeus, Isocratis auditor (ca. a. 350): 172.

Orciuii = Orchiuii: 160.

Otones = Othones: 160.

M. Pacuulus Brundisius (ab a. 219—180), p. tragicus: 36. 155 ('ille? Ribb. Trag. ² 80—83. 34).

Pammenes, rhetor Graecus, M. Bruti ca. a. 65 magister: 105.

Panathenaicus Isocratis (§ 2): 38.

Panegyricus Isocratis: 37.

Paris Priami: 164, u. Tragici incerti.

Paulus, u. Aemilius

Pericles Atheniensis (ca. a. 500—429): 15 (Anaxagorae auditor). 29 (ab Aristophane fulgere, tonare, permiscere Graeciam dictus).

Phaedrus, u. Plato.

Phalerius, u. Demetrius.

Phidias Atheniensis (ca. a. 500—430): 5 (Juppiter Olympius). 8, 9 (*Παρθένου* signum). 234 (eiusdem clupeus).

Philippus, Macedonum rex ab a. 359—338, Isocratis fantor: 176. 111 (Demosthenis in eum orationes).

Phrygia: 25. 57. **Phryx**: 27. **Phryges**: 60; u. Ennius.

Pindarus Boeotus, p. lyricus (ab a. 521—441): 4.

Plato Atheniensis, Academiae conditor (ab a. 429—347): 5. 10, 101 (Sympos. p. 211 A). 12. 15 (Phaedr. p. 270 A). 39 (Phaedr. p. 266 E). 42. (ib. p. 279 A), 62. 67 (locutio poetica). 151 (hiatum non fugit); 151 Pseudo-Platonis in Menexeno funebris oratio quotannis certo quodam die Athenis recitari dicitur).

CICERONIS ORATOR ED. TH. STANGL.

Poeni: 153

T. Pomponius Atticus, Ciceronis familiaris (ab a. 109—32): 120 (eius liber annalis).

Polycitius Argiuis (uel Sicyonius), Peloponnesiorum sculptor, architectus, caelator princeps (ca. a. 460—390): 4 (Doryphorus).

M. Porcius Cato Censor (ab a. 234—149; cos. a. 195, cens. a. 184): 152. 35 (Ciceronis Cato maior de senectute, absolutus a. 46 in.).

M. Portius Cato Uticensis ab a. 95—46; 41 (Ciceronem landat). 35 (mortuus a. 46 a Cicerone laudatur).

Protogenes Rhodius (ca. a. 350), pictor: 5 (Jalysus).

Pseudo-Demosthenis epistula V; u. Demosthenes.

Pseudo-Platonis Menexenus, u. Plato.

Pyrrhus = Burrus: 160.

Rhodus: 5. **Rhodii**: 25 (medium quoddam inter Atticos et Asiaticos dicendi genus secuti dicuntur).

Q. Roscius Gallus, tragoedus idemque comoedus, Ciceronis familiaris intellegitur 109.

S. Roscius Amerinus parricidii reus a. 80 a Cicerone defenditur: 107 (Rosci. § 72 sq.).

Scaeuola, u. Mucius.

C. Scribonius Curio, cos. a. 95: 129.

C. Sempronius Gracchus, tr. pl. a. 123: 233.

Siciliae laus a Cicerone in Uerr. II 2, 2 sq. celebrata: 210.

Socrates Atheniensis (ab a. 471—399) logicae et moralis philosophiae conditor: 15. 39. 41 sq.; u. Plato.

Sophocles Atheniensis (ab a. 496—406): 4.

P. Sulpicius Rufus, tr. pl. a. 88 interfectus a Sulla: 106. 132.

Syracusarum situs a Cicerone in Uerr.

II 4, 117 sq. descriptus: 210.

Syria: 232. **Syrus**: 232. 233.

Taurici fines, a Tauro monte Asiae dicti: 163.

P. Terentius Afer (Carthaginensis), (ab a. 185—159), poeta comicus: 157 (Phorm. II 3, 37; coll. etiam II 3, 44).

Theodectes, Phaseli Pamphyliæ oppido n. (ca. a. 350), Isocratis auditor, scripsit *περὶ ῥητορικῆς*: 172. 194. 218; u. app. crit. § 40 et 194.

Theodorus Byzantius, (ca. a. 450), scripsit *περὶ ῥητορικῆς*: 39. 40 (in codd. male Thucydides uel Theodectes substituitur).

Theophrastus (proprie Tyrtamus, u. 62) Eresius, Lycio praefuit ab a. 322—287, haud dubie scripsit *περὶ λέξεως*: 39. 79. 172. 194. 218. 228.

Theopompus Chius, (ca. a. 380—320), historicus: 151. **Theopompio** more dicere: 207.

Thessalia: 176.

Thrasymachus Calchedonius, (ca. a. 430), sophista: 39. 40. 175.

Thucydides Atheniensis (ca. a. 471—396), belli Peloponnesiaci scriptor: 30 (orationes). 31. 32 (male a caudicis expressus). 39 (numero non inseruit; u. 219. 234). 40 (male in codd. Theodoro substituitur). 151 (hiatum non fugit). **Thucydidæ**: 32. **Thucydidei**: 30.

Thyestes, Ennii tragoedia: 184; u. Ennius.

Timanthès, Cythno insula ortus, Iphigeniae immolationem diuine expressit: 74.

Timolus (Timolus), mons Lydiae, Tauri pars: 163.

Tragicorum Incertorum fragmenta incerta: 153 multi' ... fractis=Ribb.² 213. — 157 quae quamsint...sient=Ribb.² 194. 195.—163 sq. Qua ponto ... Tauricos, et Fines...tenet, et Qua...Paris, et Habeo...malitias=Ribb.² 105 et 163—164; 80; 142; 114. — 166 Eam...damnas, et Bene...obest=Ribb.² 200—202.

Trallianus, homo Trallibus Cariae ortus, qua in urbe cantant oratores, non loquuntur: 234; u. 25. 27. 57.

M. Tullius Cicero, Arpinas, eques R., n. a. 106, Romae audiuit ab a. 90 Graecos magistros et Q. Mucium Scaenolam iuris peritum, Athenis et in Asia minore (§ 5) philosophis et rhetoribus, praecipue Moloni Rhodio, operam dedit ab a. 79—77; quaest. a. 75 in Sicilia, aed. cur. a. 69, praet. urb. a. 66, cos. cum M. Antonio a. 63; hunc Oratorem M. Bruto roganti composuit a. 46; interfectus per Antonium a. 43: 23 (Brutus de claris oratoribus § 35 sq.). 35 (Cato minor a. 46 in scr.). 102 (pro Caec. lege Man., Rab.). 103 (in Uerr., pro Clu., Corn.). 107 (pro Q. Roscio Am. 72, pro Clu. 199). [108 pro Roscio]. 108 (pro Clu., Corn.). 129 (in Uerr., Catil., pro Titinia; u. Brut. § 217). 129 (in Catil.). 131 (pro Flacco in fine, in Uerr.). 152 (Arati Phaen. 152). 165 (pro Mil. 10). 167 (in Uerr. II 4, 115). 210 (de consulatu; in Uerr. II 2, 2. II 4, 106 sq. et 72 sq. et

117 sq.). 223 (ex or. pro Scauro, ut Sigonius uult). 232 (Corneliana II).
Tusculanum praedium M. Bruti: 110.

U = **Y**: 160.

Venus Coa: 5; u. Apelles.

Ulixes: 74; u. Timanthes.

Xenophon Atheniensis (ca 440—354):
 32 (a causicis malo expressus).
 62 (eius uoce Musae locutae feruntur).

Zeno Citio Cypri oppido oriundus, Stoicae sectae conditor (ca. a. 308—258): 113.

Index uerborum Graecorum.

Graece scriptorum. *

ἀλληγορία: 94; u. ad Att. II 20, 3.

ἀντίθετα: 166.

ἀπάλαιστοι (Quintil. IX 4, 56 ἀπάλαιστοι): 229.

αὔξεις: 125.

διάλογοι: 151; u. Plato.

ἐπιδεικτικόν: 37. 207.

ἡθικόν: 128.

θέσις: 46. 125; u. Top. 79. ad Att. IX 9, 1.

ἰδέα (Platonis male definitur): 10. 101; u. Plato; Acad. I 30. Tusc. I 58.

κατάχρησις: 94.

κόμμα: 211. 223.

κρινόμενον: 126; u. Top. 95. ad Her. I 26.

κῶλον: 211. 223.

λέξεις: 149; u. Lucilius.

λογοδαῖδαλοι: 39; u. Plato.

λυρικοί: 183.

μετωννμία: 93.

παθητικόν: 128; u. πάθος Tusc. III 7. 23. IV 10. 11.

περίοδος: 204; u. Brut. 162. ad Att. I 14, 4.

πρέπον: 70; u. de off. I 93.

ρήτωρ: 61.

ῥυθμός: 67. 170 (interpol.).

σχήματα: 83. 181; u. Brut. 69. 141. 275. Top. 34.

ὑπαλλαγή: 93.

χαρακτήρ: 36. 134; u. ad Qu. fr. II 16, 5.

*) In Abrincensi codice Laudensisque archetypi apographis omnia Graeca Latinis litteris exarata sunt.

Index curarum criticarum

nuper in Oratorem Tullianum editarum†.

*Baehrens, Jahrb. f. Philol. CXXIX
840 (ad § 163).

Bake, Mnemos. IX 229.

Bergk, Opusc. I 308 (ad § 152).

*Deiter, Philol. XXXIV 352 (ad
§ 16).

Doederlein, Reden u. Aufsätze I 398
(ad § 157).

Eussner, Philolog. XXXII 624 (ad
§ 174.—*46).

Freund, Lex. Lat. Prolegg. LVIII (ad
§ 185).

Krafft, Beitr. z. Kr. u. Erkl. d. latein.
Autoren. III. Progr., Aurich 1883.
(ad § 135. 176. 189).

*Mueller Lucian., Philol. XXXIII
360 (ad § 159).

Maduig, Aduers. crit. II 188—190.
*III 95—100.

Nesemann, Zur Textkritik des Brutus

und des Orator, Progr., Lissa 1882,
(ad § 115).

Pluygers, Mnemos. VIII 367 (ad § 135).

Rubner, Philol. Anz. X 100 (ad
§ 109). — De Orat. Tull. cod. Lau-
rent. 50, 1, Progr. gymn. Spirensis
a. 1882.

Schenkl C., Z. f. d. österr. Gymn.
1870, XX 619.

Seyffert M., Z. f. d. Gymnasialw. 1861,
XV 61 (ad § 152), 71 (ad § 202).

*Stroebel, Philolog. Rundschau 1885,
V 334 (ad § 162. 186).

*Stamm, Die Partikeluerb. et quidem
(ac-quidem) bei Cicero, Progr., Rössel
1885 (§ 152 'et quidem nos' egregie
defenditur p. 10, coll. Brut. 282.
diu. I 112. II. 77. fin. III 8. 27).

Wesenberg, Emend. Tuscul. II 22
(ad § 67).

† Omissa sunt quaecumque uetustiora scripta diligentissime congesserunt Turi-
censes in Onomastico Tulliano (VI 232 sq., 424—477) et G. Teuffel et L.
Schwabe in Hist. Litt. Lat.⁴ (§ 182, 4. 177, 6. 181, 1. Nachträge p. 1206).

* scripsit post editionem Teubnerianam a. 1884. A. Eussner, C. Schenkl,
H. Hellmuth sua quadam ipsi mecum communicauerunt.

Addenda et Corrigenda.

In textu.

p. 11, 15 *quoniam ἀνακολούθιας* nomine defendi potest, coll. et p. 14, 31, *ne*
aut p. 58, 13. p. 11 *in utramque partem* iam magis in u. 29 quam 26 se-
cluserim: p. 14, 27 *qui* pro <qui>. p. 16, 7 *poëtae*. p. 16, 19 *poëtarum*.
p. 57, 22 *et* u. Naegelsbach L. Stil. § 162, 2 a, Stamm l. l. p. 15. p. 4, 24
uncos remoue coll. Acc. pr. II 11.

In apparatu critico.

p. 4, 14 dicam *seclusi* pro dicam *seclusi* p. 10, 37 Seru. pro Sern. p. 11, 3
<quae> tamen qua in c. *Melanchthon* p. 22, 4 *Gulelmus* p. 14, 3 u. pro u. p.
21, 26: 26 pro 62 p. 23, 10 sed *L* | pro sed | *L*. p. 23, 30 . . ; ipsos *Beier*
| posse eligere *L* | 31 oratoris . . . p. 58, 24 uerba *om. O*.

Gressner & Schramm, Lipsiae.

